

Op af sofaen – anbefalinger til lokaldemokratiet

**Op af sofaen
– anbefalinger til lokaldemokratiet**

September 2013

Op af sofaen – anbefalinger til lokaldemokratiet
September 2013

Henvendelse om publikationen
kan i øvrigt ske til:
Økonomi- og Indenrigsministeriet
Slotsholmsgade 10-12
1216 København K
T 72 28 24 00

Elektronisk Publikation:
ISBN: 978-87-92856-33-3

Publikationen kan hentes på
Økonomi- og Indenrigsministeriets hjemmeside:
www.oim.dk

Forord

Hvorfor tage temperaturen på det lokale demokrati?

Det er valgår, og valgdeltagelsen ved kommunalvalg i Danmark er faldende. Ved kommunalvalget i 2009 var valgdeltagelsen den laveste i 35 år: Bare 66 pct. af vælgerne valgte at sætte deres kryds på stemmesedlen.

Derfor iværksatte økonomi- og indenrigsminister Margrethe Vestager demokratiprojektet i januar 2013. Formålet var at tage temperaturen på det lokale demokrati.

I demokratiprojektet har vi været på rundtur til 17 udvalgte kommuner, og forsknings- og analyseinstituttet KORA har lavet en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse blandt ca. 2.400 borgere.

Vores temperaturmåling viser kort fortalt, at det lokale demokrati er udfordret – men også at der både blandt lokalpolitikere og ikke mindst blandt borgerne er en vilje til at ændre på dette.

På de følgende sider beskriver vi udfordringerne nærmere, ligesom vi kommer med anbefalinger til, hvordan det lokale demokrati kan styrkes fremadrettet. Jeg håber, at de nye kommunalbestyrelser, der bliver valgt til efteråret, vil tage anbefalingerne til sig og bruge dem i deres politiske arbejde.

God læselyst!

Med venlig hilsen

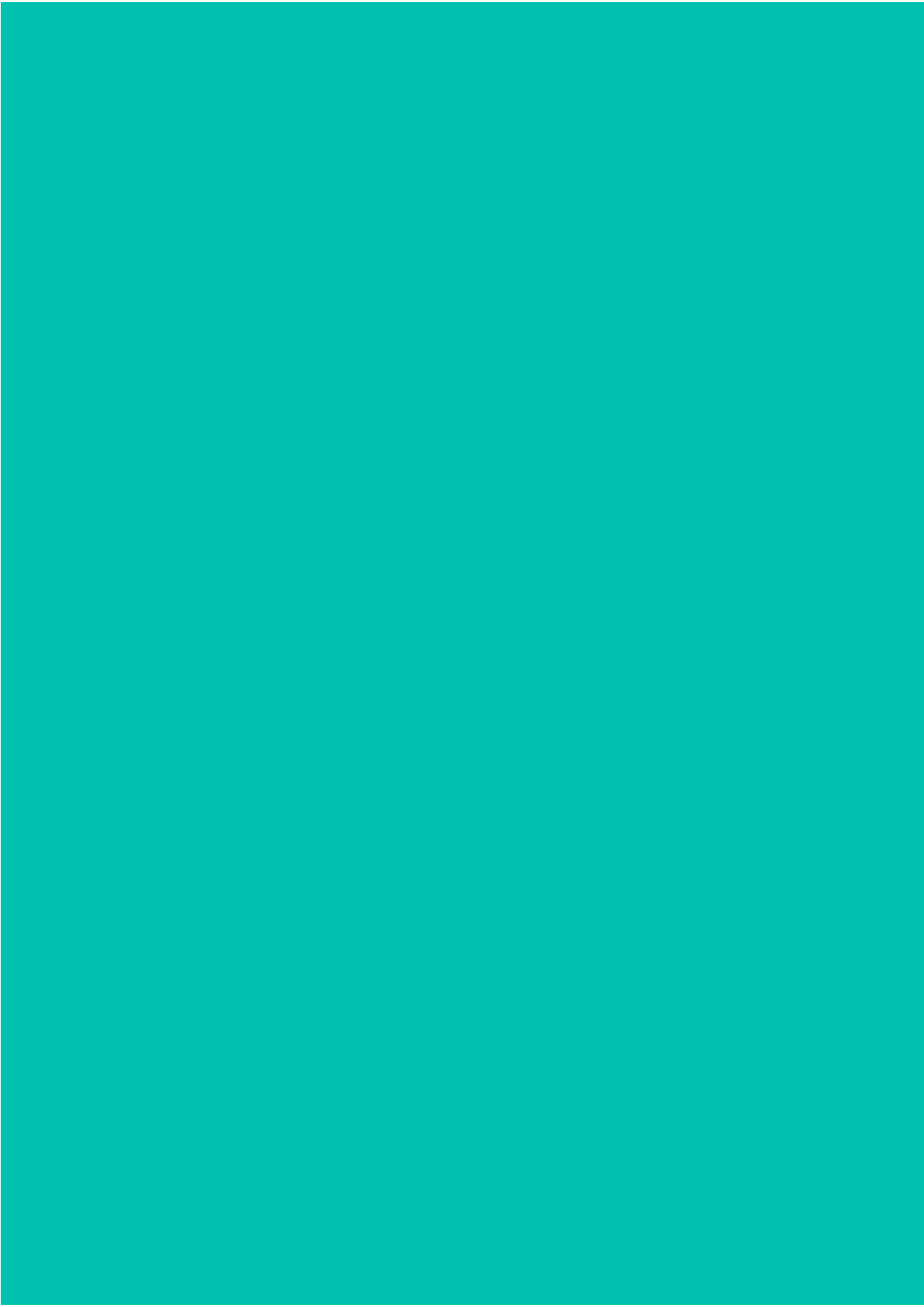
Marianne Thyrring, på vegne af projektgruppen.

Indhold

1.	Det lokaldemokratiske termometer	8
1.1	Baggrund for arbejdet	8
1.2	Opgavebeskrivelse	10
1.2.1	Hvad forstås ved lokalt demokrati	11
1.2.2	Hvordan måler vi temperaturen på demokratiet?	12
1.3	Frengangsmåde	14
1.3.1	Spørgeskemaundersøgelsen	14
1.3.2	Rundturen	15
1.3.3	De 17 rundturskommuner	15
1.3.4	Kommunikation af demokratiprojekt	16
1.3.5	Alt det andet	18
2.	Tal på det lokale demokrati	21
2.1	Stemmeprocenter	21
2.2	Et statusbillede på lokaldemokrati anno 2013	24
2.3	Borgernes syn på det lokale demokrati	25
2.4	Er borgerne rustet til dialog?	28
2.5	Sammenlagt eller ej?	29
3.	Mødet med borgere og politikere	33
3.1	Geografi, kultur og mentalitet	35
3.2	Et aktivt medborgerskab	39
3.3	Dialog mellem politikere og borgere	42
3.3.1	Borgerinddragelse på mange måder	43
3.3.2	Borgerinddragelse og dialog – også når det er svært	47
3.3.3	Reel dialog	49
3.4	Et stærkt borgmesterstyre	50
3.5	Demokrati for alle	51
3.5.1	Borgere med handicap	51
3.5.2	Socialt udsatte borgere	52
4.	Vælgere der skal stemme første gang	55
4.1	Hvad ved vi om unge førstegangsvælgere?	56
4.2	Unge og lokaldemokrati	57
4.2.1	De unge skal dannes til demokrati	58
4.2.2	Er kommunalpolitik relevant for unge?	59
4.3	Verdens bedste plan	62
4.4	Vælgere med anden etnisk baggrund	65
4.5	Hvad gøres der allerede?	68
4.5.1	Valgretscommissionens betænkning	68
4.5.2	Forskningsprojekt om valgdeltagelse	70
4.5.3	Fælles valgkampagne med KL og Danske Regioner	70
4.5.4	Initiativer målrettet vælgere med anden etnisk baggrund	70

Indhold

5.	Hvad nåede vi frem til, og hvordan kommer vi videre?	73
5.1	Én hovedkonklusion – fire del-konklusioner	74
5.1.1	Kommunerne er truet på identiteten	74
5.1.2	Borgerne efterspørger mod hos lokalpolitikere.....	75
5.1.3	Vi har et stærkt borgmesterstyre i Danmark	76
5.1.4	Vi har forsømt at vise de unge, at lokaldemokratiet kommer dem ved	77
5.2	Anbefalinger.....	78
5.2.1	Mere kommunalt fællesskab	78
5.2.2	Styrket politisk ledelse.....	79
5.2.3	Bedre vilkår for kommunalbestyrelsen.....	80
5.2.4	Bedre dialog	80
5.2.5	Mere dannelse og bedre inddragelse af de unge	81
6.	Anvendt materiale og litteratur	84
6.1	Litteratur	84
6.2	Andet materiale.....	85
7.	Bilag	87
7.1	Bilag A: Program og deltagerliste for forskerworkshop den 18. januar 2013	87
7.2	Bilag B: Besøg i de 17 rundturskommuner.....	88
	Albertslund Kommune.....	88
	Holbæk Kommune	89
	Assens Kommune.....	89
	Hjørring Kommune.....	90
	Herning Kommune	90
	Mariagerfjord Kommune	90
	Lejre Kommune.....	91
	Allerød Kommune	92
	Thisted Kommune.....	92
	Bornholms Regionskommune.....	93
	Ringkøbing-Skjen Kommune	93
	Vejen Kommune	94
	Aarhus Kommune	95
	Tønder Kommune	95
	Hillerød Kommune	96
	Guldborgsund Kommune.....	96
	Viborg Kommune	97
7.3	Bilag C: Flere gode eksempler	98

1. Det lokaldemokratiske termometer

1.1 Baggrund for arbejdet

Kommunalreformen trådte i kraft 1. januar 2007. 271 kommuner blev fusioneret til 98 nye kommuner, og arbejdsdelingen mellem kommuner, regioner og stat blev ændret.

Et af formålene med kommunalreformen var at skabe kommuner med en større økonomisk og faglig bæredygtighed, jf. boks 1. Udvalget om evaluering af kommunalreformen afrapporterede 1. marts 2013 og konkluderede i den forbindelse, at den faglige bæredygtighed er blevet styrket, og at der er skabt mere robuste kommunale enheder. Evalueringen viste videre, at der er områder, hvor samarbejdet mellem myndighederne kan blive bedre. Med udgangspunkt i regeringens udspil "Bedre kvalitet og samarbejde – opfølgning på evaluering af kommunalreformen" indgik alle Folketingets partier i juni 2013 en rammeaftale om at justere kommunalreformen.

Et andet centralt formål med kommunalreformen var at styrke det lokale demokrati i Danmark. Som en forlængelse af arbejdet med evalueringen af kommunalreformen er der derfor behov for en temperaturmåling af lokaldemokratiet.

Boks 1

Demokratiet skal styrkes (tekstuddrag fra aftale om strukturreformen, 2004)

"Med flere opgaver placeret lokalt skal demokratiet styrkes, idet flere politiske beslutninger træffes lokalt. Der skal arbejdes for at brede demokratiet ud, så borgerne inddrages aktivt i beslutningerne. Fremtidens kommuner skal finde nye former for inddragelse af borgere og brugere i de lokale beslutninger."

Nærheden, den korte afstand og dermed muligheden for dialog mellem borgere og politikere fremhæves ofte som en styrke ved lokaldemokratiet. Med kommunalreformen ændredes kommunegrænserne og kommunerne blev større både geografisk og opgavemæssigt. Nogle borgere fik længere til rådhuset samtidig med at antallet af kommunalbestyrelsesmedlemmer blev reduceret fra 4.597 til 2.520. Hvad har det betydet for det lokale demokrati?

Kommunalreformen har på den ene side skabt bæredygtige politiske enheder, der har fået tildelt væsentlige opgaver, og hvor en større del af den offentlige økonomi og beslutningskraft er flyttet tættere på borgerne. På den anden side har kommunalreformen udfordret det nære og konkrete ved kommunalpolitik.

Samtidig har kommunalreformen været en oplagt mulighed for de nye storkommuner til at sætte en offensiv lokaldemokratisk dagsorden, og mange initiativer og processer er igangsat på den baggrund.

Det er godt 5 år siden, at det nye kommunale danmarkskort så dagens lys. Meget tyder på, at det lokale demokrati er udfordret. Udfordringerne for det lokale demokrati skal imidlertid vise sig at være af generel karakter, som ikke alene kan tilskrives kommunalreformen.

En *første* indikation på lokaldemokratiets tilstand er valgdeltagelsen. Ved kommunalvalget i 2009 var valgdeltagelse 66 pct. – den laveste i 35 år. Det er bekymrende. Vælgernes stemme er ikke bare et kryds ved et parti eller en bestemt kandidat. Det er også vælgernes tilkendegivelse af, at han eller hun accepterer vores politiske system, det repræsentative demokrati. Samme tendens til faldende stemmeprocent. ses også i andre europæiske lande – og i den sammenligning har Danmark fortsat en høj valgdeltagelse.¹

Udviklingen i borgerenes lokalpolitiske tillid og selvtillid (se boks 2) er en *anden* indikation på, at det lokale demokrati er trængt. Lokalpolitisk tillid og selvtillid er vigtige indikationer på lokaldemokratiets tilstand, da disse udgør fundamentet for et levende lokaldemokrati. Undersøgelser² viser et fald efter kommunalreformen i borgernes lokalpolitiske tillid og selvtillid.

Boks 2

Lokalpolitisk tillid og selvtillid

- Lokalpolitisk tillid: om borgerne har tillid til politikerne og til at politikerne tager hensyn til deres holdninger
- Lokalpolitisk selvtillid: om borgernes anser sig selv for at være kvalificeret til at deltage i kommunalpolitik

En *tredje* og sidste indikation på, at lokaldemokratiet er udfordret, er, at særligt førstegangsvælgere – unge og nydanskere - har en betydeligt lavere valgdeltagelse end gennemsnittet. Det vil sige, at selve "fødekæden" i demokratiet er udfordret. Ved kommunalvalget 2009 havde de 19-21 årige en valgdeltagelse på 45 pct. – til sammenligning havde de 60-60 årige en valgdeltagelse på 80 pct.³ Specifikt for de to store uddannelsesbyer – København og Aarhus

¹ Se bl.a. Poul Erik Mouritzen: "Kommunestyret i Danmark – bæredygtighed og demokrati" (2003). Det bemærkes, at der ved sammenligning af kommunalvalg i forskellige lande skal tages forbehold for, at der er store forskelle i valgsystemerne såvel som i kommunernes rolle.

² Se KREVI: "Strukturreformen udfordrer nærdemokratiet" (2009); David Dreyer Lassen og Søren Serritzlew: "Kommunalreformen og lokalpolitisk effektivitetsfølelse" (2010).

³ Kilde: Yosef Bhatti & Kasper Møller Hansen: "Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata" (2010).

Kommuner – viser analyser, at unges valgdeltagelse fra 1997 til 2009 er faldet med i alt 8 pct.point – fra 54 pct. til 46 pct. For indvandrere og efterkommere med dansk statsborgerskab ligger valgdeltagelsen på henholdsvis 47 og 36 pct., mens etnisk danske med dansk statsborgerskab har en valgdeltagelse på næsten 68 pct. Flere undersøgelser peger på, at det at stemme er en vane, og denne vane etableres tidligt i livet. Hvis borgeren stemmer ved første mulige valg, vil borgeren højst sandsynligt også stemme ved kommende valg. Det er muligt, at flere begynder at stemme med alderen, men alderstendensen kompenseres aldrig fuldt ud, hvis der fra begyndelsen er etableret et "deltagelsesunderskud" hos førstegangsvælgerne.⁴

1.2 Opgavebeskrivelse

Økonomi- og indenrigsministeren har udnævnt Marianne Thyrring som regeringens repræsentant til at tage temperaturen på det lokale demokrati.

Projektet med at tage temperaturen på det lokale demokrati er ikke et forskningsprojekt, ligesom det ikke er en eksamen for borgmestre i lokaldemokrati. Missionen er at blive klogere på det lokale demokratis tilstand og ikke mindst at viderefremde de observationer, erfaringer og gode råd, som vi indsamler. Målet er et komme med anbefalinger til, hvordan kommunerne kan styrke og udvikle det lokale demokrati. Konklusionen på arbejdet og forslag til anbefalinger fremgår af kapitel 5.

Vi har fra starten valgt at anskue problematikken fra *borgernes* side. Borgervinklen indebærer spørgsmål om, hvordan borgerne ser sig selv i forhold til kommunen, hvordan borgerne inddrages i de lokalpolitiske beslutninger, hvordan borgerne ønsker at blive inddraget i beslutningerne og endelig, hvad kan der gøres for at få endnu flere borgere til at stemme ved kommunalvalg.

Med udgangspunkt i borgervinklen har vi f.eks. fravalgt at undersøge temaer som *lokalpolitikeres arbejdsvilkår* og *rekruttering af lokalpolitikere*. Det kan dog allerede nu afsløres, at disse forhold alligevel har fundet vej ind i afrapporteringen. Det er emner, som ligger både borgere og lokalpolitikere meget på sinde, og er derfor blevet rejst på vores rundtur. Men det har ikke været vores fokus.

Det bemærkes endvidere, at undersøgelsen af tidsmæssige grunde ikke omfatter regionerne.

I januar 2013 tog vi initiativ til en forskerworkshop, hvor vi inviterede et bredt udsnit af danske forskere, der til daglig beskæftiger sig med lokaldemokrati. Se program og deltagerliste i bilag A. Forskerworkshoppens var med til at skærpe vores demokratiforståelse og gav os input til at formulere 3 teser om det lokale demokrati. Mere herom nedenfor.

⁴ Se bl.a. DUF Fakta: "Valgretsaldere og demokratisk deltagelse" (2013) og Mark N. Franklin: "Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in established Democracies since 1945" (2004).

1.2.1 Hvad forstås ved lokalt demokrati

På baggrund af drøftelserne på forskerworkshoppen har vi formuleret følgende udgangspunkt for vores arbejde med demokrati⁵:

- *Demokrati* er demokratisk dannede borgere, som finder det naturligt at afgive sin stemme på valgdagen. En høj valgdeltagelse er lig med borgernes opbakning og accept af det politiske system – det repræsentative demokrati.
- *Demokrati* udfolder sig også mellem valgene, idet bæredygtige beslutninger hviler på dialog mellem politikere og borgere. Kommunalpolitikere har sjældent den fornødne viden og erfaringer til at træffe beslutninger i et lukket rum på rådhuset. Dialogen er med til at understøtte engagerede borgere, kvalificere beslutningerne og sikre demokratisk legitimitet bag de beslutninger, der træffes.
- *Demokrati* er (også) fællesskab. Dette demokratiske fællesskab er for alle, og derfor er vi bekymrede, når bestemte vælgergrupper ikke finder anledning til at deltage i demokratiet. Her er vi særligt optaget af førstegangsvælgerne.

Inden for samfundsvidenskaben er der mange forskellige normative opfattelser af demokrati. Vores demokratiske ståsted er således et valg blandt andre muligheder.⁶

Der er *konkurrencedemokrati*, hvor borgernes rolle består i at stemme ved valgene og derved gennem vælge, genvælge og afsætte politikere. Det afgørende er, at der er konkurrence om magten, således at borgerne på valgdagen har et valg mellem flere alternativer. Ifølge denne demokratiopfattelse anses det *ikke* som positivt, at borgerne deltager mellem valgene og så at sige blander sig i politikudviklingen. Over for dette perspektiv har vi *deltagelsesdemokratiet*, der tillægger det megen værdi, at borgerne mellem valgene deltager i de demokratiske processer og tager aktivt del i de områder og beslutninger, der berører dem og har deres interesse. Borgernes deltagelse vurderes at have en positiv værdi i sig selv. Både på et individuelt plan, hvor borgerne via deltagelse vil udvikle sig til kompetente borgere og på det kollektive plan, hvor borgernes deltagelse kan bidrage til at knytte samfundets individer sammen. Borgernes deltagelse er ligeledes med til at sikre en vis form for overensstemmelse mellem borgernes ønsker og den førte politik. Deltagelsesdemokraterne anser det således som afgørende, at det repræsentative demokrati suppleres med kanaler, hvor igennem der foregår løbende konsultationer med borgere, virksomheder og institutioner.

Men hvad med kommunens rolle, spørger Mouritzen og Kjær. Også her er der forskellige normative bud. Én opfattelse – *servicedemokratiet* - betragter kommunen som en serviceleverandør, hvor kommunens opgave består i at levere en given service, mens en anden opfattelse – *fællesskabsdemokratiet* – mener, at kommunen foruden at levere service også bør skabe og understøtte et egentligt lokalt politisk fællesskab. Ifølge fællesskabsdemokratiet har

⁵ Bl.a. med inspiration i Poul Erik Mouritzen og Ulrik Kjær: "Kommunestørrelse og lokalt demokrati" (2003) og Valgretskommissionens betænkning om unge demokratiske engagement: "Demokrati for fremtiden" (2011).

⁶ Beskrivelsen af demokratiopfattelserne er baseret på Poul Erik Mouritzen og Ulrik Kjærs gennemgang af forskellige normative opfattelser af det lokale demokrati (pp. 17-22) i "Kommunestørrelse og lokalt demokrati" (2003).

kommunen en selvstændig opgave med at skabe mulighed for, at borgerne kan påvirke relevante politiske beslutninger. Det gælder både de beslutninger, hvor borgerne selv er adressat, men også de beslutninger, der vedrører naboen samt de mere overordnede beslutninger om, hvordan udviklingen i kommunen skal være. Eller som Mouritzen og Kjær selv formulerer det, i "et fællesskabsdemokrati skal kommunen understøtte og sikre, at borgerne med det kommunale system som instrument kan søge at finde fælles løsninger på fælles problemer".

Mouritzen og Kjær kombinerer disse normative dimensioner i følgende firefeltstabel, hvorved de når frem til fire forskellige demokratiopfattelser, der varierer dels i forhold til borgernes rolle i demokratiet og dels i forhold til kommunens rolle i demokratiet, jf. boks 3.

Boks 3

Fire forskellige normative opfattelser af det lokale demokrati

		Hvad bør borgerne beskæftige sig med?	
		Kun deltage ved valgene (konkurrence-demokrati)	Også deltage mellem valgene (deltagelses-demokrati)
Hvad bør kommunerne beskæftige sig med?	Levere serviceydelser til den enkelte borger (service-demokrati)	Aktionærdemokrati	Brugerdemokrati
	Understøtte lokalt fællesskab (Fællesskabsdemokrati)	Lokalsamfundsdemokrati	Medborgerskabsdemokrati

Kilde: Poul Erik Mouritzen og Ulrik Kjær: "Kommunestørrelse og lokalt demokrati", 2003, p. 21

En måling af demokratiets tilstand vil afhænge af hvilken demokratisk målestok, den udmåles efter. Som det antydes indledningsvist i afsnittet, læner vi os meget op af ideen om et deltagelsesdemokrati, og vi anser det som positivt, hvis borgernes politiske aktiviteter ikke kun er knyttet op på den konkrete serviceydelse men også aktiviteter, der vedrører fællesskabet og har et breder sigte, jf. medborgerskabsdemokratiet. Dette kommer nærmere til udtryk nedenfor i formuleringen af vores 3 teser.

1.2.2 Hvordan måler vi temperaturen på demokratiet?

Med afsæt i ovenstående forståelse af det lokale demokrati har vi formuleret 3 teser om lokaldemokratiet. Teserne udgør så at sige det termometer, som vi måler det lokale demokrati med. De handler om politikernes og borgernes rolle over for hinanden, om nye og gamle former for borgerinddragelse og om, at førstegangsvælgere stemmer mindre end andre vælgergrupper.

Teserne har to formål. For det første udgør de rammen for vores arbejde og afgrænser projektet indholdsmæssigt. For det andet er de vores afsæt til at finde årsager og forklaringer på, hvorfor valgdeltagelsen ved kommunalvalg falder.

Teserne er:

1. *Kommunens borgere opfatter sig som brugere i en "velfærdsbutik" fremfor borgere i et lokalt demokrati.*
2. *Den formelle og traditionelle høringsform kan ikke stå alene.*
3. *Førstegangsvælgere skal vindes i hver generation.*

Den første tese handler om, hvordan borgeren ser sig selv. Tesen tager sigte på at afdække, om borgernes billede af sig selv som velfærdsforbrugere er taget til i et omfang, så borgerne ikke længere ser nogen særlig kobling mellem leverancen af velfærdsydelser og kommunalpolitik, kommunalvalg og det kommunale fællesskab i øvrigt. En udpræget *brugeropfattelse* anses for at være til ugunst for kommunaldemokratiet, da den reducerer kommunerne til et serviceorgan frem for et demokratisk fællesskab. Fundamentet for et stærkt demokratisk fællesskab er således engagerede *borgere*, der tager del og bidrager til samfundets udvikling. Spørgsmålet er om borgernes syn på sig selv som brugere, snarere end borgere, kan være med til at forklare, hvorfor stemmeprocenten falder?

Den anden tese udspringer af præmissen om, at et sundt demokrati forudsætter dialog mellem borgere og politikere mellem valgene. Borgernes input kan kvalificere og legitimere politikernes beslutninger, ligesom dialog kan være med til at skabe forståelse – ikke mindst, når politikerne skal tage en upopulær beslutning. De mest optimale og bæredygtige beslutninger om udviklingen i kommunen hviler på tæt og åben dialog mellem borgere og politikere, inden kommunalbestyrelsen træffer sin beslutning. Kommunale politikere og embedsmænd sidder kun sjældent inde med al fornøden viden og erfaring til at kunne træffe beslutninger alene på rådhuset. Tesens formulering udtrykker en mistanke om, at de traditionelle og ofte lovbundne høringsprocesser hverken leverer rammerne eller tiden til reel dialog mellem borgere og politikere. Dermed står spørgsmålet tilbage: Hvordan lykkes vi med at udvikle løbende, reel dialog mellem borgere og politikere, hvis det ikke sker succesfuldt med de lovfastsatte høringsprocesser?

Den tredje tese udspringer af idealet om, at førstegangsvælgere er et afgørende led i demokratiets "fødekæde". Hvis unge ikke stemmer, er der risiko for at "miste en generation". Unge deltagelse og dannelse i demokrati handler grundlæggende om at fremtidssikre og udvikle demokratiet. Tesen er formuleret med inspiration i Hal Kochs ord "demokratiet igen og igen må vindes for hver generation, og det kan aldrig tages for givet". Hermed forstår vi to ting: at hver generation skal tage demokratiet til sig, og at der for hver generation skal gøres noget særligt – en ekstra indsats – for at danne ungdommen til demokratiet. Tese 3 sætter fokus på spørgsmålet: Hvilke tiltag og tanker gør kommunalpolitikere, organisationer og borgere – unge som ældre – sig i forhold til at vinde dels den unge generation og dels vælgere med anden etnisk baggrund end dansk – og hvad virker?

1.3 Fremgangsmåde

Den valgte arbejdsmetode har to ben. Det ene ben er en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, og det andet ben er en kvalitativ rundtur til 17 kommuner.

Ideen er, at den kvantitative spørgeskemaundersøgelse og den kvalitative rundtur skal supplere hinanden, så vi afdækker flere dimensioner af det lokale demokrati. Rundturen er unik i forhold til at møde borgere og politikere og herigennem afdække de oplevede udfordringer og erfaringer ved det lokale demokrati. Spørgeskemaundersøgelsen giver modsat rundturen et statistisk repræsentativt billede af borgernes oplevelse af lokaldemokratiet – også de borgere, der ikke deltager i et demokrativærksted.

1.3.1 Spørgeskemaundersøgelsen

Parallelt med rundturen har forsknings- og analyseinstituttet KORA gennemført en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse. Formålet med undersøgelsen er at give et statusbillede af det lokale demokratis tilstand set fra borgernes perspektiv. Undersøgelsen bidrager således med et repræsentativt og forskningsmæssigt grundlag for vores vurdering af det lokale demokratis tilstand samt for vores anbefalinger om, hvordan det lokale demokrati kan videreudvikles.

I undersøgelsen har KORA spurgt til borgernes oplevelse af det lokale demokrati blandt et repræsentativt udsnit af borgere, dog med en overrepræsentation af unge og borgere af anden etnisk herkomst. Spørgsmålene har bl.a. gået på borgernes viden om, deltagelse i og holdninger til lokaldemokratiet. Der er videre spurgt til, hvad borgerne mener, er vigtigt i deres lokaldemokrati, og spurgt til deres egne forslag til, hvordan borgerinddragelsen kan styrkes.

Undersøgelsen er gennemført i marts-april 2013. 1.370 danske vælgere (18 år og ældre) har besvaret spørgeskemaet. Svarprocenten i spørgeskemaundersøgelsen er på knap 57 pct. Ifølge KORA er undersøgelsen repræsentativ for befolkningen. Dog gælder det i undersøgelsen – som i andre undersøgelser på dette område – at der er en overrepræsentation af interesserede og vidende borgere, og som følge heraf vil undersøgelsen formentlig overvurdere viden om og deltagelse i lokalpolitik, da disse forhold kan forventes at være påvirket af interessen for lokalpolitik.

Undersøgelsen beskæftiger sig særligt med to grupper: unge borgere og borgere med anden etnisk baggrund end dansk. Baggrunden for dette særlige fokus er som tidligere nævnt, at valgdeltagelsen for disse grupper er lavere end gennemsnittet. I forhold til disse særlige vælgergrupper indgår der ekstra spørgsmål i undersøgelsen. På den baggrund har KORA analyseret, om der er særlige forhold, der gør sig gældende for de to vælgergrupper og deres forhold til lokaldemokratiet. Ligesom det undersøges, om det er muligt at pege på nogle særlige elementer, som det er vigtigt at have fokus på i forhold til at øge den lokalpolitiske deltagelse inden for disse to grupper.

I spørgeskemaet indgår en række spørgsmål, som blev stillet i tidligere undersøgelser i hhv. 2001 og 2009. Det giver mulighed for at sammenligne de dugfriske besvarelser i 2013 med tidligere besvarelser og dermed foretage en sammenligning over tid.⁷

Resultaterne af KORA's undersøgelse er gengivet i kapitel 2.

1.3.2 Rundturen

Rundturen skiller sig metodemæssigt lidt ud som arbejdsmetode for et ministerium. Men der kan være langt fra Slotsholmen til de enkelte kommuner og deres borgere. Når ønsket var et egentlig indblik i og forståelse af demokratiets vilkår, besluttede vi at mødes med lokalpolitikere, borgere, foreninger og ildsjæle.

De enkelte rundtursbesøg har været tilrettelagt som en-dags besøg. Vi har tilbudt hver af de 17 kommuner det samme program. Kommunerne har i praksis været med til at udvikle og udforme det konkrete program. Programmet består af tre elementer.

Vi har for det *første* talt med borgmestre og lokalpolitikere om, hvordan det efter deres mening går med at inddrage borgerne i det løbende politiske arbejde i kommunen. For det *andet* har vi inviteret til demokrativærksted. Demokrativærkstedet dannede rammen om, at forskellige aktører – politikere, embedsmænd, borgere, foreninger, erhvervsliv – i dialog med hinanden kunne drøfte muligheder og barrierer for lokaldemokratiet i den pågældende kommune. Udgangspunktet for diskussionen og debatten på demokrativærkstedet har været de tre teser om lokaldemokratiet (se afsnit 1.2.2). For det *tredje* har vi opfordret kommunerne til at vise os spændende projekter eller dialog med engagerede borgere – noget som kunne give os et billede af, hvad der rører sig i kommunen. Programmet for de 17 rundtursbesøg samt konklusioner fra demokrativærkstederne i de 17 rundturskommuner er vedlagt som bilag B.

Vores indtryk og erfaringer fra rundturen er gengivet i kapitel 3 og kapitel 4, hvor sidstnævnte kun omhandler førstegangsvælgerne.

1.3.3 De 17 rundturskommuner

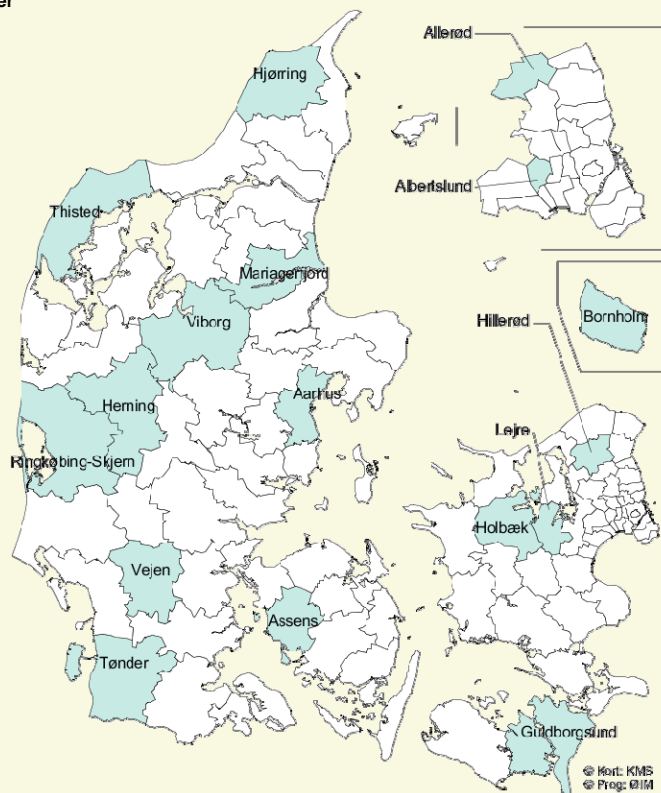
Det har ikke været muligt at besøge alle 98 kommuner som led i projektet. De 17 kommuner, som er valgt til rundturen giver et dækkende billede af "kommunedanmark" og dermed et troværdigt billede af lokaldemokratiets tilstand.

De 17 rundturskommuner, se boks 4, er udvalgt med et formål om at dække variationen blandt landets kommuner. Det vil sige fra øst til vest, sammenlagte og ikke-sammenlagte kommuner, store landdistriktskommuner og bykommuner, kommuner med vækst og kommuner med tilbagegang.

⁷ Grundet metodiske forskelle er det ikke muligt at sammenligne alle spørgsmål med 2009-undersøgelsen.

Boks 4**De 17 rundturskommuner**

1. Albertslund
2. Allerød
3. Assens
4. Bornholm
5. Guldborgsund
6. Herning
7. Hillerød
8. Hjørring
9. Holbæk
10. Lejre
11. Mariagerfjord
12. Ringkøbing-Skjern
13. Thisted
14. Tønder
15. Vejen
16. Viborg
17. Aarhus

1.3.4 Kommunikation af demokratiprojekt

Det har fra starten været en del af demokratiprojektet at skabe så meget opmærksomhed og debat som muligt om det lokale demokrati. Produktet af vores arbejde er altså ikke blot den skrevne afrapportering, men også kommunikationen om projektet undervejs. Mere debat og opmærksomhed om lokaldemokratiet kan i sig selv få flere til at tage stilling og måske også stemme. Via vores kommunikationsindsats har vi således søgt at komme i dialog med så mange af vores modtagere som muligt og derigennem skabe debat og synlighed om det lokale demokrati.

Formålet med kommunikationen kan opridses i følgende tre trin:

1. Dokumentere arbejdet med demokratirundturen og skabe transparens og herunder nå ud til så bred en målgruppe som muligt.
2. Motivere og engagere modtagerne ved at vise tilstedeværelse, skabe debat og videreformidle gode ideer.

3. Inddrage målgruppen, så vi kan bruge deres input i rapporten, f.eks. ved at de giver feedback på nogle af rapportens foreløbige anbefalinger.

Men hvem er vores målgruppe? Vi indså hurtigt, efter demokratiprojektet var søsat, at der er stor interesse for emnet "lokalt demokrati" uden for Slotsholmen – f.eks. i foreningerne og i forskellige borgergrupper.

Vores målgruppe i kommunikationsindsatsen er dem, vi har karakteriseret som lokalpolitiske ildsjæle. Det er personer, som på en eller anden måde forholder sig aktivt til det lokale demokrati, for eksempel:

- Byrådsmedlemmer og kandidater ved kommunalvalget i november.
- Personer, som er aktive i en lokal partiforening eller en af de utallige foreninger, som findes i det lokalpolitiske landskab, og hvor medlemmerne arbejder for at fremme en bestemt mærkesag. F.eks. DUF, Danske Handicaporganisationer og DGS.
- "Borgere med en sag".

Vi har arbejdet med flere platforme i kommunikationsindsatsen: Ministeriets hjemmeside, lokale og regionale medier, Twitter og til sidst i forløbet også en mailliste med debat om rapportskrivningen.

Vi oprettede fra projektets start en "kampagneside" på Økonomi- og Indenrigsministeriets hjemmeside til information og materiale om demokratiprojektet. Kampagnesiden er blevet brugt til at illustrere, hvilke kommuner vi har besøgt på rundturen, og publicere pressemeddelelser og klummer. Pressemeddelelserne brugte vi til i faktuel "nyhedsform" at fortælle om projektet, lige fra det blev skudt i gang med en forskerworkshop, til vi rundede det af på Folkemødet. Klummerne gav os mulighed for i mere "subjektiv" form at afrapportere fra og reflektere over, hvad vi har set og oplevet på rundturen.

Forud for hvert stop på demokratirundturen har vi adviseret relevante lokale og regionale medier om besøget. Det vil sige, at vi typisk har sendt vores pressemeddelelse om besøget til det lokale dagblad, den regionale P4-kanal og den relevante TV2-region.

Vi har desuden benyttet Twitter til at nå bredere ud med kommunikationsindsatsen i demokratiprojektet. Vi oprettede profilen @Thyrring med Marianne Thyrrings billede og biografien "Vestagers pioner udi lokalt demokrati. Rejser på rundtur til kommunerne. Samler på gode eksempler på dialog mellem borgere og lokalpolitikere".

Vi havde som målsætning at tweete minimum én gang dagligt. @Thyrrings tweets fordeler sig på tre kategorier:

- Her-og-nu-tweets fra rundturen med billeder af, hvad vi så og oplevede.
- Tweets med links til de pressemeddelelser og klummer, vi publicerede på hjemmesiden.
- Tweets med links til nyhedsartikler og debatindlæg på diverse netmedier, som på den ene eller den anden måde var relevant i debatten om det lokale demokrati.

Efter rundturen var slut, og vi skulle i gang med at skrive herværende rapport, besluttede vi at føre en ekstra dimension til dialogen med vores målgruppe ud over Twitter: En mailliste, hvor

vi udvalgte 50 af de mest engagerede ildsjæle – både nogle, vi havde mødt på rundturen, og nogle som havde engageret sig i debatten via Twitterprofilen – og inviterede dem til at hjælpe os med at skære anbefalingerne i rapporten til.

Vi adviserede om ideen i en pressemeddelelse, som blev publiceret på kampagnesiden på ministeriets hjemmeside, og som vi linkede til fra @Thyrrings Twitter-profil. Derudover blev pressemeddelelsen sendt direkte til de 50 ildsjæle. I pressemeddelelsen kunne interesserede læse om vores plan: At de næste tre klummer fra Marianne Thyrring skulle indeholde forslag til anbefalinger i rapporten og en opfordring til modtagerne om at kommentere på dem.

Håbet med maillisten var, at den ville gøre det nemmere for ildsjælene at kommentere på vores input, fordi klummerne røg direkte ind i deres indbakker. Desuden er det ikke alle ildsjælene på vores mailliste, som har en profil på Twitter. Frem for alt var det ambitionen, at maillisten skulle "uddanne" brugerne til "ambassadører" for vores budskaber og ikke mindst for et stærkere lokaldemokrati.

Det er vores indtryk, at såvel Twitter som maillisten har givet mulighed for at dokumentere og skabe debat om rundturen på en direkte facon, som ikke havde været mulig, hvis vi udelukkende havde kommunikeret via ministeriets hjemmeside og traditionelle medier.

1.3.5 Alt det andet

Foruden rundtur og spørgeskemaundersøgelse har projektet hentet viden og inspiration fra en række andre kilder, såsom KL, interesseorganisationer og samtaler med en række borgmestre foruden de officielle 17 rundturskommuner. Vores øvrige besøg og møder er oplyst i nedenstående boks 5-8.

Boks 5

Øvrige kommunebesøg

- Christianshavns Bydelsråd
- Gentofte Kommune
- Kolding Kommune
- Københavns Kommune
- Rudersdal Kommune
- Skanderborg Kommune
- Stevns Kommune
- Syddjurs Kommune

Boks 6**Møder med organisationer og foreninger m.v.**

- Danmarks Naturfredningsforening
- Dansk Handicap Forening
- Dansk Industri
- Dansk Ungdoms Fællesråd
- Danske Regioner
- Danske skoleelever
- DGI
- Friluftsrådet
- Huset Zorning
- Islamisk Trossamfund
- Kommunernes Landsforening
- Landbrug og Fødevarer
- Landdistrikternes Fællesråd
- Landsforeningen af VæreSteder
- Rådet for Socialt Udsatte
- Tag del – et digitalt demokratiformidlingsprogram
- Tårnby Foreningsråd
- Ældrerådet
- Ældresagen

Boks 7**Kontakt til andre ministerier**

- Social- og Integrationsministeriet
- Miljøministeriet
- Kulturministeriet

Boks 8**Møder og konferencedeltagelse – herunder Folkemødet på Bornholm**

- KL's Kommunaløkonomisk Forum – 10.-11. januar 2013
- Forskerworkshop – 18. januar 2013
- KL – Borgmesternetworking – 27. februar 2013
- Konference om Velfærdsdanmark. Mandag Morgen - 1. marts 2013
- Konference: "Sådan ser fremtidens politikere ud", Center for Ungdomsforskning – 20. marts 2013
- KL's Topmøde – 21.-22. marts 2013
- DUF – studietur i Kolding 15. april 2013
- Dansk Regioners demokratiudvikling – 25. april 2013
- Vietnamesisk delegation i Folketinget – 17. april 2013
- Handicaprådskonferencen – 13. maj 2013
- "Liv i ladepladsen" Folkemøde i Faxe Ladeplads – 3. juni 2013
- KKR – Midtjylland - 13. juni 2013
- Afstemningsevent til Folkemødet – 13. juni 2013
- Økonomi- og indenrigsministerens 18. demokrativærksted, Folkemødet – 13. juni 2013
- Deltagelse i panel ved 12 byer på 12 måneder, Folkemødet – 14. juni 2013
- Deltagelse i panel om fremtidens politikeruddannelse (COK), Folkemødet – 15. juni 2013

 Marianne Thyrring
@Thyrring

Tidlig inddragelse af forældre i opførelse af Toftekær skaber fællesskab. #albertslund #lokaldemokrati #kv13 pic.twitter.com/6czaraAm60

14/03/13 16.08

← ↻ ★ ⋮ 🗑

 Marianne Thyrring
@Thyrring

Der er inviteret til Demokrativærksted i Holbæk. God debat. #kv13 #lokaldemokrati #holbæk pic.twitter.com/EEZAWzZgXg

18/03/13 14.27

← ↻ ★ ⋮ 🗑

 Marianne Thyrring
@Thyrring

Borgmester i #lejr: Flere unge stemmer ved #kv13 hvis flere kommer i praktik som lokalpolitiker #lokalpol pic.twitter.com/hnuwYfssjc

11/04/13 18.41

← ↻ ★ ⋮ 🗑

 Marianne Thyrring
@Thyrring

Jeg fik klar besked af unge i #Allerød: valg skal ikke være gejll og gögl #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/AH8Rgs8Mkz

16/04/13 19.49

← ↻ ★ ⋮ 🗑

2. Tal på det lokale demokrati

Kapitlet indledes med en oversigt, afsnit 2.1, over stemmeprocenter ved kommunalvalg – set over tid, fordelt på kommuner og fordelt på forskellige befolkningsgrupper.

I de følgende afsnit 2.2-2.5 præsenteres konklusionerne fra spørgeskemaundersøgelsen om det lokale demokrati, som er foretaget af KORA i samarbejde med os. Afsnittene baseres på *alle* respondenternes svar, hvilket betyder, at de specifikke resultater for unge og nydanskere ikke behandles her. Vi har valgt at behandle disse to vælgergrupper i kapitel 4.

De overordnede konklusioner fra KORA's undersøgelse præsenteres i afsnit 2.2. I de følgende afsnit går vi i dybden med udvalgte resultater, som vi har fundet relevante, dels på baggrund af vores 3 teser og dels i forhold til vores oplevelser på rundturen. I afsnit 2.3 fokuserer vi på borgernes syn på og medvirken i det lokale demokrati. I afsnit 2.4 beskriver vi mere specifikt, om borgerne er rustet til demokratisk deltagelse og dialog. Endelig spørger vi i afsnit 2.5 hvilken effekt, kommunalreformen har haft på borgernes forhold til demokratiet.

2.1 Stemmeprocenter

Her følger en række oversigtstabeller over stemmeprocenten fordelt på en række forskellige variabler. Af tabel 1 ses det, at stemmeprocenten ved kommunalvalget i 2009 faldt fire procentpoint, og at stemmeprocenten ved valget var den laveste i 35 år. Det ses endvidere af tabel 2, at der er endda meget store udsving i valgdeltagelsen fra kommune til kommune.

Tabel 1
Udviklingen i valgdeltagelse over tid^a

Valgår	1974	1978	1981	1985	1989	1993	1997	2001	2005	2009
Pct.	62,9	73,2	73,3	69,8	67,6	71,2	70,1	85	69,5	65,8

^aVed kommunalvalget 2001 var valgdeltagelsen ekstraordinær høj (85 pct.), da valget faldt sammen med folketingsvalget.

^a Kilde: Danmarks Statistik

Tabel 2
Stemmeprocent for samtlige kommuner ved kommunalvalget 2009⁹

Kommune	Pct.	Kommune	Pct.	Kommune	Pct.
Læsø	81,8	Svendborg	70,3	Holbæk	66,7
Fanø	81,1	Brønderslev	70,1	Gentofte	66,3
Ærø	80,5	Vallensbæk	70,0	Norddjurs	66,2
Samsø	79,1	Haderslev	69,6	Varde	66,2
Allerød	76,6	Vesthimmerland	69,5	Vejle	66,0
Holstebro	75,5	Assens	69,4	Odense	65,8
Struer	75,3	Sønderborg	69,3	Hjørring	65,6
Lemvig	74,9	Gribskov	69,2	Ringsted	65,5
Furesø	74,8	Middelfart	69,2	Randers	65,1
Skive	74,3	Vordingborg	69,1	Kalundborg	64,8
Morsø	73,9	Køge	69,0	Slagelse	64,7
Rebild	73,9	Odsherred	68,6	Halsnæs	64,5
Egedal	73,7	Silkeborg	68,6	Høje-Taastrup	64,5
Kerteminde	73,2	Fredericia	68,3	Næstved	64,5
Faaborg-Midtfyn	73,0	Thisted	68,3	Lolland	64,4
Nyborg	73,0	Lynby-	68,2	Frederiksberg	64,2
Odder	72,9	Mariagerfjord	68,2	Frederikshavn	64,2
Dragør	72,7	Sorø	68,2	Ballerup	64,1
Langeland	72,4	Kolding	68,1	Århus	63,7
Lejre	72,2	Tønder	68,1	Herlev	63,6
Bornholm	72,1	Solrød	68,0	Gladsaxe	62,7
Hørsholm	72,0	Syddjurs	67,9	Horsens	62,3
Ikast-Brande	71,4	Fredensborg	67,8	Esbjerg	61,3
Hillerød	71,2	Billund	67,7	Tårnby	60,7
Nordfyn	71,2	Roskilde	67,7	Albertslund	60,6
Hedensted	71,1	Faxe	67,6	Glostrup	60,6
Herning	71,1	Viborg	67,6	Rødovre	60,4
Rudersdal	71,1	Helsingør	67,4	Ishøj	60,3
Jammerbugt	71,0	Vejen	67,2	Aalborg	60,3
Stevns	71,0	Aabenraa	67,2	Hvidovre	58,7
Skanderborg	70,8	Frederikssund	67,1	Brøndby	58,2
Favrskov	70,5	Guldborgsund	67,1	København	54,4
Ringkøbing-Skjern	70,3	Greve	67,0		

⁹ Kilde: Danmarks Statistik

Tallene viser også, at der for visse grupper er en særlig udfordring i forhold til valgdeltagelse, jf. tabel 3,4 og 5. De unge har således en markant lavere deltagelsesprocent. end resten af befolkningen, idet kun 44,5 pct. af de unge i alderen 19 til 21 stemte ved kommunalvalget i 2009.

Tabel 3 og 4

Valgdeltagelse opdelt efter aldersgruppe og efter primær beskæftigelse (udvalgte grupper), 2009¹⁰

Aldersgruppe	Pct.	Beskæftigelse	Pct.
18 år	57,0	Arbejdsløshed	50,5
19-21 år	44,5	Sygedagpenge	50,9
22-29 år	47,1	Kontanthjælp	31,9
30-39 år	57,7	Førtidspensionist	51,6
40-49 år	65,7		
50-59 år	73,1		
60-69 år	79,7		
70-79 år	76,7		
80-89 år	59,7		
90-99 år	38,3		
100- år	26,4		

Tallene viser videre, at tilknytning til arbejdsmarkedet har en stor betydning for valgdeltagelsen. Valgdeltagelsen for arbejdsløse er således kun 50,5 pct., og den er endnu lavere for gruppen af kontanthjælpsmodtagere nemlig 31,9 pct.

Samme problematik gør sig gældende i forhold til indvandrere og efterkommere, som har en markant lavere stemmedeltagelse. Det er personer, som enten ikke er født i Danmark eller som er børn af forældre, der ikke er danske statsborgere eller er født i Danmark. Det er særligt bemærkelsesværdigt, at det tilsyneladende ikke har den store betydning, om denne vælgergruppe er kommet til Danmark som indvandrere eller er efterkommere, idet stemmeprocenten for begge grupper er meget lav (og endda højere for gruppen af vælgere, som er indvandret).

¹⁰ Kilde: Yosef Bhatti & Kasper Møller Hansen: "Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata" (2010).

Tabel 5:**Valgdeltagelse for danskere, indvandrere og efterkommere efter statsborgerskab, 2009¹¹**

Danske statsborgere	Pct.	Udenlandske statsborgere	Pct.
Danskere	67,6	Danskere	48,7
Indvandrere	46,9	Indvandrere	31,3
Efterkommere	36,4	Efterkommere	33,3

Dansk angiver at mindst én af forældrene er både dansk statsborger og født i Danmark. *Indvandrere* er personer, hvor dette ikke gælder og hvor personen desuden er født i udlandet. Endelige er en *efterkommer* en person, der er født i Danmark, men hvor ingen af forældrene både er dansk statsborger og født i Danmark.

Afslutningsvis bemærkes det, at valgdeltagelsen for socialt marginaliserede ikke er opgjort. Karakteristisk for denne gruppe er, at de har en ringe tilknytning til arbejdsmarkedet og derfor kan særligt tallene for kontakthjælpsmodtagere være en indikator for, at de socialt marginaliserede tilsvarende har en lav valgdeltagelse. Dette bekræftes af de organisationer, som arbejder med denne gruppe.

2.2 Et statusbillede på lokaldemokrati anno 2013

Et statusbillede på det lokale demokrati anno 2013 burde kort kunne angives ved at se på respondenternes svar på spørgsmålet om, "hvor sandsynligt er det, at du vil stemme, hvis der blev afholdt kommunalvalg i morgen?". 75 pct. svarer helt sikkert. Kun hver tiende svarer, at de sandsynligvis ikke eller helt sikkert ikke vil stemme. Problemet med dette svar er, at direkte adspurgt er der flere, der tilkendegiver at ville stemme, end det faktisk er tilfældet. Derfor er det svært at bruge resultatet som en forudsigelse af valgdeltagelsen til kommunalvalget i 2013. Ikke desto mindre bekræfter resultatet den triste tendens, at valgdeltagelsen falder. Andelen, der svarer, at de helt sikkert vil stemme, er faldet markant i 2013 i forhold til 2001 og 2009, nemlig med mere end 10 procentpoint.¹²

I KORA's undersøgelse er der også spurgt ind til borgernes brug af øvrige demokratiske aktiviteter inden for de sidste to år. Øvrig lokaldemokratisk deltagelse omfatter:

¹¹ Kilde: Yosef Bhatti & Kasper Møller Hansen: "Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata" (2010).

¹² Spørgeskemaundersøgelserne i 2001, 2009 og 2013 er alle blevet gennemført i foråret, og kommunalvalg er i alle tilfælde blevet afholdt i november i hvert af årene, så resultaterne skulle ud fra dette forhold være fuldt sammenlignelige.

- Møder om nabolag eller kommune
- Kontakt med kommunalpolitiker eller politisk parti
- Kontakt med kommunal embedsmand
- Kontaktet eller været aktiv i gruppe / forening om lokalt spørgsmål
- Skrevet brev til avis eller været omtalt i lokale medier om lokalt spørgsmål

KORA's analyse viser, at 39 pct. har gjort brug af mindst én af aktiviteterne. Blandt de forskellige former for deltagelse har flest – 23 pct. – deltaget i et møde vedrørende et spørgsmål om deres nabolag eller kommune. Ifølge KORA er også deltagelsen i forskellige former for lokalpolitiske aktiviteter faldet siden 2001.¹³

Den forventede valgdeltagelse og øvrig lokalpolitisk deltagelse kan ikke stå alene i vurderingen af det lokale demokrati. En anden forudsætning for et velfungerende lokaldemokrati er, at borgerne er interesserede i lokalpolitik. Interessen smitter positivt af på deltagelsen. Af undersøgelsen ses det, at befolkningen groft sagt kan inddeles i en halvdel, der er meget eller noget interesseret i lokalpolitik (52 pct.) og en halvdel, der er kun lidt eller slet ikke interesseret (48 pct.). Siden 2001 er der blevet færre borgere, der er meget interesseret i lokalpolitik.

Samlet set kan det opsummeres, at de triste tal for borgernes lokaldemokratiske deltagelse også gælder i 2013. Og i forhold til tidligere undersøgelser ser det faktisk værre ud i 2013. Der er færre borgere, der forventer at stemme, der er færre borgere, der inden for de sidste 2 år har været aktive lokalt, og der er færre borgere, der er meget interesseret i lokalpolitik. KORAs undersøgelse bekræfter altså vores indledende forventning om, at det lokale demokrati er udfordret.

2.3 Borgernes syn på det lokale demokrati

KORA's undersøgelse hjælper os til at blive klogere på, hvorfor det lokale demokrati er udfordret. En del af forklaringen skal tilsyneladende findes i borgernes syn på det lokale demokrati, og flere af spørgsmålene i undersøgelsen er med til at kaste lyse over dette.

Som det første er der spurgt ind til borgernes tilgang til demokratiet. Som det fremgår af vores tese 1, kan borgerne have en *borger-orienteret tilgang* til demokratiet, der indebærer, at borgeren holder sig orienteret om lokalpolitik og i øvrigt deltager i det lokale demokrati og fællesskab. Borgerne kan imidlertid også have en mere *bruger- eller kundeorienteret tilgang* til lokaldemokratiet, hvor fokus i højere grad er på kommunen som serviceleverandør af ydel-

¹³ Sammenligning mellem 2001 og 2013 må foretages med et mindre forbehold, da der er små forskelle i spørgsmålsformuleringer i undersøgelsen i 2013 i forhold til 2001. Den påviste forskel (i brugen af lokalpolitiske aktiviteter) mellem 2001 og 2013 er dog så markant, at man på dette grundlag godt kan konkludere, at deltagelsen i forskellige former for lokalpolitiske aktiviteter er faldet i perioden.

ser. Om befolkningen har en borger eller bruger-orientering ses bl.a. ved deres syn på kommunen: *Borgere* ser primært kommunen som et demokratisk organ, hvor der løbende er mulighed for at søge indflydelse på politikken. *Brugere* ser primært kommunen som en serviceleverandør, der leverer de ydelser, som borgeren har behov for. Vi er formentlig alle borgere og brugere, men der kan være forskel på, hvilket element, der tillægges størst værdi.

I KORA's undersøgelse fordeler borgerne sig nogenlunde ligeligt: 47 pct. mener, at det demokratiske aspekt er vigtigst, mens 53 pct. mener, at serviceaspektet er vigtigst. Resultatet flugter med øvrige spørgsmål i undersøgelsen. Den gruppe af borgere, der lægger vægt på demokrati frem for service, har også en tendens til at lægge større vægt på at deltage i demokratiet. Samtidig lægger denne gruppe mindre vægt på udsagn om, "at service og faciliteter er tilpasset borgernes behov", og "kommunen kun skal sørge for den mest nødvendige service". På den vis antyder KORA's resultater, at vi har fat i noget, når vi spørger, om borgernes syn på sig selv som primært bruger kan forklare, hvorfor stemmeprocenten falder.

Borgernes syn på det lokale demokrati kommer også til udtryk i borgernes vurdering af, hvorfor det er vigtigt at stemme ved et kommunalvalg. Det er vigtigt at stemme på grund af:

- 1) holdningen til et lokalt spørgsmål
- 2) opfattelsen af et nationalt partis holdning
- 3) støtten til det lokale demokrati – *størst tilslutning til denne begrundelse*
- 4) at kommunen selvstændigt kan fastsætte skatte- og serviceniveau

Alle fire forklaringer synes at have en betydning for, hvorfor borgerne stemmer ved kommunalvalg, men det "at vise støtte til det lokale demokrati" vurderes som det vigtigste.

I forlængelse heraf viser KORA's analyser, at der er en positiv sammenhæng mellem sandsynligheden for at stemme og vigtigheden af hvert af de fire forhold. Sammenhængen er særligt stærk for "at vise støtte til det lokale demokrati". Ligesom borgere, der anser det demokratiske aspekt ved kommunen som det vigtigste, deltager mere i lokaldemokratiet. Resultaterne kan forstås sådan, at tilstanden for det lokale demokrati ikke afhænger af den leverede service, men i høj grad af kommunen som demokratisk institution. Sat på spidsen: Det er ikke muligt at forbedre det lokale demokrati ved at levere en bedre service!

I undersøgelsen har KORA – ved hjælp af et åbent spørgsmål – også spurgt ind til, hvad der er den vigtigste grund til at være aktiv i sit lokalsamfund. Seks emner går igen i svarene, og den største gruppe - 40 pct. – peger på muligheden for indflydelse som den vigtigste grund. Dernæst følger, at 12 pct. mener, at det forbedrer lokale løsninger, og 10 pct. mener, at det styrker sammenholdet eller skaber integration. Kun 6 pct. anser det som en borgerpligt at være aktiv i lokalsamfundet. Dette resultat er interessant. Det bekræfter vores indledende antagelse om, at en reel dialog med mulighed for indflydelse er forudsætningen for aktive borgere, der tager del i fællesskabet. Hvis denne mulighed for at øve indflydelse reelt ikke eksisterer, så har politikere og embedsmænd fjernet den vigtigste begrundelse for at være aktiv lokalt.

Faktisk viser KORA's undersøgelse, at "manglende mulighed for indflydelse" er et af de svar, som borgerne har angivet på spørgsmål om, hvad de mener, er det væsentligste problem i deres kommune. Det skal dog understreges, at den "manglende indflydelse" er det problem blandt andre, der scorer lavest med en andel på 6 pct. Flest borgere nævner kommunens økonomi som et af de væsentligste problemer i deres kommune, nemlig 14 pct. Ikke desto mindre er det tankevækkende, at der er en del borgere, der i et åbent spørgsmål angiver, at den manglende indflydelse er et problem.

KORA's undersøgelse giver os mulighed for at blive klogere på, hvad der konkret kan gøres for at styrke borgerinddragelsen og dermed borgernes aktive deltagelse i demokratiet. Borgerne er i undersøgelsen blevet stillet et åbent spørgsmål om, hvad de selv synes, der skal til for, at de som borgere ville være mere aktive i udviklingen af deres lokalsamfund. Borgerne anser først og fremmest to forhold som vigtige for at engagere sig i lokalpolitik.

Det ene forhold er, at lokalpolitikken i højere grad skal konkretiseres og handle om bestemte emner, som borgeren kan forholde sig til. Borgerne giver udtryk for, at hvis det tydeligt kan anskueliggøres, at bestemte lokalpolitiske spørgsmål har en betydning for borgerne, så vil man som borger også have lyst til at engagere sig i debatten. Det andet forhold er, at borgerne mener, at der bør være en højere grad af gennemsigtighed i lokalpolitikken. Mange borgere giver udtryk for, at de ønsker en større åbenhed og tilgængelighed i lokalpolitikken. Der mangler, ifølge mange borgere i undersøgelsen, let tilgængelig information om lokalpolitik og mulighed for at deltage i beslutningsprocessen.

Derudover betoner borgerne vigtigheden af, at der bliver lyttet til dem, og at de har mulighed for at få indflydelse – reel indflydelse vel og mærke. En borger i undersøgelsen udtrykker det på følgende måde: "For mig er det vigtigt, at alle disse tiltag rent faktisk afspejler sig i kommunens beslutninger og ikke bare er et formelt samarbejde uden reel borgerindflydelse – som f.eks. debatterne omkring skoleområdet og kommunens bosætningspolitik."

Endelig har KORA også spurgt borgere, der sandsynligvis ikke eller helt sikkert ikke ville stemme, hvis der blev afholdt kommunalvalg i morgen, om, hvorfor de ikke forventer at stemme. Der er en lang række forskellige typer af grunde til, at borgere forventer, at de ikke vil stemme ved et kommunalvalg. En stor del (33 pct.) angiver, at et valg er meningsløst, og en lille andel (7 pct.) angiver, at de derved viser deres utilfredshed med politikerne og partierne. Endelig angiver 16 pct., at det er fordi, at der ikke er nogen partier, som deler deres synspunkter. At valget er meningsløst kan dække over mange forhold, f.eks. at ens stemme ikke nytter, eller at politikerne ligner hinanden og dermed er lige "gode" og "dårlige". Vi tolker resultatet derhen, at hvis lokalpolitikkerne i højere grad lykkes med at synliggøre betydningen og relevansen af at stemme ved kommunalvalg, så er der en større sandsynlighed for, at flere vil møde op på valgdagen.

2.4 Er borgerne rustet til dialog?

Som det fremgår af ovenstående afsnit er resultaterne af KORA's undersøgelse med til at stille spørgsmålstejn ved, om det lokalpolitiske system – og særligt lokalpolitikere – er gode nok til dialog og til reelt at inddrage borgerne i beslutningerne. Mere om det senere i rapporten.

Omvendt kan man også spørge, om borgerne er rustet til dialogen med politikerne?

Et levende demokrati og en konstruktiv dialog mellem borgere og politikere forudsætter, at borgerne har lokalpolitisk selvtillid og føler sig informeret om lokalpolitik. Sagt på en anden måde: hvis borgerne sidder med en fornemmelse af, at kommunalpolitik er svært, at de ingenting forstår og ikke kan bidrage med noget som helst, så bliver de hjemme – både når det gælder det lokale borgermøde og valgdagen. Det er altså grundlæggende vigtigt, at borgerne har lokalpolitisk selvtillid.

Borgernes lokalpolitiske selvtillid undersøges ved to spørgsmål – og her er det vigtigt at understrege, at vi ser på borgernes *egen* oplevelse af deres forståelse for og evne til at handle i kommunalpolitik.

Det ene spørgsmål går på, om borgerne finder kommunalpolitik kompliceret: Svarene fordeler sig i to ca. lige store grupper, der henholdsvis er overvejende enige (40 pct.) og overvejende uenige (40 pct.). Sidstnævnte andel af borgere, der ikke finder kommunalpolitik kompliceret er faldet fra 2001 og 2009, hvor denne gruppe udgjorde hhv. 53 pct. og 49 pct.

Det andet spørgsmål lyder, om "man kan gøre et ligeså godt arbejde som medlem af kommunalbestyrelsen som de fleste andre". 43 pct. er overvejende enige i dette og giver dermed udtryk for, at være i stand til at agere kompetent i lokalpolitik. Denne andel af uændret i forhold til 2001 og 2009.

Et andet aspekt af borgernes "lokalpolitiske evner" er deres viden om lokalpolitik. Godt halvdelen af befolkningen udgør en mellemgruppe, der oplever at være nogenlunde informeret om lokalpolitik. Den resterende halvdel fordeler sig med 25 pct. i gruppen, der føler sig "godt informeret", og med 30 pct. i gruppen, der føler sig "dårligt informeret". I forhold til 2001, hvor andelen udgjorde 38 pct., er der færre borgere, der i dag føler sig godt informeret.

Det vil sige, at andelen af borgere, der oplever, at være godt informeret, er faldet, og det samme gør sig gældende for borgere med en relativ god forståelse for kommunalpolitik. Samtidig er andelen af borgere, der har en god tiltro til at handle lokalpolitisk, uændret. Det giver anledning til eftertanke, at blot halvdelen af borgerne har en god lokalpolitisk forståelse og handlekompetence. Resultatet kan tolkes derhen, at hvis vi ønsker at styrke lokaldemokratiet, så skal vi have løftet borgernes lokalpolitiske selvtillid – og det kan f.eks. gøres ved, at politikerne endnu tydeligere viser borgerne, hvad de kan bidrage med, og at der er behov

for borgernes input. Ligesom kommunalpolitikere kan blive bedre til at formidle relevante kommunalpolitiske emner. Dette vender vi tilbage til.

Vi vurderer, at det i høj grad er et spørgsmål om, at lokalpolitikere skal møde borgerne, hvor de er. Som vi senere skal se, så vil borgerne meget gerne dialogen. I KORA's undersøgelse konkluderes det også, at borgerne har et stort kendskab til lokalpolitik og til kommunal service. F.eks. mener 89 pct., at de kender borgmesterens parti, hvilket 80 pct. også i realiteten gør. Tilsvarende er der et højt vidensniveau blandt borgerne i forhold til viden om kommunale serviceopgaver. Ca. ni ud af ti borgere mener at kende svaret på de faktuelle spørgsmål herom (88 og 94 pct.), og langt de fleste kender rent faktisk også svaret (79 og 83 pct.). Set over tid er borgernes viden om lokalpolitiske forhold imidlertid faldet, men det ændrer ikke på, at vidensniveauet fortsat er højt.

2.5 Sammenlagt eller ej?

KORA's undersøgelse har også haft til formål at undersøge effekten af kommunesammenlægningen. Ved kommunalreformen 1. januar 2007 blev 238 af de dengang 271 kommuner lagt sammen til 65 kommuner. De resterende 33 kommuner – fortsætterkommuner – har i dag samme kommunegrænse som før kommunalreformen. I dette afsnit vurderes effekten af kommunesammenlægningen. Effekten af kommunalreformen vurderes ud fra to perspektiver: 1) sammenlagt eller fortsætter samt 2) før og efter reformen.

Effekten af kommunesammenlægning er undersøgt ved at sammenligne resultatet af borgernes besvarelser med oplysninger om deres hjemkommunes status som enten sammenlagt eller fortsætterkommune. Derved kan det udledes, om borgere i sammenlagte kommuner svarer anderledes end borgere i fortsætterkommuner.

KORA's analyse viser, at hjemkommunens status som enten sammenlagt eller fortsætter har begrænset indflydelse, idet der ikke er stor forskel på borgernes tilkendegivelser i sammenlagte kommuner versus fortsætterkommuner. På nogle enkelte områder viser analyserne dog, at borgere i sammenlægningskommuner er signifikant anderledes end borgere fra fortsætterkommuner:

- Borgere i sammenlagte kommuner finder lokalpolitik mere kompliceret
- Borgere i sammenlagte kommuner stemmer højst sandsynligt mere
- Borgere i sammenlagte kommuner deltager højst sandsynligt i flere lokaldemokratiske aktiviteter

Som det fremgår af KORA's undersøgelse, er det umiddelbart et overraskende resultat, idet forventningen blandt mange eksperter forud for kommunalreformen var, at borgere i sammenlægningskommunerne ville deltage mindre. Omvendt er det måske ikke så overraskende endda, idet kommunesammenlægningsprocessen også har været med til at skabe ekstra opmærksomhed omkring kommunalpolitik. Borgere i sammenlagte kommuner har på nært

hold mærket og set, hvordan deres kommune har forandret sig. Opmærksomheden omkring kommunalpolitik er blevet skærpet og kan tænkes at have haft en positiv effekt på den demokratiske deltagelse. Ligesom kommunesammenlægningsprocessen for flere kommuner har været en anledning til at sætte fokus på borgerinddragelse.

Effekten af kommunalreformen og kommunesammenlægninger kan ligeledes anskues i et tidsperspektiv, idet vi for en række spørgsmål kan følge udviklingen fra 2001 til 2009 og til 2013. Det vil sige, at vi har data fra før kommunalreformen, lige efter kommunalreformen og nu 5 år efter reformen.

Samlet set er tilstanden for det lokale demokrati blevet ringere i løbet af perioden. Her synes der at være tale om en generel tendens, der ikke alene kan tilskrives kommunalreformen. Der er dog et par enkelte resultater, der stikker ud, og som kan ses i sammenhæng med kommunalreformen og kommunesammenlægninger. KORA's undersøgelse understøtter det billede, som flere kommunalpolitikere og embedsmænd har gengivet, nemlig at reformen har ført til en øget professionalisering i kommunerne, samtidig med at kommunerne er blevet større og den geografiske afstand mellem borgere og lokalpolitikere er øget.

Her er det interessant at se på udviklingen i borgernes lokalpolitiske tillid. Lokalpolitisk tillid dækker bl.a. over politikernes lydhørhed og om de opleves som dygtige folk. Ifølge de adspurgte borgere i KORA's undersøgelse er kommunalpolitikkerne siden 2001 blevet mindre lydhøre og samtidig mere kompetente. Dette understøtter billedet af en øget professionalisering i kommunerne.

Samtidig er der over tid sket et fald i borgernes faktuelle viden om kommunalpolitik. Særlig i øjenfaldende er det, at borgernes viden om borgmesteren er faldet, idet borgmesteren jo typisk er en central person i den lokalpolitiske debat. 67 pct. af borgerne kender navnet på borgmesteren i 2013, hvor det tilsvarende var 75 pct. i 2001 undersøgelsen. Dette resultat understøtter et billede af, at kommunen er blevet mere fjern for borgerne. Borgernes faktuelle viden om lokalpolitik ligger dog fortsat på et højt niveau.

Et andet interessant resultat er udviklingen i borgernes tilknytning til kommunen.

Graden af tilknytning til kommunen har en betydning for deltagelsen i demokratiet. KORA's undersøgelse viser, at der er en positiv sammenhæng mellem, om borgerne har en tilknytning til kommunen, og om borgerne deltager i det lokale demokrati – og i sidste ende om borgerne stemmer.

Borgernes tilknytning til kommunen kan ligeledes have ændret sig som et resultat af, at kommunerne med reformen er blevet større og mere "komplekse". KORA's undersøgelse viser, at borgere, der har en stærk tilknytning til deres kommune, udgør 38 pct., mens 49 pct. angiver at have en moderat tilknytning, og endelig 13 pct. betegner tilknytningen som svag. Generelt ses det, at borgere har en stærkere tilknytning til deres lokalområde end til deres kommune, idet 45 pct. føler en stærk tilknytning til deres lokalområde. Spørgsmålet er, om tilknytningen har ændret sig over tid?

Vores forventning er, at i takt med at kommunerne er blevet større, og at flere borgere har oplevet at få længere til kommunen, vil det indebære, at borgernes tilknytning til deres kommune bliver svagere. KORA's resultater kan imidlertid ikke bekræfte dette. Ligesom KORA's resultater ikke kan bekræfte, at der er forskel på borgernes tilknytning til deres kommune afhængigt af, om de bor i en sammenlagt eller en fortsætterkommune.

Omvendt har vi på vores rundtur oplevet, at borgerne tilkendegiver, at deres tilknytning til kommunen er udfordret, men måske er det ikke en sammenlægnings-problematik. Mere om det senere.

Marianne Thyrring
@Thyrring

#bornholm: "Vi er bornholmere! Mere end brugere eller borgere" Identitet-> borgere m blik for helhed #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/4mQsjLk3dE

22/04/13 14.48

← ↻ ★ ⋮ 🗑

Marianne Thyrring
@Thyrring

Frivillige i #rødekors strikker de skønneste bamser til børn i krigshærgede lande. Sikke et overskud #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/FG21laM8cQ

23/04/13 15.37

← ↻ ★ ⋮ 🗑

1 FORETRUKKEN

Marianne Thyrring
@Thyrring

Hos Zorning i Kødboderne. De udsatte danskere skal med i det demokratiske fællesskab #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/JvSLUDR8eA

31/05/13 10.13

← ↻ ★ ⋮ 🗑

3 RETWEETS

Marianne Thyrring
@Thyrring

Kate er ildsjæl bag aktivitetshus i Rødning drevet af vilje og frivillige i kommunale rammer #vejen #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/bKvTpoCos9

29/04/13 15.19

← ↻ ★ ⋮ 🗑

3. Mødet med borgere og politikere

Dette kapitel er vores afrapportering fra rundturen og rummer alle de indtryk, observationer, erfaringer, som vi har *oplevet live* på turen rundt i landet og i mødet med borgere og politikere.

Det *første* afsnit omhandler geografi, mentalitet og kultur og er udtryk for den variation, vi har oplevet blandt de 17 kommuner. En variation, der bunder i geografiske skel og tilhørsforhold, forskelle i mentalitet og forskellige traditioner om, hvordan "vi gør i vores kommune". Det er vores vurdering, at disse forskelle har stor betydning for, hvordan den enkelte kommune tænker lokaldemokrati og hvilke løsninger, der virker for den enkelte kommune og dennes borgere. Afsnittet illustrerer, at der ikke findes én god opskrift på et godt lokalt demokrati, fordi udgangspunkterne er vidt forskellige.

Andet afsnit har fået overskriften et aktivt medborgerskab og er et resultat af, at vi på vores rundtur har været vidende til, at der blandt borgerne er en stor vilje og lyst til at gøre noget for det lokale fællesskab. Vores oplevelse er, at hvis kommunen lykkes med at understøtte dette aktive medborgerskab, kan det være med til at skabe fællesskab og engagement. Det aktive medborgerskab skal ses som en del af borger-bruger-problematikken, idet der i borgerbegrebet implicit kan lægges til grund, at borgeren ikke bare er bruger af kommunen, men også er en ressource for kommunen. Det forudsætter dog, at kommunen ser og prioriterer denne ressource, og at der skabes gode rammer for disse aktive kræfter.

Tredje afsnit omhandler dialogen mellem borgere og politikere og tager afsæt i vores tese om, at den formelle høringsform ikke kan stå alene. Rundturen har til fulde bekræftet denne tese. På rundturen oplevede vi, hvordan såvel borgere som politikere efterspørger reel dialog. Dette kapitel indeholder alle de gode råd og ideer til *den gode dialog*, som demokrativærkstederne er kommet med. Desuden gengives en række af de gode konkrete eksempler på borgerinddragelse og dialog, som vi har mødt på vores rundtur. Endelig sættes der særligt fokus på, hvordan kommunalbestyrelsen skaber god dialog og inddrager borgerne i de svære beslutninger, hvor "der er noget at miste".

Fjerde afsnit har vi dedikeret til de lokale politikere og det daglige arbejde i kommunalbestyrelsen. Det er ikke et emne, vi har haft fokus på i vores arbejde. Men via vores rundtur og snak med borgere, borgmestre og kommunalbestyrelsesmedlemmer er der blevet sat ord på nogle af de udfordringer, som lokalpolitikere oplever. Kapitlet omhandler primært indtrykket af et stærkt borgmesterstyre og de udfordringer, det giver for de øvrige kommunalpolitikere.

Femte og sidste afsnit handler om de socialt marginaliserede borgere og borgere med handicaps, som kun i begrænset omfang var repræsenteret på vores demokrativærksted. Vores viden om disse vælgergrupper baserer sig således på de møder, vi har haft med forskellige interesseorganisationer på området. Formålet med afsnittet er på baggrund af vores viden at skærpe opmærksomheden om denne vælgergruppe, for hvem det demokratiske fællesskab er udfordret.

Med hensyn til førstegangsvælgerne og vores tredje tese om, at såvel unge vælgere som vælgere med anden etnisk baggrund skal vindes i hver generation, bliver de behandlet særskilt i det efterfølgende kapitel 4.

Boks 6

På besøg i Danske Regioner

Vi har været på besøg i såvel Danske Regioners bestyrelse og Demokratiudvalg for at fortælle om projektet. Her har vi drøftet relevansen af de observationer, vi har gjort os på rundturen til de 17 kommuner, i forhold til de lokaldemokratiske vinkler, der også er ved regionernes politiske arbejde og udvikling.

Refleksionerne i såvel bestyrelsen som demokratiudvalget er, at observationerne fra kommunerundturen på mange måder er gældende for regionerne også. Opgaven med at skabe nærhed og dialog mellem politikere og borgerne er bestemt noteret som en udfordring hos regionspolitikkerne. Regionspolitikkerne giver udtryk for, at udfordringen med afstand mellem borger og politiker kan være endog et større demokratisk problem i regionerne end i kommunerne, fordi borgerne i ringere omfang oplever nærhed til regionsrådsmedlemmerne. Endelig kan mange borgere også opfatte regionernes arbejdsområder som fjerne fra hverdagen.

Gennem de seneste år har regionerne derfor også iværksat forskellige borgerinddragelsesaktiviteter med positive udfald. Se f.eks. http://www.regioner.dk/fm13/regionalt+demokrati/borgertopmpct_C3pct.B8der

Boks 7**Rundturen gav en oplevelse af:**

- At distancen mellem borgere og politikere er blevet større, og at borgerne er bekymrede for at blive glemt i den store kommune.
- At borgerne har forskellig tilknytning til deres kommune: Nogle borgere lever på transit, mens andre borgere i højere grad orienterer sig mod de gamle kommuner eller det nære lokalområde.
- At mange aktive og engagerede borgere har overskud og lyst til at gøre noget for fællesskabet, hvilket er til gavn for såvel kommunens udvikling som det lokale demokrati.
- At den formelle og traditionelle høringsform ikke i alle tilfælde bidrager tilstrækkeligt til en reel og demokratisk dialog mellem borgere og politikere.
- At såvel borgere og politikere ønsker en reel dialog om de politiske beslutninger. En dialog der er tillidsfuld og ærlig om fakta samt klar på, hvad målet med dialogen er.
- At der gennemføres og afprøves mange forskellige former for borgerinddragelse, der understøtter en reel dialog mellem borgere og politikere.
- At det er en udfordring at inddrage borgerne i de svære og ofte upopulære beslutninger, men processen kan afhjælpes, hvis politikerne anerkender borgernes bekymring og bidrager til, at der "sættes noget i stedet" for det tabte.
- At hvis lokalpolitikere lykkes med at forklare og begrunde, hvorfor en given beslutning blev taget, kan det øge forståelsen blandt borgerne.
- At borgerinddragelse ikke kompromitterer det repræsentative demokrati, men tværtimod bidrager til den politiske legitimitet og kvalificerer de politiske beslutninger.
- At menige kommunalbestyrelsesmedlemmer oplever et begrænset politisk råderum pga.:
 - Et stærkt borgmesterstyre.
 - Begrænset adgang til bistand fra forvaltningen.
 - Dårlig arbejdstilrettelæggelse i kommunalbestyrelsen.
 - En øget professionalisering i forvaltningen og oplevelsen af en stærkere central styring.

3.1 Geografi, kultur og mentalitet

De 17 kommunebesøg dokumenterer, at mentaliteten, vilkårene og de oplevede muligheder varierer fra øst til vest og fra sammenlagte til ikke-sammenlagte kommuner. Det er relevant, fordi det har betydning for, hvordan der skabes dialog mellem borgere og politikere, og hvilke ønsker der er til borgerinddragelse?

På rundturen har vi hørt mange beretninger om, hvordan geografien kan udfordre sammenhængskræften og dermed det lokale demokrati. Især i de sammenlagte og geografisk store

landdistriktskommuner oplever mange borgere, at distancen til såvel politikere som forvaltning er øget betydeligt. Det virker ind på tilhørsforholdet til kommunen. Borgerne orienterer sig ofte mod de "gamle" kommuner eller mod de små lokalsamfund og oplever den nye stor-kommuner som værende fjerne fra borgerne. Det så vi tydeligst i **Assens Kommune**, der er sammenlagt af de tidligere kommuner Assens, Glamsbjerg, Haarby, Tommerup, Vissenbjerg og Aarup. I Assens Kommune har kommunalbestyrelsen valgt den strategi at hver by skulle have sin helt særlige spidskompetence. De har f.eks. besluttet, at Glamsbjerg skal være kommunens uddannelsesby, og har derfor samlet gymnasium, tekniske skoler m.m. i et Campus område. Det har medført et enormt liv i løbet af dagen, og det har skabt en særlig identitet i byen. Den tidligere rådhusby Vissenbjerg er identificeret som at være særligt erhvervseget, da den ligger op af E20-motorvejen, og kommunalbestyrelsen har derfor lagt mange kræfter i at promovere og gøre området klar til erhvervslivet. Kommunalpolitikerne arbejder altså ihærdigt for at samle kommunen og give Assens-borgere en oplevelse af at være borgere i én samlet Assens Kommune.

Men til gengæld er Assens Kommune også den kommune, hvor borgerne gav tydeligst udtryk for, at de ikke opfattede sig som borgere i Assens, men snarere som borgere i deres lokalsamfund: i Haarby, Tommerup, Vissenbjerg m.m. Det, at byerne har fået hver deres fordeling eller område, betyder også ifølge borgerne, at lokalområderne bliver endnu mere opmærksomme på, "hvem der får hvad": *Hvis lillebror får, vil storebror også have*. Det udfordrer politikere og gør det svært at skabe en følelse af samhørighed om den store samlede Assens Kommune.

Som vi fik fortalt på demokrativærkstedet, har det den effekt, at borgerne har sværere ved at forstå og acceptere løsninger, som overordnet set er fornuftige for Assens, men som i de nære lokalsamfund opfattes som urimelige.

I **Holbæk Kommune** oplevede vi, hvordan kommunens såkaldte "dialogmodel" på den ene side bygger bro mellem borgere og politikere og på den anden side fastholder borgerne i gamle lokalrådsstrukturer. Sidstnævnte kan ligesom i Assens være en barriere i forhold til at skabe dialog og fællesskab på tværs af lokalsamfundene og dermed samling af kommunen.

Siden 2006 har Holbæk Kommune arbejdet med den såkaldte dialogmodel, hvor kommunen er inddelt i 17 lokalområder. I hvert lokalområde er der dialogmøde to gange om året. Politikere er inddelt i fem udvalg, som "cirkulerer" mellem lokalområderne. På den måde får borgerne en direkte linje til deres folkevalgte, og politikere kommer omkring næsten alle kommunens lokalområder i løbet af valgperioden.

Den model har skabt adskillige succeser. Det skaber en ramme for dialog mellem borgere og politikere og rykker politikere tæt på lokalsamfundene. Det er med til at synliggøre borgernes indflydelse på udviklingen i lokalsamfundet og tydeliggøre, at det nytter at engagere sig. Det forudsætter dog, at politikere har modet til at tage politisk lederskab og byde ind med løsninger på de spørgsmål, der bliver rejst på dialogmøderne. I værste tilfælde kan sådanne dialogmøder have den modsatte effekt, hvis borgerne rejser det samme spørgsmål på dialogmøde efter dialogmøde, og politikere kommer med samme svar: Et ikke-svar. Så lider den politiske tillid et knæk.

Lokalforaene udgør også rammen for, at borgerne kan udvikle nye fællesskaber, og understøtter derved et aktivt medborgerskab og frivillige ildsjæle i kommunen. Borgerne har blandt andet brugt dialogmodellen til at etablere en fitnesspark, et sted hvor borgerne kan være fælles om at dyrke motion. Næste projekt er at etablere en madklub, hvor borgerne på skift vil være gæstekokke.

Udfordringen ved dialogmodellen er imidlertid, at den fastholder gamle landsbygrænser og Holbæk risikerer at få "17 små kommuner i kommunen", fordi der er etableret en struktur, hvor der er risiko for, at borgerne alene forholder sig til det nære lokalsamfund – men ikke til den samlede storkommune. Det opleves som en udfordring at løfte dagsordenen i lokalforaene ud over det helt nære. Efter vores besøg i Holbæk lægger kommunalbestyrelsen nu op til at nedlægge dialogudvalgene (fra næste byrådsperiode) og foreslår i stedet at danne et "Demokrati-eksperimentarium", som ifølge politikere skal bane vej for et langt tættere samarbejde med borgere og virksomheder end i dag.

Ringkøbing-Skjern Kommune er arealmæssigt den største kommune i Danmark med langt mellem byerne og meget langt til rådhuset. Med så store afstande kan også den mentale afstand til rådhuset og lokalpolitikere opleves som en barriere. Når der samtidig ikke er en fælles historie i kommunen, kan afstanden blive meget stor og svær at nedbryde.

Derfor forsøger kommunalbestyrelsen i Ringkøbing-Skjern Kommune nu at skabe en "fælles historie" – for at styrke kommunens identitet og borgernes tilknytning til kommunen. Kommunalbestyrelsen tager udgangspunkt i emner, der kan samle kommunen på tværs. F.eks. har kommunen tidligere haft projekt "Skjern-Tarm – Én by" med den overordnede målsætning at sætte fokus på, hvordan de to bysamfund Skjern og Tarm bliver til én by, samt skabe en fortælling om et samlet og stærkt centerområde på egnen og i den ny kommune. Kommunalbestyrelsen har i den forbindelse holdt flere debattmøder og høringer med borgerne. Blandt borgerne er der god opbakning til møderne, hvor der debatteres livligt. Politikere i Ringkøbing-Skjern tror på, at hvis de kan lykkes med finde de fælles emner og sætte fortællingen i de rigtige rammer, så kan det lade sig gøre reelt at samle en sammenlagt kommune.

Foruden geografi har vi også erfaret, at kommunens mentalitet – den lokale DNA – har en betydning for kommunens sammenhængskraft. I **Herning Kommune** mærkede vi en særlig DNA og selvforståelse, hvilket sætter sit præg på kommunen og på, hvordan kommunesammenlægningen er blevet håndteret. Fortællingen om Herning handler om kræmmere, driftighed, stolthed og fightere. I Herning Kommune er de stolte af at bo i Herning Kommune. Derfor stod det også helt klart fra starten, at Herning skulle være hovedby i *ny* Herning Kommune, og at Herning skulle være epicenteret for hele kommunen. Der skulle også kun være ét rådhus, og altså ingen spredt administration af hensyn til tidligere rådhusbyer.

Kommunalbestyrelsen har taget kommunalreformen bogstaveligt, og for politikere har det været et bevidst valg ikke at oprette lokalråd eller lignende strukturer: Hvorfor holde liv i gamle strukturer, når vi nu udgør én samlet kommune?

En af fordelene ved et stærkt bystyre som i Herning er, at politikere har modet til at angive en klar politisk retning og følge den. Det nuværende bystyre har gjort en dyd ud af at kommunikere deres politiske mål – også de svære beslutninger. Ved det seneste kommunalvalg

gjorde borgmesteren det således klart, at en stemme på hans parti ville betyde lukning af navngivne skoler. Borgerne har ikke været i tvivl om, hvad kommunalpolitikere ville. Det er lokaldemokrati på "uldjysk".

Bagsiden af denne linje er, hvis politikere glemmer at "sætte noget i stedet for" i det nære lokalsamfund. F.eks. mistede byen Vildbjerg sit rådhus, da den tidligere Trehøje Kommune blev en del af Herning. Herning Kommune solgte det tidligere rådhus i Vildbjerg til en lokal investor. Den tidligere rådhusbygning står, så vidt vides, fortsat tom, og vidner om, at Vildbjerg ikke længere har et vartegn for, hvem de er som lokalsamfund. Anderledes er det gået i Aulum og Åskov, hvor de tidligere rådhus har fået nye funktioner – som hhv. sundhedshus og bibliotek – så de dermed fortsat spiller en rolle i borgernes hverdag.

Læren i Herning er, at selvom kommunalbestyrelsen formår at skabe tilslutning om en fælles retning for Herning, skal politikere fortsat finde balancen i forhold til lokalsamfundene og tage de lokale følelser, som er til stede, alvorligt. F.eks. skal der komme noget igen, hvis politikere beslutter at lukke et tidligere rådhus. Hvis ikke politikere er sig det bevidst, oplever de mindre lokalsamfund, at de bliver glemt, og de føler sig truet på deres eksistens og identitet.

Det er dog ikke kun i sammenlægningskommuner, at borgerne føler en afstand til kommunen og en bekymring for at blive glemt. Ved et besøg hos **Lokalrådet på Christianshavn** (Københavns Kommune) stod det klart, at selv i en kommune som København, som ikke geografisk er påvirket af kommunalreformen, er mekanismen med, at "den store kommune kommer og sluger os", kendt.

I **Guldborgsund Kommune** taler borgmesteren om en speciel mentalitet, som efter borgmesterens vurdering desværre har en negativ klang. Han oplever, at borgere og virksomheder omtaler kommunen i et negativt lys. Derfor arbejder borgmesteren og byrådet på at tale kommunen op. Borgerne, erhvervslivet og politikere skal lære at udnytte de muligheder, som kommunen byder på, og som opstår undervejs.

Der er en tendens til, at borgerne ynker i Guldborgsund. De synes ikke alle sammen, at det er den bedste kommune at bo i. Men borgerne skal ifølge politikere blive bedre til at se det gode i Guldborgsund og udnytte de muligheder, der kommer. Det skal politikere hjælpe med til. F.eks. når Femern-broen skal bygges, så skal området elektrikerne være klar til at gå sammen, så de kan byde på dele af entreprisen. Lokalpolitikere forsøger at skubbe på, så de lokale håndværkere bliver klar til at udnytte denne mulighed. Hvis lokale virksomheder vinder store ordrer, giver det en anerkendelse i lokalsamfundet, som, ud over arbejdspladser, giver en optimisme, og noget borgerne kan forbinde med Guldborgsund. En stolthed.

Borgmesteren og deltagerne i demokrativærkstedet understregede, hvor vigtigt det er, at borgerne er glade for at være i kommunen, og at denne gruppe skal være større end dem, der ikke gider kommunen. Kan Guldborgsund lykkes med det, vil det ifølge borgmesteren have en god effekt på samhørigheden og vil engagere borgerne til gavn for såvel udviklingen i kommunen som det lokale demokrati.

Hillerød Kommune er også en af de kommuner, der som Herning, har en meget fremtrædende hovedby og en del mindre byer og landsbyer. Samtidig er det en kommune, hvor er-

hvervslivet fylder meget. Vi fik indtryk af, at Hillerød Kommune er hjemsted for mange forskelligrettede interesser. Her var borgerne på demokrativærkstedet tydelige i deres udmelding: Hillerøds politikere skal passe på, at de ikke overhører de lokale interesser i kommunen.

Ifølge deltagerne på demokrativærkstedet skal kommunen sørge for tidlig inddragelse af borgerne. Vis borgerne, at de kan opnå indflydelse på beslutningerne uden at tage dem som gidsler. Borgerne må ikke føle, at politikerne bruger inddragelsen til at gennemføre beslutninger, som de ikke selv tør "stå inde for" – eksempelvis prioriteringer mellem nogle af de mindre landsbyer. Deltagerne fulgte op med at understrege, at kommunalpolitikere skal være meget opmærksomme på at holde kontakten til kommunens borgerer – også når der ikke er en højbetændt sag. Politikere skal så at sige også kommunikere i fredstid. Kun på den måde kan politikere sikre forståelse – blandt de mange interesser – for de politiske beslutninger, som er nødvendige, men hvor ikke alle kan blive tilfredse.

Flere steder på vores rundtur har vi hørt, hvordan pressedækningen af lokalpolitik er fraværende. I **Bornholms Regionskommune** er det anderledes. Bornholm har sin egen lokalavis, egen regionale tv-station og egen regionale radiokanal. Samtidig orienterer bornholmerne sig i høj grad i lokale medier. Det betyder, at der er en tæt dækning af lokalpolitik og af, hvad der rører sig i kommunen – både på godt og på ondt. På vores rundtursbesøg på Bornholm nævnte både borgmesteren og flere borgere på demokrativærkstedet således, at den tætte dækning af lokale sager betyder, at meget små sager ind i mellem kan blive "pustet op" til meget store sager i pressen. Men samtidig gør den rige dækning af lokalstoffet det muligt for bornholmske politikere at komme til orde. Derved bidrager de lokale og regionale medier til dialogen mellem politikere og borgere. Beskrivelsen af pressedækningen på Bornholm står i kontrast til oplevelsen af pressedækningen i andre kommuner. Undervejs i projektet har vi bl.a. talt med flere borgmestre, som giver udtryk for, at det er svært at gøre de lokalpolitiske dagsordener kendt i pressen, fordi Christianborg og landspolitikerne så at sige løber med den politiske dækning.

Tønder Kommune er som Assens sammenlagt af 6 kommuner: Bredebro, Højer, Løgumkloster, Nørre-Rangstrup, Skærbæk og Tønder Kommuner. Tønder er den eneste af kommunerne på rundturen, hvor politikerne gav udtryk for, at kommunesammenlægningen har styrket deres selvforståelse og den lokale identitet. Det gælder hele kommunen, og det gælder de tidligere kommuner. I den forstand er der skabt en ny selvforståelse i to niveauer. Den opfattelse blev bekræftet af borgerne på demokrativærkstedet.

Borgerne i Tønder Kommune fortalte, at hvor alle de tidligere små kommuner havde dårlige regnskaber med røde tal på bundlinjen, så har den samlede Tønder Kommune i dag overskud. Den nye kommune har givet en ny start og givet næring til i fællesskab at tage fat på de udfordringer, som Tønder Kommune fortsat har. F.eks. udfordringerne med høj fraflytning, handlen, der er flyttet syd for grænsen, og manglen på arbejdspladser.

3.2 Et aktivt medborgerskab

Rundturen har efterladt et klart indtryk af, at der i kommunerne er et brændende engagement blandt frivillige. Og en fornemmelse af et voksende aktivt medborgerskab. Et medborgerskab,

der vil kommunen og ønsker at bidrage til kommunens udvikling. Frivillige projekter om nytte-haver og strikkede bamser er ingen garanti for et levende demokrati, men det skaber gode relationer på kryds og tværs af borgere og de forskellige aktører i kommunen. Og det gavner demokratiet, fordi det kan være med til at skabe fundamentet for en god lokal dialog – også den dag, der skal træffes en svær og måske upopulær beslutning.

De frivillige kræfter vokser nedefra, men kan ikke være "alene hjemme" – de skal have opbakning og selskab af kommunen. De kommunale embedsmænd og politikere skal have blik for de frivillige kræfter og sikre dem optimale rammer. På den ene side skal kommunen sikre, at de rigtige rammer er til stede, så de frivillige ikke føler sig ladt i stikken, fordi det frivillige arbejde bliver for trægt og bøvl. På den anden side skal kommunen slippe de frivillige kræfter løs – uden altid at vide på forhånd, hvad det fører med sig.

I bilag C er der vedlagt yderligere eksempler på frivillige projekter, som vi er blevet bekendt med, men som vi ikke har besøgt og derfor ikke kan vurdere.

I **Ringkøbing-Skjern Kommune** var vi vidner til en meget stor frivillighedskultur. Vi deltog i et frivilligmøde i Skjern blandt Dansk Røde Kors' kvinder. De frivillige kommer fra flere af de "gamle kommuner" før de blev til Ringkøbing-Skjern Kommune, og de har et ønske om at fortsætte det frivillige arbejde og i den forbindelse bidrage til sammenhængskræften i den nye kommune.

De arbejder som aflastningsvenner, motionsvenner, besøgsvenner og opfylder derved et stort socialt behov i kommunen. Kvinderne oplever, at det på sin vis er blevet lettere at rekruttere frivillige end tidligere, men at samarbejdet med den kommunale forvaltning er blevet meget sværere. Kommunen er ikke lykkedes med at skabe rammerne for det frivillige arbejde på tilstrækkelig vis.

Det kalder på et bedre samarbejde mellem de frivillige og den kommunale forvaltning. Der er allerede taget initiativ til en række møder mellem de frivillige og forvaltningen. Og der afholdes årlige frivillig-samtaler for at få en snak om, hvad der går godt, og hvad der går mindre godt. De frivillige fandt det dog stadig frustrerende, at den nye store kommune havde gjort det sværere at opretholde kontakten til f.eks. hjemmeplejen. Kommunen arbejder fortsat på at løse disse udfordringer.

I **Lejre Kommune** oplevede vi, hvordan et aktivt medborgerskab udgør et stærkt fundament for lokal dialog. Lejre Kommune arbejder målrettet med at understøtte medborgerskabet blandt borgerne og med at skabe rammerne for, at lokales ideer kan spire nedefra. Ikke alt godt kommer fra kommunen selv!

Et eksempel på dette er LØFF – Lejres Økologiske Fødevarer Fællesskab, som er oprettet på initiativ af en gruppe borgere. Det er en slags andelsforening, hvor borgere køber lokalt producerede økologiske fødevarer og selv står for at distribuere dem rundt til hinanden – uden om grossister og supermarkeder. De frivillige koordinerer selv, hvem der gør hvad. Det er borgere, der henter fødevarerne ved de lokale landmænd, pakker dem, kører dem ud til medlemmerne, skriver nyhedsbreve osv.

Et andet eksempel er Lejres kommende nyttehaver – endnu en idé, som er opstået hos en borger. Kommunen er gået ind i projektet ved at sikre rammerne: De stiller en større matrikel til rådighed og sørger for, at grunden er forsynet med vand. Derefter er det op til borgerne at finde ud af at dele jorden i lodder, at dyrke den og at arrangere, hvilke frivillige der gerne vil lære fra sig om, hvordan man dyrker en have. På vores rundtur udtrykte de frivillige bag nyttehaverne, at det er vigtigt, det er nemt at aflevere sin idé i kommunen, og at kommunen hurtigt reagerer på ideen.

Da Lejre Kommune sammen med Roskilde Kommune besluttede at søge at etablere en nationalpark var projektet også formuleret af grupper og foreninger, ikke kommunen. Projektet skulle vise sig at blive en større øvelse udi borgerinddragelse, fordi det involverer en stribe parter, der har forskelligrettede interesser. For eksempel ser miljøforeninger og landmænd ikke nødvendigvis ens på, hvilke onder og goder der er ved at have en nationalpark. Kommunen har bestræbt sig på at involvere alle parter i sagen undervejs, blandt andet ved at holde borgermøder i det kommende naturparkområde. Alligevel har nogle lodsejere i slutspurten af processen pludselig opdaget, at der kommer en nationalpark. Kommunen har på den baggrund besluttet at forlænge processen – men ikke at droppe ideen om en nationalpark.

Et mere kontroversielt eksempel på Lejres arbejde med borgerinddragelse er, at borgmesteren har inviteret til en ressourcemiddag. Omdrejningspunktet for middagen var kommunens strategi med at blive Danmarks økologiske kommune, og spørgsmålet har været: "Hvordan løfter vi sammen denne opgave?". Borgmesteren sendte personlige invitationer til repræsentanter for de stærke interesser, som findes i kommunen. Gevinsten med ressourcemiddagen er, at kommunen på den måde er lykkedes med at skabe nye netværk på kryds og tværs af for eksempel erhverv og generationer i kommunen. Bagsiden er, at kommunen har fået kritik for konceptet, fordi ressourcemiddagen har et elitært præg.

I **Thisted Kommune** erfarede vi, hvad det kan føre til, når en kommune "slipper borgerne løs". For knap 10 år siden vedtog kommunalbestyrelsen i den daværende Hanstholm Kommune at udbygge Hanstholm Havn. Planerne betød, at et særligt surfområde – kaldet "Middleles" - ville blive ødelagt, hvis havnen blev udbygget i overensstemmelse med planen. Det førte til, at man i surferkredse stiftede en forening med henblik på at bevare surfområdet.

De tre daværende kommuner, Sydthy, Hanstholm og Thisted, besluttede at støtte surfernes udarbejdelse af en masterplan for udviklingen af surfaktiviteter i Thy. Planen blev derpå udarbejdet i surfermiljøet, og udgør nu en strategisk ramme for udviklingen af windsurfing i Thisted Kommune. Et led i planen var at tiltrække en international surf-event. Derfor tog den lokale surferforening – i tæt samarbejde med Thisted Kommune – initiativ til gennemførelsen af en årligt tilbagevendende afdeling af World Cup'en i disciplinen Wave Performance. World Cup'en har nu været afholdt i Klitmøller gennem en testperiode i 2010, 2011 og 2012 med Thisted Kommune som hovedsponsor. Projektet – som er døbt "Cold Hawaii" – har sat Thisted Kommune på landkortet. Ydermere har regionens sygehus oplevet, at det er blevet væsentligt lettere at tiltrække læger, som kombinerer jobbet med deres interesse for surfing.

Vejle Kommune er ligeledes en kommune, der er præget af en stor frivillighedskultur. Således ønskede en gruppe borgere i Vejle sig et aktivitetshus til foreninger og ældre. De frivilli-

ge gik derfor til kommunalbestyrelsen med et forslag om at omdanne det tidligere domhus i Rødding til et nyt forsamlingssted.

Kommunalbestyrelsen var med på ideen og foreslog, at borgerne købte domhuset, men det viste sig, at domhuset var aldeles uegnet til formålet. I stedet for at opgive projektet fandt kommunalbestyrelsen en ny placering, nemlig det gamle rådhus i Rødding. Og det gamle rådhus egnede sig fortræffeligt til formålet. Dels er det større, dels er det i stueplan, hvilket gør adgangen for ældre mennesker noget lettere, og parkeringsforholdene er bedre. Sidst men ikke mindst sender det et fint signal om at give det gamle rådhus nyt liv, da bygningen derved fortsat er samlingssted for mange af byens borgere.

Foruden et nyt aktivitetshus er læren fra Rødding, at de kommunale politikere og embedsmænd skal sætte nogle klare rammer for det frivillige projekt – i dette tilfælde aktivitetshuset – som borgerne så selv udfylder. Fordi borgerne har været involveret fra starten, har de følt et medansvar for, at huset drives videre og vedligeholdes. Aktivitetshuset er således et godt eksempel på, hvordan inddragelse kan give bedre løsninger og efterfølgende skabe ejerskab og ansvar for løsningen.

3.3 Dialog mellem politikere og borgere

På rundturen er vi gentagne gange blevet bekræftet i tesen om, at den formelle og traditionelle høringsform ikke kan stå alene. Vores mistanke om, at der oftest er tale om rituelle høringer, er i store træk blevet bekræftet af såvel politikere, borgere, foreninger og virksomheder. Alt for ofte virker det som om, kommunen har besluttet det hele på forhånd, og de foreskrevne offentlighedsfaser og høringer blot er noget, der skal overstås i en fart, så kommunen hurtigt kan komme videre med sagen ad de allerede lagte spor. Derved kan disse høringer, som er tænkt som et demokratisk element, hæmme dialogen. Det skaber en misvisende forventning om, at borgerne bliver inddraget, og at der bliver lyttet. Hvis denne fornemmelse sætter sig fast, kan det få konsekvenser for det lokale demokrati, for dialogen og for motivationen til at stemme.

Samtidig risikerer politikerne at gå glip af borgernes input. På rundturen er vi blevet bekræftet i, at det ikke er muligt at sidde bag skrivebordene på rådhusene og hver gang finde den bedst mulige løsning. Ligesom politikerne ønsker legitimitet bag deres beslutninger. Det er ikke muligt at lede i et politisk tomrum. Det lokale demokrati fungerer i realiteten kun, hvis der er en løbende dialog mellem borgerne i en kommune og deres folkevalgte.

Derfor er der hverken hos politikere eller borgere tvivl om behovet for at supplere de traditionelle høringsformer med en anden form for dialog. Det er dog vigtigt at understrege, at der på intet tidspunkt er blevet sat spørgsmålstegn ved det repræsentative demokrati og den grundlæggende konstruktion ved, at borgerne er repræsenteret ved valgte politikere. Vi har således oplevet borgernes fulde respekt om og tillid til, at den endelige beslutning ligger hos kommunalbestyrelsen. Men i processen frem til at kommunalbestyrelsen træffer beslutning, efterspørger borgerne både reel dialog om løsningen og mere klart politisk lederskab.

Boks 8**På besøg i Gentofte Kommune: En fremskudt høringsproces**

I Gentofte Kommune har kommunalbestyrelsen gode erfaringer med at drøfte nye tiltag i den fysiske planlægning med borgerne så tidligt som muligt i processen.

Der holdes ofte – og gerne sammen med mulige projektmagere – så tidligt som muligt borgermøder om et konkret udviklingsprojekt. Formålet med den fremskudte offentlighed er at give kommunalbestyrelsen en platform til at forklare sine tanker, ligesom borgerne har mulighed for at komme med umiddelbare synspunkter og ønsker. Forinden forslag til beslutning sendes ud i høring, er der således foregået en proces, som har til formål at finde løsninger i fællesskab.

Det er borgmesterens vurdering, at til trods for et øget tidsforbrug med disse aktiviteter, så er gevinsten større i form af en god dialog mellem politikere og borgere, som resulterer i bedre resultater, end tilfældet ellers ville være.

Kommunen har konkret – også som et stort inddragelsesprojekt – gode erfaringer med nedsættelsen af et § 17, stk. 4-udvalg, der har til opgave at arbejde med og udvikle ønskerne til en modernisering af Skovshoved Havn.

3.3.1 Borgerinddragelse på mange måder

På vores rundtur har vi set mange gode eksempler på borgerinddragelse og dialog, som varierer fra kommune til kommune og fra situation til situation. Vi har også oplevet hvordan dialogen kan være udfordret. Samtidig er der både hos lokalpolitikere og borgere lyst og vilje til dialog.

I **Allerød Kommune** oplevede vi konkret, hvordan borgerinddragelsen er udfordret. Et tegn herpå er de mange borgerdrevne lokallister i Allerød, der hver især er opstået i kølvandet på en beslutning, som borgerne har været utilfredse med. Det rejser spørgsmålet: Hvordan kan der skabes en bedre proces omkring de politiske beslutninger? En proces, der sikrer forståelse og respekt for, at det i sidste ende er politikerne, som træffer det endelige valg. I Allerød Kommune har både lokalpolitikere og borgerne gjort sig en del tanker omkring dette, hvilket kom til udtryk på demokrativærkstedet.

Det er ifølge både borgere og politikere i Allerød afgørende, at der skabes en tidlig inddragelse, hvor der er en reel indflydelse. Rammerne for beslutningen skal præsenteres så præcist og ærligt som muligt. Allerød har taget ved lære af erfaringerne og forsøger nu at skabe en god proces om skolestrukturen. De har planlagt en proces med tidlig inddragelse og nedsættelse af et udvalg bestående af bl.a. borgere og andre interessenter, der skal se på, hvordan kapaciteten i kommunens skoler kan udnyttes bedre.

Der kan også være behov for tidlig inddragelse i andre sager. Som eksempel nævnte politikere selv, at de muligvis kunne have lykkedes med at ændre kommunens busnet, hvis de tidligt i processen havde inddraget de berørte borgere. Dette skete ikke, så politikernes plan afstedkom en så voldsom diskussion, at det resulterede i, at politikerne opgav planen. En tidlig inddragelse af borgerne kunne måske have skabt øget forståelse for beslutningen.

Boks 9**På besøg i Stevns Kommune: Temamøde i kommunalbestyrelsen om demokrati**

I Stevns Kommune har kommunalbestyrelsen gennem foråret haft temamøde om udviklingen af lokaldemokratiet. Vi besøgte kommunalbestyrelsen til et temamøde herom. Diskussionen gik meget på, hvordan politikerne kan inddrage borgeren tidligere i beslutningsprocesserne, uden at borgeren dermed forventer at kunne "bestemme"; med andre ord: demokrati er dialog og forståelse. Ikke nødvendigvis at få ret. Distancen mellem rådhuset og borgernes søges i fremtiden bl.a. reduceret ved et fortsat fokus på tidlig borgerinddragelse i forbindelse med kommunale initiativer samt en generel styrkelse af kommunikationsindsatsen.

Vi havde en snak med kommunalpolitikere i **Ringkøbing-Skjern Kommune** om, hvordan et borgerpanel kan styrke dialogen. Politikerne er optaget af at sikre en god dialog med borgere, så de i fællesskab kan skabe de bedste løsninger. Derfor har kommunen investeret i et borgerpanel med over 2.000 medlemmer, som er repræsentativt udvalgt. Borgerpanelets input indgår i såvel den administrative som den politiske sagsbehandling. Politikerne tager borgerpanelet alvorligt, selvom det ikke altid får ret.

I **Albertslund Kommune** besøgte vi den nybyggede daginstitution Toftekær, hvor kommunen havde valgt at anlægge en ny vinkel på byggeriet. Kommunalbestyrelsen valgte, allerede før tegningerne til byggeriet forelå, at inddrage forældre, medarbejdere og brugerbestyrelser i idefasen. På den baggrund fik politikerne en række ønsker og ideer, som blev taget med i det oplæg, som arkitekterne tegnede bygningen ud fra.

Men det stoppede ikke med indspark til selve byggeriet. Også indretningen og institutionens opbygning blev "brugerne" involveret i. Mange tog imod tilbuddet og har engageret kastet sig ud i projektet. Institutionen er i dag færdigopført og taget i brug med både vuggestue- og børnehavebørn. Engagementet er fortsat ud over selve opførelsen. Lederen af institutionen har videreført tankerne bag inddragelsen og involverer i dag forældrene i videre omfang end tidligere, således også i pædagogiske overvejelser som for eksempel om der skal oprettes videorum, ligesom hun har engageret forældre til frivilligt at lave rytmik med børnene.

I dag har mange af de forældre, som var med fra starten, ikke længere børn i daginstitutionen, men det er lykkedes at videreføre engagementet. Der er i dag kampvalg til pladserne i institutionens bestyrelse. Pædagogerne oplever en levende forældregruppe, der tager ansvar for og interesserer sig for bygningen og udviklingen af institutionen.

Borgerne har her oplevet en reel inddragelse, idet den kommunale forvaltning på et meget tidligt tidspunkt overlod det til borgerne og interessenterne at komme med forslag, som så faktisk blev gennemført. I et demokratisk perspektiv er Toftekær et eksempel på, at det for borgerne nytter at engagere sig. Denne lyst og dette engagement vil forhåbentlig forplante sig til andre områder.

På Albertslund Agendacenter arbejder "lokale græsrodder" med at forbedre miljøet. Agendacenteret arbejder med at nedsætte vandforbruget i en række almene boliger, udbrede solceller og oprydning i nærområdet. Vejen til at nå disse mål er at skabe engagement og begejstring om miljøprojekterne. F.eks. ved at gøre projektet om at spare vand til et fælles ejen-

domsprojekt og formulere fællesmål samt arrangere fællesmøder for borgerne, solcellefirmaerne og genbrugsstationerne. Med udgangspunkt i arbejdet med miljøet er det ønsket, at der opstår et "nyt" medborgerskab, og at der skabes forståelse for, at lokalsamfundet ikke bliver mere end det, vi selv gør det til.

Kommunalbestyrelsen støtter agendacenteret, som har en bestyrelse, hvor kommunen har 1/3 af medlemmerne. Det blev dog understreget over for os, at politikerne og administrationen i øvrigt ikke blander sig i centerets arbejde eller arrangementer. For agendacentret er det en vigtig del af identiteten at være "ikke-kommunal".

Agendacenterets græsrodder er et eksempel på, hvordan det er muligt for kommunen at være i dialog med en gruppe af borgere, som det måske kan være svært at nå ad andre veje. Det afgørende for disse lokale græsrodder er, at de kan arbejde frit. Politikerne og administrationen skal ikke blande sig for meget, men nøjes med at sætte rammer for arbejdet. Kan kommunen dét, giver det mulighed for at skabe et kraftcenter for borgerinddragelse og lokal udvikling.

I **Guldborgsund Kommune** hørte vi om, hvor vigtig dialogen med borgere og foreninger kan være, når kommunen f.eks. ønsker at implementere en ny digitaliseringsstrategi. Historien starter i borgerservice, hvor borgeren bliver mødt af en skærm. Her kan borgerne indscanne breve eller dokumenter og tale med en medarbejder, som de kan se i real tid på skærmen, og medarbejderen kan læse de indscannede breve. Kommunen har modtaget internationale priser for den digitale borgercenterløsning. Den er blevet fremhævet som innovativ og fremtidssynet.

Men dengang kommunalbestyrelsen indførte dette, blev det ikke vel modtaget af borgerne. En lang række borgere udtrykte utilfredshed med ordningen. Særligt ældre borgere var ikke glade for den elektroniske kontakt. Så da det digitale borgerservicecenter skulle udrulles til andre steder i kommunen, valgte politikerne at inddrage ældrerådene og at bruge tid på at forklare baggrunden for ordningen. Det blev modtaget godt, og dialogen skabte en helt anden forståelse for ideen end ved første forsøg. Eksemplet viste os, at når politikerne tager borgerne alvorligt, og forklarer de tiltag, som de iværksætter, så er det muligt at skabe forståelse blandt borgerne.

I **Aarhus Kommune** oplevede vi på demokrativærkstedet, at borgerne stiller forskellige krav til borgerinddragelsen. Nogle borgere ønskede en tidlig inddragelse i beslutningerne, mens andre borgere gav udtryk for, at de udelukkende ønsker at deltage i møder, hvor der ligger et konkret forslag på bordet. For nogle er det ønskværdigt at være med fra starten og udvikle løsningen, mens det for andre er ønskværdigt at blive præsenteret for mulige løsninger sidst i forløbet.

Aarhus Kommune gennemførte i foråret 2013 et inddragelsesforløb for borgere, foreninger, virksomheder og medarbejdere om kommunens struktur og styring. Deltagerne var tilfældigt udvalgt og kom tidligt ind i beslutningsprocessen. Erfaringerne var positive, også selvom forløbet var ressourcekrævende for både deltagerne og kommunen. Politikerne fik en anderledes og tidligere dialog med borgerne. Borgerne følte sig samtidig anerkendt og bidrog med

nye input. En lang række af anbefalingerne fra inddragelsesforløbet indgik efterfølgende i en politisk aftale om Aarhus Kommunes styring, struktur og samarbejdskultur.

Aarhus Kommune har som en stor uddannelsesby mange unge borgere på transit. De unge er flyttet til Aarhus for at tage en uddannelse og vil formentlig flytte væk igen. For den unge borger kan det være svært at se behovet for at engagere sig i det lokale demokrati i en kommune, hvor den pågældende alligevel kun bor for en kort bemærkning.. Det er med til at udfordre det lokale demokrati. Derfor er der politisk fokus på at finde måder til at motivere "transit"-borgere til at engagere sig og stemme ved kommunalvalget.

Boks 10

Facebook og App – erfaringer fra København og Kolding Kommuner

Københavns Kommune arbejder med at udvikle kommunikationen med byens borgere. Overborgmesteren udtrykker, at kommunen har gode erfaringer med at have kommunen på Facebook: 4000 likes på bare en måned. Udover at det giver god branding af kommunen, åbner mediet op for uformel dialog og opfattes som en neutral kommunikationskanal. Også app'en "Gi' et Praj!", hvor borgeren opfordres til at sende et foto af noget, der ikke er godt, virker. Dog fordrer successen, at de skader der meldes ind, fixes ret hurtigt.

Også borgmesteren i **Kolding Kommune** beretter om gode erfaringer i kommunens strategiske brug af Facebook som kommunikationsplatform. Borgmesteren mener, at det har givet en større nærhed med flere borgere. Ligesom det giver mulighed for en løbende kontakt – hurtig og ubureaukratisk.

I **Bornholms Regionskommune** har politikerne investeret i et "elektronisk" borgerpanel. Borgerpanelet består af ca. 900 personer, der tilkendegiver deres mening om udvalgte emner digitalt. Borgerpanelet bliver spurgt om relevante emner et par gange om året. Med borgerpanelet ønsker kommunalbestyrelsen at sikre en vis legitimitet i forhold til borgernes ønsker. Alle politikere kan komme med forslag til, hvad borgerpanelet skal spørges om, men det er Økonomiudvalget, der i sidste ende beslutter hvilke emner, panelet skal spørges om.

Herning Kommune har efter inspiration fra bl.a. Silkeborg Kommune forsøgt sig med elektronisk borgerinddragelse. Baggrunden var, at kommunen skulle spare et trecifret millionbeløb på det samlede kommunale budget. Herning Kommune valgte at inddrage borgerne i spareprocessen ved at offentliggøre en hjemmeside med kommunens budget og sparekrav og så give borgerne mulighed for at komme med deres bud på, hvordan politikerne skulle nå frem til den store besparelse. Mange borgere gav deres besyv med og kom med forslag til, hvordan kommunen kunne spare. Borgernes input indgik i de politiske prioriteringer i den efterfølgende budgetproces.

Boks 11**På besøg i Skanderborg Kommune: Kommunen 3.0**

Skanderborg Kommune arbejder på at omdanne kommunen til "Kommunen 3.0", dvs. en kommune som fungerer mere som et lokalsamfund end som en myndighed.

"I Skanderborg er vi meget optaget af at gå ind i en ny kommune forståelse, hvor enhver borger mødes som en aktiv borger med ressourcer og med lyst til at hjælpe til - både hjælpe sig selv og andre. Det betyder - helt kort - bl.a. at vi ikke længere taler så meget om frivillige, men om fællesskaber. De aktive borgere er (også) brugerne selv, f.eks. skolebørnene, der er med til at drive egen skole (som skolepatruljer, legepatruljer osv.) deres pårørende (forældregrupper med ansvar og lyst til at bakke lærerne op frem for selvopfattelse som pressionsgrupper) osv. Vi taler heller ikke om økonomi. Begrundelsen for at se sig selv som aktiv borger skal ikke være nationens økonomiske situation, men glæden ved at være en del af et meningsfuldt fællesskab. Vi kalder det hele for kommunen 3.0 og har de sidste to år gjort det til et afgørende spor i vores værdiudvikling, herunder også udviklet politikernes arbejdsvilkår, så der er mindre tid i udvalgsværelser og mere tid til lederskab dér, hvor borgerne er. Så 'politik over køledisken' er igen blevet et plusord."

Ovenstående er et citat fra borgmester og kommunaldirektør fra vores besøg i Skanderborg Kommune.

3.3.2 Borgerinddragelse og dialog – også når det er svært

Den økonomiske situation og det øgede behov for prioritering indebærer, at kommunalbestyrelser rundt i landet skal træffe mange svære beslutninger. Svære beslutninger, hvor borgerne ofte bliver "frataget" noget. Det ændrer vilkårene for borgerinddragelse, idet kommunalpolitikere oplever det som en udfordring at inddrage borgerne i "afvikling", som f.eks. når en skole må lukke.

Vi har set og mærket, hvordan svære beslutninger fører til modstand og ærgrelse. Det skaber mistillid til politikere. Særligt når politikere ikke er lydhøre over for borgernes bekymring om, "hvad der nu skal ske?". Når kommunalbestyrelsen vedtager, at skoler skal lukkes, rejser det spørgsmål om transport, om hvor borgerne nu kan mødes, og hvad nu med kortklubben. Borgerne har flere steder givet udtryk for, at politikere ikke har været i stand til at forklare beslutningerne godt nok. Borgerne frabeder sig, at politikere gemmer sig bag bureaukratiske forklaringer.

Det er netop i de svære beslutninger, dialogen skal stå sin prøve. På rundturen var det særligt processer om skolelukninger, der blev drøftet. Vi har hørt om processer, der kørte af sporet, men også det modsatte.

I **Mariagerfjord Kommune** oplevede vi sårene af en politisk proces om skolelukninger. Den økonomiske situation sammen med faldende børnetal gjorde det nødvendigt at lukke skoler i foregående valgperiode. Første gang borgmesteren og den øvrige kommunalbestyrelse tog hul på denne svære øvelse, affødte det megen modstand i befolkningen, og det politiske grundlag begyndte at vakle. I takt med at det politiske flertal for beslutningen svandt ind, valgte borgmesteren at trække beslutningen tilbage og udsætte den.

Ved andet forsøg valgte politikere en forholdsvis lukket proces. Kommunalbestyrelsen blev enig om, hvilke skoler der skulle lukkes, og derpå blev befolkningen orienteret om beslutning-

gen. Processen for Mariagerfjord er et eksempel på, at det repræsentative demokrati godt kan arbejde uden at inddrage borgerne. Politikerne har jo mandat til at tage beslutningen. Men konsekvensen bliver, at dialogen mellem borgere og politikere lider, og der opstår mistilid. Risikoen er, at denne mistilid forplanter sig til kommende beslutningsprocesser.

Demokrativærkstedet i Mariagerfjord formulerede selv anbefalinger til, hvordan Mariagerfjord kan komme videre, og hvordan den gode dialog skal være. Anbefalingerne går bl.a. på, at borgerne skal have beskrevet rammen og forudsætningerne for de kommende politiske beslutninger. Borgerne vil gerne høre sandheden. De vil have tal og fakta på bordet, så de kan overskue konsekvenserne. Samtidig efterspørger borgerne, at politikere forklarer og har mod til at stå ved beslutningen.

Hjørring Kommune har som så mange andre kommuner været igennem en proces med 7 skolelukninger. Her fik vi et indblik i, hvor følelsesladet beslutningen om at lukke en skole er.

I de nære lokalsamfund er skolen mere end bare en skole. Det er oftest også et samlingssted for det lokale samfund, for folkedanserforeningen, for børnerytmik osv. Det betyder, at når skolen lukker, er der en frygt for, at lokalsamfundet også lukker. Som en konsekvens heraf genopstod fem af de lukkede skoler i Hjørring som friskoler. De fire lever fortsat i dag.

I kølvandet på de 7 skolelukninger, hvor de genopståede friskoler står som et tydeligt bevis på, at borgerne ikke har affundet sig med denne beslutning, blev der fra politisk side taget initiativ til projekt Samling og Sammenhold. Projektet går kort fortalt ud på at "sætte noget i stedet" for de lukkede skoler. Som i Vrensted, hvor en gruppe engagerede ildsjæle i samarbejde med forvaltningen og politikere arbejder for at skabe et nyt lokalt varetegn – "Byens hus". De bygger den gamle skolebygning om, så de kan samle aktiviteterne i Vrensted – f.eks. det lokalhistoriske arkiv, idrætsforeningerne, byens samlingshus og den lokale private børneinstitution – under samme tag. Projektet er et godt eksempel på, hvordan det via borgerinddragelse er lykkedes at udfylde tomrummet efter skolen og dermed skabe en vis form for accept blandt borgerne. Med projektet lykkedes det at sætte noget andet i stedet og understøtte et aktivt medborgerskab, der skaber merværdi i et lokalsamfund.

Utilfredsheden er erstattet af en oplevelse af, at politikere er blevet nærværende og er kommet til lokalsamfundene. Med projektet er det konkret og synligt for de involverede borgere, at de kan få indflydelse på deres eget lokalsamfund, samt at det nytter at engagere sig. Oplevelsen i Hjørring efterlader spørgsmålet: Kunne processen i Hjørring have været mindre smertefuld, hvis projekt Samling og Sammenhold var igangsat samtidig med processen om skolelukninger?

Tønder Kommune har ligeledes måttet lukke flere skoler, men her lader politikere til at være lykkedes med en god proces for skolelukninger. Et vigtigt element heri var, at kommunalbestyrelsen stod sammen, da der skulle lukkes skoler. Endvidere etablerede kommunalbestyrelsen i forbindelse med lukning af 8 kommunale skoler et rejsehold. Rejseholdet besøgte de områder, hvor skolerne skulle nedlægges. Rejseholdet bestod af kommunalbestyrelsesmedlemmer, landdistriktsudvalgets formand og embedsmænd. Denne sammensætning var ifølge kommunalpolitikere medvirkende til rejseholdets succes. Rejseholdet bad borgerne om input til, hvordan kommunen kunne bidrage til at holde liv i lokalsamfundene på trods af, at den

lokale skole skulle lukke. Det skabte ifølge deltagerne i projektet en fornemmelse af at blive hørt og være en del af løsningen i en svær periode. Det har været en lang proces at nå dertil, og selv om den ikke har været smertefri, så er det dog foregået på en måde, som borgerne har sat pris på. Eksemplet understreger, at det er muligt at skabe forståelse for svære og upopulære beslutninger, hvis kommunalpolitikere har viljen og modet til reelt at inddrage borgerne i at finde fælles løsninger, som Tønders politikere gjorde det med kommunens taskforce.

Bornholms Regionskommune har også lukket både skoler og plejehjem. Processen om skolelukninger var heller ikke særlig succesfuld på Bornholm, men til gengæld har de haft en god proces med at lukke plejehjem. En del af forklaringen på det er ifølge borgmesteren, at det er lykkedes at skabe forståelse for processen og forståelse for, at resultatet kan føre noget godt og måske bedre med sig. F.eks. offentliggjorde kommunen en rapport, der viste, at det var muligt at få bedre fremtidige plejehjem ved at lukke de gamle. Politikere lykkedes med at kommunikere dette til borgerne, der tog det til efterretning. Derved opnåede kommunens politikere, at de gamle plejehjem kunne lukkes uden nævneværdige protester fra borgerne.

3.3.3 Reel dialog

Demokrativærkstederne og de ovenfor beskrevne eksempler tegner et tydeligt billede af, at borgerne gerne vil engagere sig og hellere end gerne vil i dialog med kommunen om vigtige beslutninger. Men borgerne stiller krav om *reel* dialog. Her følger en opsummering af de *generelle* råd om borgerinddragelse, som de 17 demokrativærksteder er nået frem til. Disse råd er stort set samstemmende for alle demokrativærkstederne.

Det starter med invitationen. Hvis kommunen ønsker borgerinddragelse og dialog, er det ikke ligegyldigt, hvordan borgerne inviteres. Indbydelsen til borgerinddragelse skal være konkret og vise, at emnet er relevant for borgerne. Og indbydelsen skal sende et klart signal om, at kommunens politikere og embedsmænd ønsker dialog, og at kommunen har brug for borgerne input. Demokrativærkstederne gav desuden det råd, at invitationen skal målrettes de borgere, som vil finde det aktuelle emne relevant. Hvis invitationen er for alle borgere, skal det fremgå tydeligt. Med andre ord, invitationen skal være helt klar på, hvem der inviteres, og hvad der inviteres til.

Hvem skal inviteres? Der er mange forskellige bud: Målrettede invitationer til et begrænset antal borgere, elektroniske borgerpaneler og folkehøringer. Metoderne varierer i forhold til hvilke typer af borgere, der aktiviseres. Der er forskel på de borgere, der deltager i en ressourcemiddag, og de borgere, der aktiveres i projekt Samling og Sammenhold. Ligesom der er forskel på repræsentativiteten i et borgerudvalg og et borgerpanel. Disse elementer skal overvejes, inden kommunalbestyrelsen sender invitationen af sted.

Deltagerne på flere af demokrativærkstederne peger også på, at præmisserne for dialogen skal være kendte – både de gode og de dårlige. Borgerne kan godt tåle sandheden. De efterspørger tal og fakta i dialogen med politikere. At vise alle kort er at tage demokratiet alvorligt. Borgerne efterspørger ligeledes klar besked på, hvor de har mulighed for indflydelse og hvilke dele af beslutningen, der allerede ligger fast. Hvis politikere reelt ønsker borgerinddragelse, skal processen og beslutningen ikke være så fremskreden, at der ikke er plads

til forandringer. Borgerne er meget klare på, at de selvsagt kun vil involveres i de tilfælde, hvor involveringen kan gøre en forskel. Hvis der inviteres til borgerinddragelse i situationer, hvor beslutningen reelt er taget på forhånd, kan det skabe mere modstand og mistillid til politikere.

Generelt vil borgerne gerne inddrages så tidligt som muligt. Fordelen ved at inddrage borgerne tidligt er, at det vil fremme engagementet for og ejerskab til beslutningen.

Borgerinddragelsen skal ikke "klistres" på en beslutning. Det skal være en del af beslutningen, og derfor er det også afgørende, at lokalpolitikere tager stilling til, hvornår og hvordan borgerne skal inddrages.

Processen for borgerinddragelse kan bestå af forskellige faser, og for borgeren skal det være muligt at vælge til og fra. Det skal være muligt at være med i *høle* processen. Ligesom det skal være muligt blot at deltage i ideworkshoppen. Det afgørende er, at hele processen er tilrettelagt så transparent som muligt og på en måde, så borgerne kan følge "beslutningen" og dermed løbende se effekten af dialogen. Det kan ske ved, at politikere på forhånd forpligter sig på, hvordan borgernes input vil blive anvendt i beslutningsprocessen, og hvilken "tilbagemelding" borgerne kan forvente. En mulighed er, at politikere offentligt svarer på de ønsker, som borgerne har rejst. Eller det kan ske ved, at politikere vælger at lade borgernes anbefalinger være vejledende for de politiske beslutninger. Endelig kan politikere vælge at adoptere den løsning, som flertallet af borgerne kan tilslutte sig. Hvis politikere "kun" ønsker en høring af borgerne uden tilbagemelding eller blot ønsker at oplyse borgerne om en given beslutning, skal dette ligeledes kommunikeres tydeligt ud, så borgerne kan afstemme deres forventning herefter.

Den afsluttende fase for borgerinddragelsen er lige så vigtig som den første. Processen og beslutningen skal have en afslutning. Politikere skal forklare og begrunde den endelige beslutning, og en vigtig opgave for politikere er at tydeliggøre de justeringer, der er foretaget på baggrund af dialogen med borgerne – hvis sådanne altså eksisterer. Lige så vigtigt er det, at politikere giver en fyldestgørende og ærlig forklaring på, hvorfor de endte på den givne beslutning. En god forklaring kan hjælpe på forståelsen – også selvom borgernes ønsker ikke er imødekommet.

Fællesnævneren er, at borgere efterspørger mere mod hos politikere. Borgerne vil gerne dialogen og føler sig rustet. Men dialogen forudsætter politisk mod. Lokalpolitikere skal have modet til at lægge tal og fakta på bordet. Modet til at inddrage borgerne uden at vide på forhånd, hvad det fører med sig. Og endelig også mod til, når alle oplysninger er lagt frem, og der har været en oplyst debat, at tage ansvar og tage en beslutning.

3.4 Et stærkt borgmesterstyre

Som en del af vores rundtur er vi blevet mødt med beretninger om det stærke borgmesterstyre, som kommunalbestyrelsesmedlemmerne oplever, er blevet endnu stærkere efter kommunalreformen. Det stærke borgmesterstyre opleves som en udfordring for de øvrige kommunalbestyrelsesmedlemmer. Både tidsmæssigt – borgmesteren er det eneste fuldtidsbeskæfti-

gede kommunalbestyrelsesmedlem - og betjeningsmæssigt er borgmesteren flere skridt foran de øvrige kommunalbestyrelsesmedlemmer.

Det stærkere borgmesterstyre skal formentlig ses i sammenhæng med, at kommunerne i høj grad er blevet store professionelle driftsorganisationer. Topstyringen kan ses som svar på den betydelige kompleksitet og opgavebredde, som bl.a. kommunalreformen har ført med sig, samt svar på øgede krav om økonomisk styring. Derved centraliseres magten hos borgmesteren, der er placeret på toppen af et meget professionelt embedsværk, hvilket går ud over det demokratiske samliv i kommunalbestyrelserne.

De "almindelige" kommunalbestyrelsesmedlemmer giver udtryk for, at det kan være svært at få indflydelse på politikken, og at det kan være svært at få stilstrækkelig bistand fra forvaltningen til at agere som kvalificeret politiker og som kritisk opposition.

I **Syddjurs Kommune** har det politiske flertal erkendt problematikken, og de gav på tværs af politiske partier udtryk for, at det enkelte kommunalbestyrelsesmedlems mulighed for at samarbejde og sparre med forvaltningen er afgørende for, at ikke mindst nye kommunalbestyrelsesmedlemmer får en god oplevelse af det at være lokalpolitiker. Derfor har politikerne besluttet, at alle kommunalbestyrelsesmedlemmerne har adgang til direktørerne i forvaltningen, hvor de kan have en fortrolig samtale om ideer og muligheder. Denne ordning er også skabt i erkendelse af, at det kan være et pres for forvaltningen, hvis politikerne frit kan kontakte alle i forvaltningen. Samtidig er det med til at skabe en god relation mellem administration og politikere, da politikerne på den måde får sat et ansigt på administrationen.

3.5 Demokrati for alle

Vi bor alle i en kommune, og derfor kommer lokalpolitik og det lokale demokrati os alle sammen ved. Demokrati er for alle. Men for visse grupper af borgere er deltagelse i demokratiet sværere end for andre. Enten fordi et handicap gør det svært at deltage på lige fod med resten af befolkningen. Eller fordi borgeren er socialt marginaliseret og som følge heraf også marginaliseret i det demokratiske fællesskab.

3.5.1 Borgere med handicap

I Danmark er der ca. 600.000 borgere med handicap. Der er altså tale om en stor, men også en meget differentieret gruppe, da gruppen dækker både synlige og usynlige handicap, fysiske og mentale handicap osv. Der er derfor også behov for meget forskellige tiltag for at afhjælpe den lave valgdeltagelse blandt borgere med handicap. Det var hovedessensen af vores møde med Dansk Handicap Forbund, der repræsenterer 32 organisationer, samt ved Handicap konferencen i maj 2013. Derudover blev følgende problemer fremhævet som værende en fælles udfordring for gruppen af handicappede:

- *Valgret i bosteds-kommunen:* For den del af borgere med handicap, der bor på et bosted uden for kommunen, gælder det, at borgeren skal stemme i den kommune, hvor vedkommende bor – altså bosteds-kommunen. Men borgeren kan ikke få indflydelse på den politik, der føres i den kommune, som betaler borgerens ophold – altså den oprindelige kommune. Det opleves som et demokratisk tab.

- *Fysisk tilgængelighed:* Udfordringen med fysisk tilgængelighed består i, at det kan være meget svært for f.eks. borgere, der permanent anvender kørestol, at deltage i demokratiet. Valgmøder, partimøder og andet organisationsarbejde foregår ofte på adresser uden adgang for en kørestol. Endvidere kan det være svært på selve valgdagen at få adgang til stemmeboksen for de kørestolsbrugere, der ønsker at afgive deres stemme på valgstedet.
- *Teknisk tilgængelighed:* En anden form for tilgængelighed, som ofte mangler for borgere med handicap, er den tekniske tilgængelighed. Altså spørgsmålet om at indrette hjemmesider på en måde, der gør det muligt for f.eks. synshandicappede at orientere sig på hjemmesiden. Der er fortsat flere offentlige hjemmesider og hjemmesider for partier, organisationer m.v., der ikke er teknisk tilgængelige.

3.5.2 Socialt udsatte borgere

Der findes ikke et officielt tal på antallet af socialt udsatte borgere i Danmark. Det skyldes, at der er tale om en meget kompleks gruppe, der bl.a. er defineret ved at have en kompleks blanding af flere forskellige udfordringer f.eks. i form af misbrug og diagnoser. Nogle af de organisationer, vi har talt med indikerer et løst tal på mellem 80.000 og 100.000 personer.

Karakteristisk for gruppen af socialt udsatte borgere er, at de typisk i længere tid har stået udenfor arbejdsmarkedet. Om du har et arbejde eller ej spiller statistisk set en stor rolle for valgdeltagelsen. F.eks. viser statistikken, at en permanent marginalisering fra arbejdsmarkedet indebærer en betydelig lavere valgdeltagelse – eksempelvis 32 pct. for kontanthjælpsmodtagere. For hovedparten af de socialt udsatte borgere gælder det desværre, at vejen ind på arbejdsmarkedet er svær. Det understreger behovet for en særlig indsats i forhold til at nå ud til denne vælgergruppe.

Socialt udsatte borgere er en meget differentieret gruppe, som fysisk kan være svær at få kontakt med. Meget groft fordelt befinder hovedparten af de socialt udsatte sig på henholdsvis væresteder (de fattigste), på værtshuse eller totalt isolerede i deres hjem.

Det afgørende er, at vi som samfund har blik for denne vælgergruppe, som ikke har et stærkt talerør, og som de færreste af os møder. Derfor forsøger både offentlige råd og private initiativer at få sat mere fokus på denne gruppe. F.eks. har Rådet for Socialt Udsatte udsendt pressemeddelelser med opfordring til kommunerne om at oprette afstemningssteder på blandt andet væresteder for på den måde at øge stemmeprocenten blandt socialt udsatte. Endvidere opfordrer rådet til, at det bliver lovpligtigt for kommunerne at oprette udsatteråd.

Huset Zornig kører en kampagne, "Stemmer på kanten", der ligeledes fokuserer på denne vælgergruppe og på, hvordan man får de socialt udsatte til at stemme til kommunalvalget den 19. november 2013. Deres udgangspunkt er: Med stemmer følger magt og mulighed for at påvirke beslutninger. På den baggrund vil projekt "Stemmer på kanten" stemme dørklokker, lave valgfester på værestederne, drejebøger til de politiske partier, musikvideo, virale kampanjer på de sociale medier og holde debattmøder på værtshuse. De former rammerne, men det er politikerne selv, der skal give det politiske indhold – og altså forsøge at hverve stemmer.

Nogle af de myndighedspersoner, der fast omgås gruppen af social udsatte er socialrådgivere, plejepersonale og værestedsledere. Både Landsforeningen af VæreSteder og Dansk Socialrådgiverforening har valgt at støtte Huset Zornigs initiativer.

Dansk Socialrådgiverforening har konkret foreslået initiativer som f.eks. at gøre det muligt at brevstemme ved aktiveringshuse/beskyttede værksteder/væresteder, og at der også kommer politiske debatter ind på væresteder.

Vi er blevet gjort bekendt med, at Lolland Kommune op til kommunalvalget i november vil bede deres socialrådgivere om at hjælpe deres udsatte borgere med at stemme, f.eks. ved at følge dem til valgstederne. Andre kommuner overvejer at følge Lolland Kommunes eksempel. Ligesom Udsatterådet og Handicaprådet i Aarhus Kommune planlægger vælgermøder for udsatte og svage grupper.

Marianne Thyrring
@Thyrring

Bliv ikke sofavælger! Men vælg evt sofaen på cafeen i #Viborg hvor der tidl var brandstation, nu borgerhus #kv13 pic.twitter.com/7mp4AKgulQ

16/05/13 11:21

← ↻ ★ ⋮ 🗑

Marianne Thyrring
@Thyrring

#Viborg diskuterer: Hvordan får vi flere unge til at stemme ved #kv13 ? I 2009 stemte kun 45%!!! #lokalpol pic.twitter.com/nmittUVQca

16/05/13 18:26

← ↻ ★ ⋮ 🗑

Marianne Thyrring
@Thyrring

Aktive unge fra #Mariagerfjord Kommune sendte demokratiet i digital høring blandt unge. Godt gået. #lokalpol #kv13 pic.twitter.com/ctwWFz9SoT

10/04/13 18:41

← ↻ ★ ⋮ 🗑

Marianne Thyrring
@Thyrring

Holdningerne i #guldborgsund er mangeartede og forskellige, men hvilken debatlyst! #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/DYGFwoKvo6

14/05/13 17:54

← ↻ ★ ⋮ 🗑

4. Vælgere der skal stemme første gang

Dette kapitel handler om de unge førstegangsvælgere og førstegangsvælgere med anden etnisk baggrund end dansk.¹⁴ Vores tilgang til disse vælgergrupper er, som vi har formuleret det i vores tredje tese, at førstegangsvælgerne skal vindes i hver generation. Valgstatistikken for disse grupper af vælgere taler sit tydelige sprog: Her skal der gøres en særlig indsats.

Vores viden om disse to vælgergrupper omfatter den viden, vi har fået videregivet af eksperter m.v., den viden vi har tilegnet os via rundturen og endelig den viden, vi har kunnet læse os til i KORA's spørgeskemaundersøgelse.

Afsnit 4.1-4.3 omhandler de unge førstegangsvælgere under én hat, altså både etnisk danske unge og unge med anden etnisk baggrund end dansk. I afsnit 4.1 har vi gengivet de gode råd og anden relevant ekspertviden om de unge førstegangsvælgere, som vi løbende har fået overbragt i vores arbejde. I afsnit 4.2 går vi et spadestik dybere og beskriver de udfordringer, vi har oplevet, i forhold til at forene unge og lokaldemokrati. Her forsøger vi at sætte ord på, hvad der forstås ved demokratisk dannelse, og om der er en særlig problematik om lokalpolitik i forhold til at vække unges demokratiske engagement – og i givet fald, hvordan kan vi overkomme disse barrierer. I det efterfølgende afsnit 4.3 gengiver vi verdens bedste plan for at øge valgdeltagelsen blandt unge førstegangsvælgere. Verdens bedste plan er et resultat af de 17 demokrativærksteder og indeholder konkrete forslag til, hvordan unge førstegangsvælgere motiveres til at stemme ved kommunalvalget til november.

Afsnit 4.4 handler specifikt om vælgere med anden etnisk baggrund end dansk. Her beskrives de udfordringer, der særligt knytter sig til denne vælgergruppe og de erfaringer, vi har gjort os i den forbindelse.

Det afsluttende afsnit 4.5 omhandler begge vælgergrupper, og her gøres der rede for de initiativer, der allerede er iværksat i forhold til disse vælgergrupper, særligt i forlængelse af Valgretskommissionens betænkning.

¹⁴ Førstegangsvælgere er defineret som 18-24 årige og derfor kan nogle have stemt ved tidligere valg.

4.1 Hvad ved vi om unge førstegangsvælgere?

Et gennemgående råd, vi har fået, er, at førstegangsvælgere vil behandles som alle andre vælgere. De unge vil tages alvorligt. Det er typisk de samme faktorer, der påvirker valgdeltagelsen for førstegangsvælgere som for øvrige vælgergrupper.

På baggrund af et omfattende talmateriale fra kommunalvalget 2009 har Yosef Bhatti og Kasper Møller Hansen udledt, hvilke faktorer der er afgørende for, om unge bliver motiveret til at stemme.¹⁵ Den sociale arv slår tydeligt igennem på valgdeltagelsen. F.eks. stemmer en ung mellem 18-21 år, hvis mor stemte, med 30 pct.point større sandsynlighed end en ung, hvis mor undlod at stemme. Derudover har uddannelsesniveaue og det at være i gang med en uddannelse også en betydelig effekt på de unges valgdeltagelse. Betydningen af uddannelsesniveaue skal ses i sammenhæng med, at de unges valgdeltagelse er påvirket af, om den unge er en del af et socialt netværk. Analyser viser, at valghandlingen er en social handling, der spredt sig som ringe i vandet. Det betyder, at sandsynligheden for at stemme er højere, hvis ens omgivelser og netværk stemmer. Kasper Møller Hansen formulerede det således på vores forskerworkshop: "Hver ung, der kommer op af sofaen, hiver fire andre med".

En anden ekspert på området er DUF – Dansk Ungdoms Fællesråd.¹⁶ En af DUF's hovedpointer er, at de unge gerne vil deltage og opleve demokratiet som voksne. De vil gerne indgå i ligeværdig sammenhæng med politikkerne. Netop *formaliteten* er et af DUF's principper for, hvordan ungeinddragelsen skal tilrettelægges. Med formalitet menes der, at inddragelsen af de unge skal være struktureret og formaliseret. De betyder f.eks., at unge skal inddrages i *hele* processen, og de unge skal kunne følge deres input hele vejen frem til vedtagelse.

Et andet DUF-princip er *kontinuitet*. Initiativerne over for de unge skal være vedholdende. Ofte involverer kommunalbestyrelsen de unge i aktiviteter, der er tidsbegrænsede, og som så ad sig selv forsvinder igen. Det er vigtigt, at deltagelsesplatformen ikke ændres uafbrudt eller har ad hoc-præg. Ifølge DUF er deltagelsen båret af, at der etableres en kultur og norm om, hvad der er "deltagelseskanalen", og at det er naturligt for unge at deltage i den.

Der skal være *repræsentativitet* i inddragelsen af unge. Det vil sige, at fremfor at finde nye platforme bør der bygges oven på de helt centrale repræsentative platforme for unge, som allerede eksisterer. Ved at bygge oven på elevråd, politiske ungdomsorganisationer, spejderne, idrætsforeningerne, som allerede eksisterer, opnår kommunen en bredere deltagelse end ved at opfinde et nyt organ.

¹⁵ Yosef Bhatti & Kasper Møller Hansen: "Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata" (2010)

¹⁶ Se diverse analyser / faktaark mv. på www.duf.dk. De fire DUF-principper er bl.a. kommet til udtryk via DUF's deltagelse i debatten på Thyrrings Twitterprofil.

Endelig peger DUF på princippet om *indflydelse*, som skal forstås bogstaveligt. Hvis unge skal dannes til et tage demokratisk ansvar, så skal der være noget, de har reel og direkte indflydelse på. Der skal være noget på spil for de unge.

Hos Danske Skoleelever er der også fokus på at vække de unges demokratiske engagement – *via folkeskolen*. Udgangspunktet for Danske Skoleelever er, at de unge gerne vil deltage i en demokratisk debat. I den sammenhæng udgør folkeskolen en vigtig institution i forhold til at introducere demokrati og danne unge til demokrati. Danske Skoleelever har som mål at lære eleverne at tage del i deres skole og involvere sig i udviklingen af deres skole. Dette anses som en vigtig uddannelse i demokrati, fordi den tidlige dannelse og oplevelse af at være engageret er vigtig. Hvis eleverne oplever, at det nytter at være engageret i deres skole, vil de også i andre sammenhænge finde det naturligt at engagere sig. Det bedste er, hvis de unge selv tager initiativ, og der lyder derfor en advarsel om ikke at "pådutte" unge demokrati. I iveren efter at vække de unges engagement er det værste, vi kan gøre, at tale ned til de unge.

4.2 Unge og lokaldemokrati

Unge og lokaldemokrati er svære at forene. Det har vi fået bekræftet flere gange undervejs i vores arbejde. KORA's analyser viser det også tydeligt. KORA påviser, at de unge afviger fra den øvrige befolkning i en række henseender i forhold til lokaldemokratiet:

- De unge er mindre interesserede i politik. Sandsynligheden for at være mere eller noget interesseret i lokalpolitik er lavere blandt unge borgere end den øvrige befolkning (25 pct. i forhold til 55 pct.)
- De unge føler sig mindre informerede om kommunalpolitik. Sandsynligheden for at føle sig meget godt eller godt informeret er 11 pct. for unge i forhold til 27 pct. for den øvrige befolkning.
- De unge har en lavere sandsynlighed for at føle en stærk tilknytning til kommunen i forhold til den øvrige befolkning (44 pct. i forhold til 63 pct.)
- De unge har en lavere sandsynlighed for at stemme ved kommunalvalg i forhold til den øvrige befolkning (79 pct. i forhold til 92 pct.)
- De unge har lavere sandsynlighed for at gøre brug af mindst én af de øvrige lokaldemokratiske aktiviteter (21 pct. i forhold til 41 pct.)
- De unge borgere har lavere sandsynlighed for at være aktiv i lokalt foreningsarbejde i forhold til den øvrige befolkning (18 pct. i forhold til 34 pct.)

Men heldigvis er der ingen – som vi har mødt – der anser det som en umulig mission at engagere unge i det lokale demokrati. Hvis missionen skal lykkes, skal vi som samfund 1) fortsat bestræbe os på at danne de unge til at være demokratiske borgere og 2) blive endnu bedre til at forklare unge, hvorfor kommunalpolitik også kommer dem ved.

4.2.1 De unge skal dannes til demokrati

Fællesnævneren for alle, vi har spurgt til råds om unge førstegangsvælgere, er, at de unge skal dannes til demokrati.¹⁷ De unge kan ikke forberede sig til at være en del af den demokratiske proces, som de forbereder sig til en multiple choice-test, for demokrati kan ikke stilles op i faktisk punktform. Demokrati er en måde at tænke og være på over for sine omgivelser. Det budskab er gået igen på møder og på rundturen med kommunalpolitikere, borgere og organisationer. Her følger deres budskaber om demokratisk dannelse:

Demokratisk dannelse er mange ting. Det er en samfundsopgave, som alle skal bidrage til at løse: forældre, naboen, lærere og politikere.

Demokratisk dannelse handler om at skabe forståelse for, hvad det vil sige at være borger i et demokratisk samfund. En vigtig del af at være borger i et demokratisk samfund som det danske er at møde op på valgdagen og afgive sin stemme. En vigtig lære om demokrati er således at skabe forståelse for, hvad det betyder ikke at have demokrati og kunne "bestemme, hvem der bestemmer." Det er vigtigt at skabe forståelse for, hvor vigtig den enkelte stemme er, og at det at stemme har en effekt. Foreningslivet og især børne- og ungdomsorganisationer er blevet fremhævet som centrale i forhold til at udvikle demokratiske færdigheder hos unge.

På en studietur med DJF til Kolding hørte vi om, hvordan unge indgår i gode og sunde fællesskaber, som motiverer de unge til at deltage i samfundet og dets udvikling. De unge i 4H ("hoved, hånd, hjerte og helbred"), i Kolding og i spejdertroppen i Mariesminde dannes til samfundsengagement og stærke fællesskaber. Det gælder både for børn i 4H, der i fællesskab passer kaniner og ponyer – og derigennem dannes til frihed under ansvar. Og for spejdere i Mariesminde-troppen, der gennem ledertræning og personlig udvikling af den enkelte spejder har udviklet en recept for dannelse i demokrati.

Demokratisk dannelse er at tage ansvar og engagere sig i samfundet. Dette samfundsengagement skal næres. Det er afgørende, at de unge lærer, at det nytter at engagere sig. At det er muligt at flytte noget, hvis de tager aktivt del i deres omgivelser. De unges input er vigtige for politikudviklingen og især de langsigtede beslutninger, som vedrører morgendagens velfærd og dermed vedrører de unges fremtid.

Et eksempel på at nære samfundsengagementet så vi i **Viborg Kommune**, hvor lederen af den lokale ungdomsskole tager ungdomsskolelovens formålsparagraf om at "... udvikle en interesse for og en evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund..." temmelig bogstaveligt.

¹⁷ Jf. Hal Koch: "Hvad er demokrati?" (1945) p 13. Dannelse til "(...) at man gennem samtalen når til en bredere og rimeligere forståelse og derudfra træffer en afgørelse, som ikke alene tjener en enkelt person eller klasse, men som tager billigt hensyn til helheden."

På ungdomsskolen i Viborg indleder de således alle fritidshold med at drøfte: "Hvad skal vi lære på dette hold? Hvordan skal vi være på holdet? Hvad skal vi hver især bidrage med, for at den ambition kan lykkes?" De fleste unge stiller sig undrende over for denne inddragelse og giver udtryk for, at når de har tilmeldt sig et hold på ungdomsskolen, så har de gjort deres del. Den opfattelse gør ungdomsskolen op med, og det får mange ungdomsskoleelever til at vokse. Det bidrager til den demokratiske dannelse.

Demokratisk dannelse er at lære at repræsentere andre og at lade sig repræsentere. Flere, vi har mødt, peger på, at unge viger tilbage for at tale på vegne af andre. Her har folkeskolen en vigtig rolle i forhold til at vænne de unge til at optræde på andres vegne, f.eks. via et stærkt elevrådsarbejde. Ungdomsråd, fælles elevråd og tilsvarende tiltag kan ligeledes være en måde at skabe opmærksomhed blandt unge om, hvad det vil sige at repræsentere andre og lade sig repræsentere.

Demokratisk dannelse er at have holdninger. Politik er holdninger, og der skal snakkes mere politik – i skolen og med vennerne. KORA's analyser viser ikke overraskende, at sandsynligheden for at stemme er større blandt borgere, der oftere diskuterer politik end blandt borgere, der gør det mindre ofte. Ligesom KORA's undersøgelse bekræfter, at borgere, der ofte diskuterer politik, forventeligt nok finder lokalpolitik mindre kompliceret. De har også større tiltro til egne evner til at handle lokalpolitisk. På vores rundtur har vi hørt, at det kan være "farligt" at mene noget, og at det er modigt som ungt menneske at være medlem af et politisk parti. Tendensen kommer også til udtryk, når de politiske partier og politikere bliver mødt med et "nej tak", når de vil besøge uddannelsesinstitutioner. Denne begrænsning opleves ikke ligefrem som medhjælpende til at motivere unge mennesker til politik og demokrati - tværtimod. Der skal gøres op med denne frygt. Heldigvis er der flere kommuner, der har fokus på at danne de unge via f.eks. skolevalg, hvor elever bliver præsenteret for forskellige holdninger og udfordret til selv at have en holdning.

4.2.2 Er kommunalpolitik relevant for unge?

I vores arbejde er vi blevet mødt med, at "unge gider ikke kommunalpolitik". Ifølge KORA's undersøgelse mener langt de fleste unge – 71 pct. – at lokalpolitik er svært eller uinteressant. Det er vores klare opfattelse, at det ikke er de unge, der udgør problemet. De unge diskuterer nemlig gerne politiske emner. KORA's analyser viser, at 53 pct. af de unge altid eller ofte diskutere politiske emner, hvilket er det samme for befolkningen generelt. Vi – ikke mindst kommunalpolitikere – har imidlertid forsømt at vise de unge, hvorfor kommunalpolitik er vigtig for dem.

Der skal skabes en gensidig forståelse for, at kommunen har brug for de unge, ligesom de unge har brug for kommunen. De unge ønsker, at den politik, der gennemføres på rådhuset, tager hensyn til de unge borgere og deres interesser. Ligesom kommunens forvaltning og politikere har brug for de unges input til at udvikle kommunen. De unges mening er vigtig. Ikke kun for dem selv – også for deres omgivelser. Hvis vi skal udvikle ny politik, skal de unge inddrages, fordi det ofte er deres fremtid det gælder, og dem der kan komme med nye ideer.

De unge har lidt viden om, hvad kommunen er for en størrelse, og hvem der "bor" inde i kommunen.¹⁸ Der er ingen tvivl om, at der bruges meget krudt på undervisning i samfundsfag i såvel folkeskolen som på ungdomsuddannelserne. Men fra flere sider har vi hørt, at en forsvindende lille del af krudtet fyres af til ære for læring om kommunalpolitik. Måske kan det være en årsag til, at de unge førstegangsvælgere ikke ved, hvad det er, de skal deltage i, når den første invitation i form af et valgkort dumper ind ad døren?

De unge har ikke et ansigt på kommunen og giver udtryk for, at de ikke føler en særlig tilknytning til deres kommune. De har ikke børn i den kommunale daginstitution, og de har almindeligvis ikke behov for pleje eller anden hjælp fra kommunen. Og i de uddannelsesbyer, der rummer en stor andel af landets unge mennesker, er de unge på transit – og har derfor endnu sværere ved at få øje på relevansen ved kommunen, som måske blot vil udgøre deres hjemkommune, så længe de er under uddannelse.¹⁹

Denne problemstilling er de bekendt med i **Københavns Kommune**. København modtager 1.000 nye borgere om måneden, og de unge (20-29 år) udgør 23 pct. af alle københavnere – på landsplan udgør denne gruppe 12 pct. Københavns Kommune er en kommune, hvor mange borgere – særligt de unge – er på transit, hvilket påvirker borgerens syn på og tilknytning til kommunen. Som et resultat heraf lægger overborgmesteren vægt på at imødekomme de unge "transit"-borgere f.eks. ved at etablere idrætstilbud, som ikke nødvendigvis kræver medlemskab. Herigennem kan der forhåbentlig skabes en tilknytning til kommunen, der passer til folk på transit, og dermed også en interesse for at stemme ved kommunalvalg.

De unge skal opleve at have reel indflydelse og ansvar. Det vil engagere dem. Det afgørende er, at det er synligt for de unge, hvad resultaterne af deres engagement er, så de unge ser, at demokrati har konsekvenser. De unge skal opleve, at deres input bliver taget alvorligt, og at der bliver lyttet. En sådan form for inddragelse kræver en veltilrettelagt proces om relevante spørgsmål og beslutninger. Det er centralt, at de politiske beslutninger med relevans for de unge bliver highlightet og formidlet på en enkel måde²⁰. Her har kommunens politikere og embedsmænd en vigtig rolle i forhold til at bane vejen og udpege de relevante spørgsmål. I vores arbejde har vi oplevet forskellige initiativer, der imødekommer dette.

Ungdomsråd er en måde at gøre dette på. I **Viborg Kommune** er politikere og embedsmænd ved at udvikle en slags "Ungdomsråd 2.0". Viborg Kommunes Demokratiudvalg – et af kommunens stående udvalg – foreslår derfor det nye, kommende byråd, at de unge skal inddrages reelt i relevante politiske beslutninger i kommunen. Konkret vil kommunen arbejde med fremadrettet at skanne de politiske sager for at tage stilling til: Kan denne sag være interessant for de unge? Og hvis den kan, så lade de unge tage stilling i sagen og komme med en

¹⁸ Se også KORA: "Lokalpolitik og borgere" (2013)

¹⁹ Se også KORA: "Lokalpolitik og borgere" (2013)

²⁰ Se også KORA: "Lokalpolitik og borgere" (2013)

indstilling, som vel at mærke skal behandles politisk – hurtigst muligt efter de unge har taget stilling. Det sidste er væsentligt, understreger kommunalpolitikerne. Det er en selvstændig pointe i forhold til de unge, at de har en "kortere lunte" forstået på den måde, at de skal se, der bliver rykket på det, de vedtager. Både for at understøtte budskabet til de unge om, at de bliver taget alvorligt – men også for at gøre det synligt, at deres valg har konsekvenser i det lokale demokrati.

Læren fra Viborg er, at de unge gerne vil inddrages, men der skal være synlige og hurtige reaktioner, og det skal være på områder, hvor de unge har en naturlig interesse.

Samme pointe blev gentaget på demokrativærkstedet i **Vejlen Kommune**, hvor en af deltagerne fortalte om, hvad der skal til for at skabe engagement og deltagelse blandt unge. Konkret blev der fremhævet et godt eksempel på vælgermøder på landbrugsskoler - som dog har hjemsted i en anden kommune. Vælgermøderne var en succes, fordi politikere var lykkedes med at skabe debat om et emne, som de unge landbrugsstuderende fandt relevant og havde stærke holdninger til. Det bekræfter endnu engang, at det er en fejlslutning, at tro, at de unge ikke gider politik.

I **Syddjurs Kommune** inviteres de unge ind i beslutningsprocessen. Udgangspunktet er, at hvis kommunens unge skal engageres i lokalpolitik, skal de unge have indflydelse på eget fritids- og ungdomsliv som aktive medspillere og ses som eksperter på eget liv. Idéer, udvikling, initiativ og handling skal komme fra de unge selv. Under overskriften DEMO-projektet ønsker politikere i Syddjurs Kommune, at fremme de unges interesse for demokrati, lokalpolitik, ungeinvolvering samt det aktive medborgerskab. Og klæde de unge på til et langt liv i et demokratisk samfund.

Helt konkret betyder DEMO-projektet, at til efteråret får samtlige 3.000 elever fra 7. klasse til og med afgangsårene på ungdomsuddannelserne demokrati på skemaet i en uge. Ud af de 3.000 elever skal 200 elever bagefter på demokrati-camp i Fuglesøcentret. Eleverne skal arbejde i workshops. De skal deltage i politiske debatter med lokale og nationale politikere, kendte meningsdannere og oplægsholdere. Med andre ord: De unge skal lære, hvad en demokratisk arbejdsfacon er: Du skal sige din mening. Du skal lytte til andre. Du skal debattere. Projekt DEMO skal på sigt munde ud i, at Syddjurs får et demokratiråd med 12 medlemmer, som skal genvælges hvert andet år. Projektet løber foreløbigt i fire år.

Som en forløber for projekt DEMO har kommunens Handelsgymnasium kørt et andet projekt om at engagere de unge i deres lokale demokrati: Projekt medborgerskab. Skolens elever har haft demokrati på skemaet i tre måneder og har blandt andet skullet svare på: Hvordan vil du gerne, at din by udvikler sig? Det har affødt en ny studenterklub i Rønne. Det er et sted, hvor unge kan hænge ud sammen, se Champions League-kampe og arrangere indbyrdes lektiehjælp. Studenterklubben er blevet til på en ide fra kommunens handelsskoleelever: Kommunen satte et forsøg i gang, Handelsgymnasiet tog bolden op, og eleverne lykkedes med at etablere stedet. Processen omkring oprettelsen af Studenterhuset har givet de unge praktiske erfaringer med at deltage i demokratiske processer, og de har oplevet en konkret

effekt af deres indsats. I de kommende måneder vil mange flere ideer fra de unge sætte kurs mod politikernes skrivebord. Men inden da skal Projekt medborgerskab afsluttes, og eleverne skal til eksamen i det.

Flere kommuner arbejder som Viborg og Syddjurs med ungdomsrådslignende institutioner. Som det fremgår, er der meget godt at sige om disse tiltag. Der er imidlertid også "advarsel-lamper". Det kan være svært at holde liv i ungdomsrådene og rekruttere de unge. Vores erfaring er, at succesken afhænger af de lokale forhold og erfaringer, og der findes ikke én version af ungdomsrådet som passer til alle 98 kommuner. Lokale tilpasninger og lokalt engagement er afgørende for, om ungdomsrådet bliver en succes. Et generelt indtryk fra de unge er, at hvis en kommune skal lykkes med et ungdomsråd, skal der være noget på spil.

Uanset om kommunen vil etablere et ungdomsråd, møde de unge på Facebook eller på anden måde forsøge at engagere de unge i det lokale demokrati, så skal de kommunale embedsmænd og politikere være fuldstændig klare på at fortælle de unge, hvorfor de unge skal bruge tid på kommunen. Altså, hvad er kommunens formål med et givent initiativ – hvad kan de unge bruge det til? Et andet råd er, at vi skal møde de unge, der hvor de unge er. F.eks. ved at gøre brug af folkeskolens elevråd som indgang til de unge. Dertil kommer foreningslivet, som også kan bygge bro mellem unge og kommunalpolitikere.

Faktisk går foreningsliv og demokrati hånd i hånd. Foreningslivet kan i sig selv bidrage til at levere politisk aktive unge medborgere. Som vi f.eks. oplevede det med spejdertroppen ved Kolding. DUF har gennemført en række undersøgelser af lokaldemokratiet og har herigennem påvist foreningslivets positive effekt på den demokratiske deltagelse. DUF's undersøgelse konkluderer bl.a., at de mange frivillige og medlemmer i de lokale foreninger for børn og unge ikke kun er aktive i deres egne foreninger. De engagerer sig også i det omgivende samfund, tager hånd om andre borgere og er dermed en vigtig ressource for lokalsamfundet. F.eks. er deltagelsen i politiske aktiviteter – underskriftsindsamling, læserbrev, deltagelse i debatmøder, medlemskab af politisk parti - højere for medlemmer af ungdomsorganisationer sat i forhold til landsgennemsnittet. Ud fra den devise kan det altså give demokratisk gevinst, hvis de kommunale politikere og embedsmænd bidrager til og understøtter et aktivt foreningsliv i kommunen.

4.3 Verdens bedste plan

I alle 17 rundturskommuner er der blevet afholdt demokrativærksted. På hvert demokrativærksted er deltagerne blevet bedt om, at komme med forslag til, hvordan vi øger unges valgdeltagelse den 19. november 2013. De unge deltagere på demokrativærkstederne har skullet godkende forslagene, førend de kunne blive optaget på *verdens bedste plan for at øge de unges valgdeltagelse* – og derefter blev planen givet videre til borgmesteren i kommunen.

Det mest gennemgående træk er, at de unge vil tages alvorligt. Som tidligere nævnt, vil unge gerne høres og spørges til råds mellem valgene, når der er spændende politiske sager på dagsordenen. Er der noget unge ikke gider, så er det "valgpop", som konkurrencer, armbånd og fester, som de voksne foreslår som nemme virkemidler til at få fat i de unge. Noget så alvorligt som demokratiet, skal man ikke prøve at tivolisere – og slet ikke over for de unge.

Vores indtryk fra demokrativærkstederne er, at såvel kommunalpolitikere som den kommunale forvaltning er meget optaget af unges valgdeltagelse, og på forskellig vis arbejdes der på at iværksætte lokale initiativer, der skal fremme valgdeltagelsen ved det kommende kommunalvalg i november 2013. Enkelte af rundturskommunerne vågede det ene øje og præsenterede en ambitiøs målsætning: "På Bornholm er målet en valgdeltagelse på 70 pct. blandt de unge førstegangsvælgere." Og i Herning Kommune, hvor konkurrenceånden er stærk, blev der leget med ideen om, hvorvidt Herning kunne vinde konkurrencen om at være den kommune, hvor flest førstegangsvælgere stemmer. Opmærksomheden og viljen til at gøre det bedre er til stede blandt kommunalpolitikerne.

Vi har dog været vidner til en vis uenighed blandt borgmestre og kommunalpolitikere i forhold til, hvor stor en indsats der skal gøres for at få de unge til stemmeurnerne. Det er især i forhold til spørgsmålet om at **flytte stemmestederne** derhen, hvor de unge er. Den seneste ændring af valgloven tydeliggør, at kommunalbestyrelsen inden for lovgivningens rammer kan træffe beslutning om placering af steder for brevstemmeafgivning andre steder end i borgerservicecentre eller lignende. Særligt i forhold til unges valgdeltagelse arbejder flere kommuner på at oprette brevstemmeafgivningssted på et eller flere uddannelsessteder, hvor de unge færdes. Der er imidlertid kommunalpolitikere, der er af den opfattelse, at man ikke for hver en pris skal jage de unge, idet de unge også må påtage sig det ansvar at møde op på valgdagen på det officielle stemmeafgivningssted og afgive deres stemme. Der er imidlertid ingen tvivl om, at de unge selv mener, at det er en rigtig god ide at flytte stemmestederne ud på uddannelsesstederne. Det flugter med vores viden om, at valgdeltagelse er en social handling, der spreder sig.

Under samme tema arbejdes der flere steder med såkaldte **valgbusser**, der skal køre stemmeurnen hen i boligkvarterer eller landområder, hvor der enten mentalt eller fysisk kan være langt til valgstedet.

Også forslaget om at **skrive til førstegangsvælgere** med opfordring til at stemme er blevet nævnt mange steder, herunder eksempler på at sende et brev til husstanden med en fælles opfordring til at stemme. Ligesom der er blevet talt for, at der skulle skrives et brev direkte til mor med opfordring til at tage børnene med på valgdagen – også de børn der endnu ikke har valgt. Et forslag om at sende en SMS til førstegangsvælgere på selve valgdagen for at minde dem om, at det er valgdag, er også blevet nævnt flere steder.

Både folkeskolen og uddannelsesinstitutionerne er blevet nævnt som vigtige institutioner i forhold til at danne unge til demokrati. Desuden efterspørger de unge også mere information om kommunalpolitik. Der har derfor været mange opfordringer til at **dedikere en skoledag til**

demokrati og valg: Udnyt at det er valgår og brug det i undervisningen. Det kan f.eks. være ved at vise eleverne stemmeurnerne som en del af undervisningen. Der skal være politiker-dage på skolerne, så eleverne kan møde politikerne. Der var også stor opbakning til, at folkeskoler skulle afholde prøvevalg, hvor eleverne foruden selve valghandlingen også bliver introduceret til forskellige politiske holdninger og tager del i politiske debatter. Hvis eleverne får en generalprøve i at stemme, vil det være mere naturligt for dem at stemme, når de en dag får adgang til at stemme til rigtige valg. Vi er også blevet præsenteret for forslaget om at dedikere en dag i byrådssalen til unge, hvor de unge kan lære at argumentere, drøfte og stemme om aktuelle kommunale sager. En slags kopi af Ungdomsparlamentet i Folketinget.

Generelt er der blevet opfordret til, **at politikerne skal møde de unge**. Politikerne – og gerne de unge politikere – skal blive bedre til at komme ud og tale med den unge generation. De unge fremhævede, at de gerne vil have besøg af politikerne i hele valgperioden – og ikke bare 14 dage før valget. Debatten mellem unge og lokalpolitikere skal vedrøre de unge, og det skal politikerne sikre. En mulighed kunne være at søge inspiration i ungdomspartierne i forhold til at finde gode relevante unge-emner. Det kunne f.eks. være praktikpladser eller udviklingen af kulturtilbud og byliv. Det er samtidig vigtigt, at politikerne viser de unge kant, og at der er forskel fra parti til parti. Eller hvad med at lade de unge selv arrangere mødet med politikerne, lade de unge invitere politikerne og udvælge emnerne. Fra flere sider blev det understreget, at sådanne vælgermøder for unge skal foregå i øjenhøjde. Det betyder bl.a., at det skal foregå i et sprog, der ikke afskrækker de unge, at emnerne skal være relevante for de unge, og at vælgermøderne med fordel kan foregå på de unges "mødesteder". Det kan f.eks. være på ungdomsskoler, uddannelsesinstitutioner og i sports- og spejderforeninger. Det gælder altså om at introducere politisk debat i de arrangementer og på de steder, hvor de unge kommer i forvejen. Her peger flere kommunalpolitikere imidlertid på, at det kan være svært at få adgang til at besøge uddannelsesinstitutionerne.

Der skal være **flere yngre kandidater**. Der er behov for kandidater, som de unge kan spejle sig i. Det er kun 3,8 pct. af kommunalbestyrelsesmedlemmerne, som er mellem 18-30 år, selvom denne aldersgruppe udgør 16 pct. af befolkningen. De unge er altså kraftigt underrepræsenterede i landets kommunalbestyrelser. KORA's analyser bekræfter demokrativærkstedernes råd om at opstille flere unge kandidater: 47 pct. af de adspurgte unge er overvejende enige i, at de ville interessere sig mere for lokalpolitik, hvis der var flere unge i kommunalbestyrelserne. Det tyder på, at de unges interesse for lokalpolitik kan forbedres, hvis repræsentationen i kommunalbestyrelserne bliver styrket. Analyser fra KORA viser videre, at for kommuner, hvor der ikke er nogen indvalgte unge i kommunalbestyrelserne, er de unge signifikant mere enige i, at deres interesse for lokalpolitik kunne styrkes – i forhold til kommuner, hvor der er mindst en indvalgt ung i kommunalbestyrelsen. Demokrativærkstederne pegede på, at partiforeningerne er forpligtede til at finde egnede unge kandidater.

Flere steder blev der peget på, at det ville være en god idé med en landsdækkende **kampagne**. En kampagne kunne f.eks. gøre brug af rollemodeller, som de unge kender og ser op til. Det er dog vigtigt, at budskabet i kampagnen ikke blot er en opfordring til at stemme, men at kampagnen også skaber forståelse for, hvorfor det er vigtigt at stemme. Det er vigtigt at

fortælle de unge, at *du* kan gøre en forskel: *"Du bestemmer, hvem der bestemmer"*. En ting er vigtigt i forhold til kampagner: Pas på med at tale ned til de unge.

Også de **elektroniske medier** bør inddrages i kommunikationen med de unge. Facebook og andre sociale medier kan til en vis grad opfylde det informations-hul, der er hos de unge, fordi lokalaviser og lokale radiostationer ikke er foretrukne medier for unge mennesker. De unge understreger dog selv, at Facebook og apps ikke i sig selv har en effekt, men hvis det bruges med omtanke, kan det være med til at skabe opmærksomhed om kommunalvalget. Det bedste er, hvis de sociale medier bruges til at formidle viden, skabe dialog og debat fra ung til ung. Forslag om at kommunen skal på Facebook vurderes således ikke at have den store effekt i sig selv. Endelig advarer de unge om, at Facebook for dem er et festligt sted, og at noget så alvorligt som demokrati ikke nødvendigvis hører hjemme der. Hvis Facebook og/eller apps skal tages i brug, skal det have et klart formål og være under seriøse former.

Endelig er der også blevet nævnt en række initiativer, der vedrører selve valgdagen. F.eks. kan kommunen indsætte gratis busser til og fra afstemningsstederne. De unge fremførte selv ideen om, at de unge selv kunne være **valgambassadør** for andre unge. "Tag din kammarat med". De unge, der stemmer, vil være de bedste til at promovere valget over for andre unge, for hvem det ikke vil være naturligt at stemme til kommunalvalget. Det kunne f.eks. ske via frivillighedsorganisationerne. Der blev også nævnt forslag om at gøre valgdagen til en fest, ved at invitere til **valgften for unge** – ud fra deisen om, at valgdagen er en festdag for demokratiet!

På demokrativærkstederne blev det understreget meget klart af de unge, at det ikke er muligt at hæve valgdeltagelsen markant frem mod kommunalvalget til november. **Der er ikke et hurtigt fix**: Man kan ikke lokke de unge til at stemme de sidste 14 dage op til valget. Brevstemmeafgivning på uddannelsesstederne kan være med til at afhjælpe problemet med unges valgdeltagelse, men det egentlige mål er at danne de unge til demokrati. Men demokratisk dannelse er et langt sejt træk. Det fører os tilbage til den fælles opgave med at danne de unge til demokratiet, som vi beskrev det i et tidligere afsnit.

4.4 Vælgere med anden etnisk baggrund

En større gruppe af borgere, der i særlig grad ikke når frem til stemmeurnerne, er gruppen af vælgere med anden etnisk baggrund end dansk (nydanskere). Vi har valgt at medtage nydanskere i samme kapitel som de unge. Afsnittet omfatter dog også nydanskere, som ikke nødvendigvis er unge, men som er førstegangsvælgere, fordi de i en voksen alder har fået valget ved kommunalvalg. Baggrunden for at samle unge og nydanskere er, at problematikken om nydanskere minder om problematikken om de unge. Det gælder i lige så høj grad for nydanskere som for unge, at vanen om at stemme tilegnes tidligt. Igen er den sociale arv afgørende for, om denne vane tilegnes.

Deltagelsen i demokratiet anses som en central indikator for nydanskernes integration, fordi valgdeltagelsen er en direkte accept af demokratiet og et udtryk for et ejerskab til de politiske processer. En stemme er mere end blot en stemme på et parti. Deltagelsen i valg giver den enkelte mulighed for at få indflydelse på egne forhold og udviklingen i samfundet generelt. Den demokratiske deltagelse vurderes således at give nydanskere et grundlag for et aktivt medborgerskab i Danmark.

Nydanskere er en meget blandet gruppe. Den består i meget grove træk af vælgere, der, som alle andre etniske danskere, er vokset op i Danmark med forældre, der også har boet i Danmark fra de var små (eller altid). Den består også af vælgere, der enten er vokset op eller har boet størstedelen af deres liv i Danmark – men med forældre for hvem demokrati og det at stemme ikke altid har været en naturlig del af deres liv. Endelig er der også den gruppe, for hvem et demokrati som det danske er helt nyt. Her har vi at gøre med borgere, der ikke er vokset op i et land med demokratiske valg, hvorfor det at skulle stemme er noget helt nyt. Den sidste gruppe omfatter både unge nytilkomne borgere, men det kan også være ældre borgere, der har boet i Danmark i 3 år og derved har opnået stemmeret til kommunalvalg.

Københavns Universitet har undersøgt valgdeltagelsen for nydanskere ved tre kommunalvalg henholdsvis 1997, 2001 og 2009 i Københavns og Aarhus Kommuner. For disse kommuner ses det, at forskellen mellem etniske danskere og nydanskernes valgdeltagelse er øget fra 1997 til 2009. Valgdeltagelsen for nydanskere er altså faldet endnu mere end de etniske danskere valgdeltagelse. I Aarhus f.eks. er valgdeltagelsen blandt nydanskere faldet med 17 pct.point fra 1997 til 2009. Til sammenligning faldt valgdeltagelsen blandt etniske danskere med fire pct.point i samme periode. Nydanskernes faldende valgdeltagelse er således en stor del af forklaringen på, hvorfor aarhusianernes valgdeltagelse samlet set falder.

Nydanskernes lave deltagelse i demokratiet fremgår også af KORA's undersøgelse, der viser, at nydanskerne – også i 2013 – har en lavere sandsynlighed for at stemme ved kommunalvalg og for at gøre brug af andre deltagelsesaktiviteter – sammenlignet med den øvrige befolkning.

Særligt bemærkelsesværdigt er det, at valgdeltagelsen for efterkommere er lav, selv om de er vokset op i Danmark og har gået i dansk skole. Det tyder på, at efterkommere i høj grad er udsat for en stærk politisk social arv, og at de påvirkes af forældrenes svage demokratiske integration. Islamisk Trossamfund har fortalt os, at ikke så udviklede danskkundskaber kan være en særlig udfordring i forhold til forældrene, der opgiver at følge den politiske debat og følgelig undlader at stemme. Af KORA's undersøgelse fremgår det også, at borgere med anden etnisk herkomst finder lokalpolitik mere kompliceret end den øvrige befolkning.

Forud for rundturen til kommunerne har vi haft møde med Islamisk Trossamfund, som repræsenterer en bred gruppe af forskellige muslimske grupperinger i Danmark – men særligt i Hovedstadsregionen. I forbindelse med valg – herunder kommunalvalg – i Danmark opstår der ofte historier om nydanskernes valgdeltagelse. F.eks. historier om, at der er nogen, der ikke stemmer, fordi de mener, at det er i strid med deres religion. Det er ikke en holdning, som Is-

lamisk Trossamfund deler.

Der er mange årsager til, at nydanskere ikke stemmer. En del af årsagerne er helt sammenfaldende med de årsager, der eksempelvis gælder generelt for unge i Danmark (se ovenfor). Men det er blevet tydeligt for os, at vi i forhold til nydanskere også har at gøre med en særlig udfordring – idet demokrati og demokratiske valg ligger denne befolkningsgruppe fjernt.

De unge nydanskere kan oftest ikke søge støtte fra forældrene i demokratiske spørgsmål – som mange etnisk danske unge kan. Mange er ikke vokset op i en familie, for hvem det har været en vigtig tradition at gå hen og stemme til valg. Også voksne nydanskere, der skal stemme første gang, er usikre, og der skal ofte ikke meget til, før de undlader at stemme. Vi har fået fortalt, at hvis der f.eks. fra dele af det muslimske samfund stilles spørgsmål om, hvorvidt man bør stemme i Danmark, så er der en tilbøjelighed til, at man trækker sig fra valghandlingen. Derfor har civilsamfundet og lokalpolitikere en særlig udfordring med at hjælpe og danne nydanskere til demokrati og gøre dem trygge ved at stemme.

I Aarhus og Københavns Kommuner, som adskiller sig fra resten af landet ved at have flere nydanskere end landsgennemsnittet, gør kommunalpolitikere allerede en særlig indsats.

Da vi besøgte overborgmesteren i **Københavns Kommune** fortalte han bl.a. om projekt "Bland dig i byen". Projektet indeholder flere tiltag. Det har bl.a. fokus på nydanske mødre i en gruppe, der hedder Bydelsmødre. Bydelsmødre har fokus på at styrke kontakterne mellem kvinder på tværs af bydelene i København. Målet med Bydelsmødre er, at kvinder med etnisk minoritetsbaggrund i udsatte boligområder bliver aktive medborgere, at deres ressourcer kommer i fokus og styrkes til en bedre hverdag og integration for dem selv, deres børn og de kvinder og familier, de er i kontakt med.

I **Aarhus Kommune** har de erfaring med initiativer, der skal øge valgdeltagelsen blandt nydanskere. I forbindelse med det seneste folketingsvalg i 2011 valgte Integrationsrådet i Aarhus Kommune at samarbejde med Ny-Dansk Ungdomsråd og en række ungdomspartier i Aarhus for at få flere unge nydanskere til at stemme til folketingsvalget i 2011. Også forud for kommunalvalget 2013 arbejder Aarhus Kommune med at foreslå initiativer, der kan fremme valgdeltagelsen blandt nydanskere. Listen over mulige initiativer indeholder p.t.: valgbus til de områder, hvor der bor mange nydanskere, samarbejde med bydelsmødre, samarbejde med beboerformænd, samarbejde med Imamen og endelig en valgfest.

Fra KORA's spørgeskemaundersøgelse ved vi, at borgere med anden etnisk baggrund end dansk finder lokalpolitik mere kompliceret end øvrige befolkningsgrupper. Der er således behov for mere information om lokaldemokrati, der er målrettet nydanskerne. Blandt de adspurgte nydanskere peges der især på sproglige og kulturelle barrierer, som gør det svært at stemme. Udgangspunktet for nydanskere er således et andet, og det skal der bl.a. tages højde for i udformningen af informationsmateriale.

Det fremgår også af KORA's undersøgelse, at mere end hver tredje borgere med anden et-

nisk baggrund er overvejende enig i, at deres interesse for lokalpolitik kunne styrkes ved, at der var flere borgere med anden etnisk baggrund i kommunalbestyrelsen. Derfor bør partikontorerne rundt i landet gøre en særlig indsats for at motivere nydanskere til at stille op.

4.5 Hvad gøres der allerede?

I forlængelse af Valgretskommissionens betænkning fra 2011 er der allerede iværksat en række initiativer med henblik på at øge valgdeltagelse blandt førstegangsvælgere. Disse initiativer flugter med de erfaringer vi har gjort os og betragtes derfor som en naturlig del af vores afrapportering.

4.5.1 Valgretskommissionens betænkning

1. december 2011 modtog økonomi- og indenrigsministeren Valgretskommissionens betænkning om unges demokratiske engagement: "Demokrati for fremtiden".

Boks 12

Demokrati for fremtiden. Valgretskommissionens betænkning om unges demokratiske engagement

I 2010 nedsatte DUF - Dansk Ungdoms Fællesråd - Valgretskommissionen med tidl. formand for Folketinget Christian Mejdahl som formand og med deltagelse af yderligere 22 toppolitikere, interesseorganisationsfolk og demokratiekspertter. Kommissionens opgave var at udarbejde en betænkning om mulige ændringer i deltagesformer, dannelsesformer og valgretsalderen med henblik på at styrke unges demokratiske deltagelse.

Kommissionen afgav sin betænkning den 1. december 2011 med 28 forslag til tiltag, der kan styrke unges deltagelse i demokratiet. Der er tale om en bred vifte af tiltag som f.eks.

- forsøg med samfundsfagsundervisning fra eksempelvis 6. klassetrin
- indførelse af skolevalg og styrkelse af demokratiundervisning
- indførelse af foreningspraktik for grundskoleelever
- målretning af grundlovsdag til de unge
- "get-out-the-vote"-kampagner
- opfordring til dannelse af fælles elevråd på alle skoler og foreningsbaserede råd i alle kommuner og andre tiltag, der skal engagere unge i demokratiet og foreningslivet.

Den komplette liste over forslag kan ses på DUFs hjemmeside:
http://duf.dk/maerkesager/valgret_til_16_aarige/valgretskommission/.

Kommissionens arbejde har været båret af det udgangspunkt, at demokrati ikke kun er en styreform, men en livsform, og at det er nødvendigt og vigtigt at fremtidssikre demokratiet for kommende generationer. Betænkningens 28 forslag lægger op til, at hele samfundet inddrages i denne vigtige, fælles opgave, herunder partierne, politikere, kommuner, foreningsliv, skoler og uddannelsesinstitutioner, medier m.v.

De erfaringer og oplevelser, som vi har gjort os på baggrund af vores arbejde er i god over-

ensstemmelse med betænkningens 28 forslag. I forlængelse af Valgretscommissionens betænkning er der allerede igangsat en række initiativer, der imødekommer de udfordringer, som vi er blevet mødt med.

- I marts 2012 udsendte økonomi- og indenrigsministeren breve til social- og integrationsministeren, børne- og undervisningsministeren, kulturministeren, KL, Danske Regioner, DUF, alle kommunalbestyrelser, alle partier repræsenteret i Folketinget og Folketingets formand. I brevene redegjorde ministeren dels for Valgretscommissionens arbejde mere generelt og de 28 forslag til tiltag, som er indeholdt i betænkningen. Her opfordrede økonomi- og indenrigsministeren de forskellige aktører til selv at følge op på de forskellige forslag til initiativer, der vedrører de respektive myndigheder og organisationer m.v.
- Ministeriet for Børn og Undervisning har igangsat udvikling af skolevalg med udgangspunkt i en konceptbeskrivelse fra DUF. Planen er, at der skal afholdes skolevalg hvert andet år for elever i 8.-9. klasse og eventuelt også 10. klasse. I første omgang afholdes skolevalg i 2015 og 2017, hvorefter konceptet evalueres.
- Ministeriet for Børn og Undervisning har i samarbejde med DUF, Gymnasieskolernes Rektorforening og Danske Erhvervsskoler Lederne udarbejdet et kodes for samfundsengagerede ungdomsorganisationers adgang til ungdomsuddannelsesinstitutionerne.
- Kulturministeriet har oplyst, at Valgretscommissionens anbefaling om, at tv-medierne regelmæssigt skulle afvikle debatter med deltagelse af de politiske ungdomsorganisationer m.v., ville blive inddraget i drøftelserne med regeringspartierne om oplægget til de kommende mediepolitiske forhandlinger om en ny medieaftale for 2012-14 samt i forhandlingerne om justeringer af den gældende public service-kontrakt med Danmarks Radio (DR), f.eks. med henblik på at styrke DR's særlige ungesatsning.
- Økonomi- og indenrigsministeren sendte i starten af marts 2013 et brev til alle landets borgmestre med opfordring til at overveje muligheden for at placere steder for brevstemmeafgivning på mere utraditionelle steder, hvor vælgerne færdes, og hvor der er let tilgængelighed for offentligheden, f.eks. på biblioteker, i bogbusser og trafikknudepunkter. I forhold til at øge de unges valgdeltagelse opfordrede ministeren til at foranstalte brevstemmeafgivning på uddannelsessteder. Muligheden for at foranstalte brevstemmeafgivning på steder, hvor vælgerne færdes til daglig, er et nyttigt redskab til at gøre valget synligt og opfordre borgerne til at gøre brug af deres stemme.
- Økonomi- og Indenrigsministeriet har iværksat et initiativ, hvor der skrives til udvalgte førstegangsvælgere med opfordring til at stemme. I samarbejde med DUF og en forskergruppe fra Københavns Universitet vil der blive udformet en række breve med forskellige typer af budskaber og afsendere, som udsendes til udvalgte førstegangsvælgere. Efterfølgende vil forskerne på baggrund af en undersøgelse af den faktiske valgdeltagelse (se nærmere nedenfor) kunne måle, hvilken type af breve der har den største effekt. Dette vil være vigtig viden i det fremafrettede arbejde med at øge valgdeltagelsen

blandt de unge.

- Endelig har en række organisationer, foreninger m.v. iværksat egne initiativer målrettet unge. F.eks. iværksatte Netværket af Ungdomsråd (NAU) i marts 2013 en kampagne, sjovere.nu, der skal informere unge om politik og om, hvorfor det er relevant også for de unge at deltage i lokaldemokratiet. Endvidere har Foreningen Danske Skoleelever med økonomisk støtte fra Ministeriet for Børn og Undervisning lanceret kampagnen Speak Up!²¹ om elevdemokrati.

4.5.2 Forskningsprojekt om valgdeltagelse

Uafhængigt af Valgretskommissionen, men i god tråd med dennes anbefaling, gennemfører en forskergruppe fra Københavns Universitet under ledelse af professor i statskundskab Kasper Møller Hansen en generel undersøgelse af valgdeltagelsen ved det kommende kommunalvalg. Det vil give de deltagende kommuner og offentligheden som sådan indblik i, hvordan valgdeltagelsen udvikler sig over tid på parametre som f.eks. alder, køn, etnicitet, uddannelse og erhvervsfrekvens samt sammenligne valgdeltagelsen kommunerne imellem.

En tilsvarende undersøgelse blev gennemført af den samme forskergruppe ved kommunalvalget i 2009. Deltagelse i undersøgelsen er frivillig for kommunerne, som for at deltage i projektet vil skulle indmelde eller give adgang til valglisterne efter gennemførelse af kommunalvalget den 19. november 2013.

Økonomi- og indenrigsministeren har opfordret alle kommuner til at deltage i denne undersøgelse, som bl.a. giver kommunerne mulighed for at få undersøgt, om de lokale initiativer for at fremme valgdeltagelsen virker. Ministeriet vil for sin del give den nødvendige dispensation til de deltagende kommuner fra kravet om destruktions af valgmaterialer, som efter valglovgivningen skal ske, når klagefristen er udløbet, og evt. klager over valget er endeligt afgjort.

4.5.3 Fælles valgkampagne med KL og Danske Regioner

KL, Danske Regioner og Økonomi- og Indenrigsministeriet har taget initiativ til en fælles kampagne, som bl.a. skal kommunikere muligheden for at brevstemme i 3 måneder op til det kommende kommunale og regionale valg. Budskabet er, at det er vigtigt og let at stemme. Kampagnen henvender sig til en bred del af befolkningen, men har i særdeleshed fokus på at øge de unges valgdeltagelse.

4.5.4 Initiativer målrettet vælgere med anden etnisk baggrund

Foruden ovennævnte initiativer, der omfatter alle unge, er der også iværksat en række initiativer specifik målrettet førstegangsvælgere med anden etnicitet end dansk.

²¹ <http://www.speak-up.nu/>

-
- Københavns Universitet sender som led i ovennævnte forskningsprojekt på valgdagen den 19. november en SMS til 17.000 personer med en opfordring til at stemme og en anden SMS med en opfordring til at stemme og en "kend din kandidat-quiz" til 17.000 personer. Der følges op med målinger for at se, om det er muligt at spore en adfærdsændring.
 - Social- og Integrationsministeriet har afsat 5 mio. kr. fra satspuljen til at fremme medborgerskab og deltagelse i demokratiske processer, herunder så flere nydanskere bliver aktive i foreningslivet.

En del af disse midler anvendes på kampagnen "Alles Valg 2013". Kampagnen har til formål at højne valgdeltagelsen til det kommende kommunal- og regionalvalg blandt vælgere med anden etnisk baggrund end dansk. Social- og Integrationsministeriet udarbejder kampagnen i samarbejde med Dansk Flygtningehjælp, Ungdommens Røde Kors, Dansk Ungdoms Fællesråd, Rådet for Etniske Minoriteter og Landsorganisationen af Bydelsmødre. Organisationerne skal være med til at skabe den bedst mulige kontakt til nydanskere.

Kampagnen medfører endvidere, at Social- og Integrationsministeriet vil:

- Udbyde og koordinere lokale dialogmøder med deltagelse af lokale politikere og med præsentation af korte informationsfilm om, hvordan man stemmer og om kommunernes opgaver.
 - Tilbyde merchandise af forskellig art.
 - Opdatere Rådet for Etniske Minoriteters pjece fra 2009: "Det er dit valg".
 - Sende en SMS med ministeren som afsender. SMS'en vil indeholde en opfordring til at stemme samt et link til en "kend din kandidat"-quiz (udarbejdet af DR).
 - Udarbejde et "demokratibrætspil", der skaber interesse for demokratiet på en sjov og lærerig måde.
- Flere private organisationer er ligeledes ved at forberede arrangementer, der kan fremme valgdeltagelsen blandt nydanskere til kommunalvalget.
 - Islamisk Trossamfund forsøger at lave arrangementer, men de har måttet konstatere, at det kan være svært at invitere politikere til deres valgmøder, da en del takker nej til invitationen. Forud for det kommende kommunalvalg vil Islamisk Trossamfund dog igen forsøge at invitere en bred vifte af politikere til valgmøder i moskeen, f.eks. i forbindelse med fredagsbønnen, hvor der er mange deltagere.
 - Overvejelser om at få nævnt vigtigheden af at stemme i fredagsbønnen op til valgdagen.
 - Endelig er der etableret et samarbejdsforum mellem Københavns Kommune, Social- og Integrationsministeriet, Islamisk Trossamfund og Økonomi- og Indenrigsministeriet. Formålet er at udveksle og koordinere aktiviteter til fremme af nydanskernes valgdeltagelse.
-

Marianne Thyrring
@Thyrring

Over broen. Kurs mod #assens. Glæder mig til at lære om hvordan de bygger bro mellem land og by #lokalpol #kv13 pic.twitter.com/n7MPHcyuOM

26/03/13 11:32

← ↻ ☆ ⋮ 🗑

Marianne Thyrring
@Thyrring

I #Hjørring har de øje for DIALOG! Kan vi lære af dem?? #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/niPwz2wxbF

08/04/13 10:58

← ↻ ☆ ⋮ 🗑

Marianne Thyrring
@Thyrring

Kreativt studiemiljø i #herning skal hjælpe de unge vælgers stemmepct op #kv13 #lokalpol #innovatoriet pic.twitter.com/BgK86nDsU

09/04/13 17:08

← ↻ ☆ ⋮ 🗑

Marianne Thyrring
@Thyrring

Stå for noget konkret og bliv stående, siger Rasmus fra Cold Hawaii #rjohnsen #kv13 #lokalpol #Thisted pic.twitter.com/Zb6o8ShTtb

18/04/13 15:35

← ↻ ☆ ⋮ 🗑

5. Hvad nåede vi frem til, og hvordan kommer vi videre?

I Danmark har vi valgt at lægge ansvaret for den primære borgernære service hos kommunalbestyrelserne ud fra tanken om, at beslutninger om den borgernære service skal træffes tættest muligt på borgerne. I kroner og øre har vi overladt omtrent 2/3 af det offentlige forbrug til de kommunale og regionale beslutningstagere. Det understreger betydningen af de beslutninger, der træffes lokalt, og understreger nødvendigheden af, at lokalpolitikere har den fornødne demokratiske legitimitet til at gennemføre disse beslutninger. Det kan derfor synes paradoksalt, at valgdeltagelsen ved kommunal og regionalvalg er lavere end ved folketingsvalg.

En høj valgdeltagelse er afgørende for demokratiets legitimitet. En stemme ved et valg er mere end en stemme på et parti, da det er borgernes opbakning og accept af det politiske repræsentative system. Derfor er det også bekymrende, at valgdeltagelsen generelt er faldende, og at den unge generation stemmer mindre end andre grupper. Forskningen viser, at stemmer man ikke som ung, er der stor risiko for, at man heller ikke vil stemme senere i livet. Demokrati udfolder sig imidlertid ikke kun på valgdagen. Demokrati finder også sted mellem valgene i dialogen mellem borgere og politikere. Det er lokalt, at denne dialog har de bedste betingelser, da de lokalpolitiske emner er konkrete og nærværende, og det er her, borgerne nemmest kan deltage og bidrage. Derfor er dialog mellem borgere og politikere et vigtigt element i det lokale demokrati.

Bevidstheden om demokratiets styrke og nytten af engagement er givetvis også påvirket af, at vores demokrati ikke for alvor har været truet siden 2. verdenskrig.

Kommunalpolitikere står over for vigtige beslutninger de kommende år. Velfærdssamfundet og ikke mindst de store borgernære velfærdsområder som dagtilbud, skoler og ældrepleje, der ligger hos kommunerne, er under forandring. Den økonomiske situation betyder, at der i de kommende år fortsat skal træffes svære prioriteringsbeslutninger mellem ung og gammel, mellem by og land og mellem normal- og specialområdet. Beslutninger der skal tages i kommunalbestyrelserne. Borgerne skal inddrages i disse beslutninger. De mest optimale og bæredygtige beslutninger om udviklingen i kommunen hviler på tæt og åben dialog med borgerne, inden kommunalbestyrelsen træffer sin beslutning.

Denne afrapportering kan danne baggrund for politisk debat i de nyvalgte kommunalbestyrelser i 2014. Omdrejningspunktet for den politiske debat er, hvordan kommunalbestyrelsen

styrker dialogen med borgerne og sikrer politiske legitimitet bag de beslutninger, der venter forude.

Rapporten rummer anbefalinger til styrkelse af dialogen mellem kommunalpolitikere og borgere. En styrket dialog vil bane vejen for næste generation af kommunestyret – som nu kan få plads til at udfolde sig efter en veloverstået kommunalreform, hvor strukturer og økonomi er kommet på plads. Den næste generation af kommunestyret skal ikke blot levere den borgernære service. Kommunen skal også danne rammen om et lokalsamfund. Et lokalt samfund der sætter alles ressourcer i spil til gavn for den enkelte lokalpolitiker og borger, men også for fællesskabet.

Anbefalingerne i denne rapport er tænkt som inspiration til både borgere og kommunalpolitikere til videreudvikling af en lokal model for styrket dialog, styrket medborgerskab og øget fællesskab i kommunerne. Der er ikke én model for dialog, som er bedst for alle kommuner. Arbejdet med at tage temperaturen på lokaldemokratiet har vist, at der er visse fællestræk i den lokale dialog – eller mangel på samme – som vil kunne lægges til grund i udviklingen af en passende model for hver enkelt kommune.

5.1 Én hovedkonklusion – fire del-konklusioner

Hovedkonklusionen er, at lokaldemokratiet er udfordret. Det er dog vores klare indtryk, at der blandt borgere og lokalpolitikere både er lyst og vilje til en bedre dialog.

Lokaldemokratiet er udfordret, men det er ikke udfordringer, der alene kan tilskrives kommunalreformen. Kommunalreformen har været en oplagt mulighed for de nye storkommuner til at sætte en lokaldemokratisk dagsorden. Faktisk viser KORA's undersøgelse, at sandsynligheden for at stemme, hvis der blev afholdt kommunalvalg i morgen, er større for borgere i sammenlagte kommuner end for fortsætterkommuner. Omvendt kan reformen, den nye opgavesammensætning mv., have fjernet fokus fra dialogen med borgerne og skabt større afstand mellem borgerne og deres lokalpolitikere.

Vi finder, at fundamentet for dialogen er udfordret, idet kommunerne er truet på identiteten, og fordi kommunalpolitikere mangler mod i dialogen med borgerne. Kommunalpolitikere skal blive mere politiske, og arbejdsformen i kommunalbestyrelsen skal understøtte dette. Endelig skal der gøres en ekstra indsats for at indgå i dialog med unge og vise dem betydningen og vigtigheden af at tage ansvar og engagere sig i samfundet. Derigennem danner vi de unge til demokrati.

5.1.1 Kommunerne er truet på identiteten

Kommunen er flere ting. Kommunen er en serviceleverandør, der udgør rammen for de borgernære velfærdsydelse som dagtilbud og ældrepleje. Kommunen er også et demokratisk fællesskab. Et fællesskab der giver en ekstra hånd til dem, der har behov, et fællesskab af aktive borgere, der har lyst til at bidrage, og et fællesskab hvor borgere og politikere udvikler kommunen sammen.

Det er identiteten som et kommunalt fællesskab, der er truet.

Identiteten er truet udefra. De geografiske grænser betyder mindre, og borgere bevæger sig på tværs af kommune- og landegrænser. Mange – ikke mindst de unge – lever på transit, fordi de flytter efter deres uddannelse og måske efter deres første job. "Transit"-borgere vil typisk ikke opleve en tilknytning eller fællesskab i den kommune, som de kun bor i for en kort bemærkning – og de identificerer sig med andet end geografiske områder. Vi ser en tendens til, at tilknytningen til geografiske områder, herunder kommunen, fylder mindre, og at borgerne i højere grad føler tilknytning til en sag eller en interesse.

Identiteten er også truet indefra. Hvis borgerne identificerer sig med et geografisk område, er det ikke i første omgang kommunen. Flere borgere oplever et aftagende tilhørsforhold til deres kommune. Vi har ikke statistisk belæg for at sige, at borgernes tilknytning til kommunen er aftaget over tid, men på vores rundtur oplevede vi, at borgernes tilknytning til kommunen er udfordret. Kommunerne er blevet større og opleves som længere væk, og borgerne har ofte en stærkere tilknytning til deres nære lokalsamfund end til deres kommune. Heri ligger også, at borgeridentiteten er truet. Rollen som forbruger i en netbutik – kommunen A/S – er velkendt og er med til at tage fokus fra kommunen som et fællesskab.

En styrkelse af det kommunale fællesskab vil gavne demokratiet. Borgere, der har en stærk tilknytning til deres kommune, og som betragter kommunen som en "demokratisk institution" og ikke kun "serviceleverandør", deltager mere i demokratiet end borgere med "modsatte fortegn".

Engagementet blandt de frivillige kræfter er et vigtigt bidrag til styrkelse af det kommunale fællesskab. Værdien ved et frivilligt og aktivt medborgerskab er, at det kan føre til innovative ideer, styrke fællesskabet og samle borgere på kryds og tværs og i øvrigt gøre kommunen til et attraktivt sted at bo og være en del af. Det lokale engagement skal understøttes og udbredes. Kunsten er at tage udgangspunkt i det engagement, der allerede eksisterer: Hvad enten det er i det nære lokalsamfund, i sportsklubben eller i en miljø sag. Dette engagement skal fungere som løftestang for at skabe engagement for kommunens samlede udvikling og den nødvendige prioritering.

5.1.2 Borgere efterspørger mod hos lokalpolitikere

Borgernes deltagelse i og interesse for lokaldemokratiet er faldende. Det vidner om, at dialogen mellem borgere og lokalpolitikere kan blive bedre.

Borgerne føler sig rustet til dialog. Borgerne har god tiltro til, at de kan handle i kommunalpolitik og har fortsat et relativt højt vidensniveau om lokalpolitik. Borgerne vil gerne spørges til råds, og de er parate til at involvere sig – også i svære beslutninger som f.eks. skolelukninger. Borgerne udfordrer dog ikke på noget tidspunkt, at det er kommunalbestyrelsen, der i sidste ende skal træffe beslutningen.

Men er lokalpolitikere rustet til dialogen med borgerne? Borgerne efterspørger mere mod hos politikere. Mod til dialog. Mod til ærligt at lægge tal og fakta på bordet. Mod til at inddrage borgerne tidligt i politikudviklingen og dermed være klar til at justere politikken undervejs.

Men også mod til, når alle oplysninger er lagt frem, og der har været en oplyst debat, at tage ansvar og træffe en beslutning, hvor alle jo ikke kan få deres ønsker opfyldt.

Borgerne efterspørger også mod hos politikerne til rent faktisk at være *politikere*: Politikerne skal træde i karakter, skabe ideer og formulere en politisk retning. Den politiske rolle har flere dimensioner: Nogle gange skal kommunalbestyrelsen gå forrest og formulere og præsentere den politiske vision for borgerne. Andre gange skal kommunalbestyrelsen møde borgerne i øjenhøjde og invitere til drøftelse af, hvordan vi bedst indretter en kommunal service. Og endelig skal kommunalbestyrelsen også turde træde tilbage og give rum til borgernes "vilde" ideer og frivillige kræfter – og sørge for at understøtte processerne.²²

Det er vores oplevelse, at kommunalpolitikerrollen har ændret sig i perioden efter kommunalreformen. Der er en tendens til, at politikerne i nogle sammenhænge smelter sammen med administrationen. Sat på spidsen er politik mange steder blevet reduceret til et mål om budgetoverholdelse. Det er ikke et godt udgangspunkt for politikudviklingen eller for dialogen med borgerne. Borgerne skal ikke høre teknokratsnak fra politikerne, men høre politikere der har konkrete bud på løsningen af langsigtede udfordringer, og som virkelig ønsker at sætte kommunens visioner og udvikling til debat.

5.1.3 Vi har et stærkt borgmesterstyre i Danmark

Lokalpolitikkerne har været igennem nogle udfordrende år i kølvandet på kommunalreformen. Hovedprioriteten for de nye kommuner har været at levere en sammenhængende service samt at omorganisere og tilpasse velfærdsydelse til den nye struktur og opgavefordeling. En tilpasning, der har skullet finde sted i skæret fra den økonomiske krise; en økonomisk krise der radikalt ændrede kommunernes økonomiske vilkår. Til løsningen af denne svære opgave har topstyring været et nærliggende redskab.

Rundturen efterlader således et indtryk af, at magten i perioden efter kommunalreformen er blevet centraliseret omkring borgmesteren, som sidder på toppen af et meget stort og professionelt embedsværk. Der er kommuner, hvor borgmesteren formår at køre det politiske arbejde som en holdsport, men andre steder er det borgmesteren, som så at sige kører biksen selv i tæt samarbejde med administrationen. Flere kommunalbestyrelsesmedlemmer oplever således, at "rummet" til at være politiker er begrænset. Dels begrænset af en stærk borgmester, dels begrænset af de mange papirdynger og dels begrænset af ikke at have særlig god adgang til den information og viden, som er nødvendig for politikudviklingen.

Kommunalreformen og de værste bølger fra den økonomiske krise er overstået. Det er tid for de nye borgmestre til at give slip på topstyringen og åbne den politiske proces – både over for den øvrige kommunalbestyrelse men også over for borgerne. Topstyringen skal erstattes af politisk lederskab. Politisk lederskab, der kan styre og lede arbejdet i kommunalbestyrelsen og sikre kommunalbestyrelsen gode arbejdsvilkår. Politisk lederskab, der kan være modvægt til et stærkt embedsværk. Politisk lederskab, der kan sikre at politikudviklingen sker sammen med borgerne.

²² Med inspiration fra "Vejen til en ny forvaltningspolitik", af Kommunaldirektørforeningen i Danmark (2013).

5.1.4 Vi har forsømt at vise de unge, at lokaldemokratiet kommer dem ved

Valgdeltagelsen blandt unge er lav. Unge er mindre interesserede i lokalpolitik end øvrige aldersgrupper, og et stort flertal blandt unge finder lokalpolitik svært eller uinteressant. Den lavere deltagelse blandt de unge er ikke kun problemet, det er et symptom på problemet. At de unge ikke føler, kommunen kommer dem ved.

Vores erfaring fra rundturen er, at de unge gerne vil i dialog med lokalpolitikere, inddrages i beslutninger, spørges til råds og tage ansvar. Dialog kan antage mange former, men det mest gennemgående træk er, at de unge vil tages alvorligt.

At tage de unge alvorligt er at invitere dem til en dialog, hvor der er mulighed for reel indflydelse. Det kan være en idé at oprette ungehøringer eller et ungdomsråd. Men det er kun mediet – ikke løsningen. Det afgørende er, at det tydeliggøres over for de unge, at det nytter at engagere sig, at deres input bliver taget alvorligt, og at de unges valg har konsekvenser. Det er en politisk opgave at inddrage de unge i de sager eller spørgsmål, som er relevante for de unge og således synliggøre, at kommunalpolitik kommer de unge ved, ligesom lokalpolitikere har brug for de unges råd. Mange af de lokalpolitiske beslutninger, der træffes i dag, har betydning for indretningen af samfundet flere år ud i fremtiden, hvor nutidens unge ikke længere er unge.

At tage de unge alvorligt er at lade de unge opleve demokratiet "rigtigt". De unge tager skarpt afstand fra, hvis politikere eller andre forsøger at "sælge" demokratiet til dem ved at tivolisere det. De unge skal indføres i demokratiets spilleregler på en seriøs måde, og det formelle og højtidelige omkring valghandlingen skal bevares.

Tiltag som at flytte stemmestedet ud på uddannelsesinstitutioner og sende breve til de unge førstegangsvælgere som en reminder om valget er gode redskaber til at synliggøre valget og opfordre de unge til at bruge deres stemme. Det første valg er vigtigt. Hvis den unge vælger stemmer ved først givne mulighed, vil den unge højst sandsynlig også stemme ved næste valg og resten af livet. Disse redskaber kan dog ikke alene sikre, at demokratiet vindes hos den unge generation.

De unge skal dannes til demokrati. Ifølge de unge, er der ikke noget quick-fix til at øge unges valgdeltagelse. De unge kan ikke lære demokratiet at kende på samme måde, som de forbereder sig til en multiple choice-test, da demokrati er en måde at tænke og være på over for medborgere og omgivelser. Demokrati er borgere, der tager ansvar og engagerer sig i samfundet. Dannelse i demokrati er et langt sejt træk og en samfundsopgave, som alle kan bidrage til.

For de unge nydanskere gælder de samme budskaber – dog med særlig vægt på den demokratiske dannelse, da mange nydanskere vokser op i hjem, hvor det at stemme ikke er naturligt. Nydanskere peger selv på, at sproglige og kulturelle barrierer medvirker til at gøre lokaldemokratiet fjernt. Derudover peger Islamisk Trosamfund på, at den til tider noget hårde retorik, der anvendes om netop denne samfundsgruppe, også kan være en barriere for den demokratiske deltagelse.

5.2 anbefalinger

Nedenfor følger 18 anbefalinger til, hvordan kommunalpolitikere og borgere kan styrke og udvikle det lokale demokrati. Anbefalingerne er vores svar på, hvordan udfordringerne for det lokale demokrati kan løftes.

5.2.1 Mere kommunalt fællesskab

Kommunen er mere end en velfærdsbutik. Ideelt set er kommunen også et fællesskab. Et fællesskab der udgøres af engagerede medborgere, som vil diskutere og debattere udviklingen af kommunen, som gerne vil bidrage til udviklingen og som påtager sig ansvar for helheden og fællesskabet. Engagementet kan antage mange former, som træner i fodboldklubben, besøgsven på plejehjemmet eller initiativtager til nyttehave. Alt sammen med et formål om at engagere sig og bidrage til samfundet og et fælles mål.

Vores anbefaling er:

1. **Mød borgerne som aktive medborgere.** De kommunale politikere og embedsmænd skal møde borgerne som aktive medborgere, der gerne vil bidrage. Hvis politikere og embedsmænd alene som myndighed møder borgere som forbrugere, vil borgere også begynde at betragte sig selv alene som forbrugere. Retorikken om borgerens rolle er meget vigtig.
2. **Skab gode rammer for det frivillige arbejde.** De kommunale politikere og embedsmænd skal skabe gode rammer for det frivillige arbejde. På den ene side skal kommunen understøtte og facilitere de frivillige kræfter. På den anden side skal kommunen ikke stramme tøjlerne for stramt, da der skal være plads til de frivillige kræfters innovative ideer. Endelig er det vigtigt, at de frivillige borgeres indsats betragtes som en bonus, der ikke indgår i kommunens økonomiske regnestykke.
3. **Anerkend de nære lokalsamfunds identitet og engagement.** Den igangværende omstilling af velfærdssamfundet medfører mange svære prioriteringer, der rammer de nære lokalsamfund. I disse situationer er det vigtigt, at kommunalpolitikere har øje for lokalsamfundets selvforståelse. Hvis kommunalpolitikere i dialog med borgere kan lykkes med at finde nye løsninger, kan de herigennem skabe forståelse for deres beslutninger.
4. **Investér i foreningslivet.** Kommunalpolitikere skal prioritere det lokale foreningsliv. Et aktivt foreningsliv er en gevinst for det lokale demokrati. Borgere, der er og har været aktive i de lokale foreninger for børn og unge, er også engagerede i samfundet og lokaldemokratiet. En investering i foreningslivet er lig med en investering i engagerede medborgere og i lokaldemokratiet.

5.2.2 Styrket politisk ledelse

Lokalpolitikere skal turde være politikere. Den nye generation af lokalpolitikere skal ikke alene måles på, hvor gode de er til regler, til styring og til at levere den standardiserede velfærdspakke. Politikere skal lede kommunen på en måde, hvor borgere, foreninger og virksomheder i fællesskab former den langsigtede udvikling og finder svar på fremtidens udfordringer. Borgernes input er vigtige i tilrettelæggelsen af en bedre opgaveløsning og vigtige i de prioriteringss spørgsmål, som morgendagens velfærdssamfund rejser. Det stiller krav om god politisk ledelse.

Vores anbefaling er:

5. **Fortæl borgerne om de politiske visioner og prioriteringer for morgendagens velfærdssamfund.** De kommunale politikere skal blive bedre til at kommunikere visionen for fremtidige beslutninger og muligheder. Her er det ikke tilstrækkeligt at henvise til budgettilpasninger. Borgerne ligger inde med holdninger til prioriteringen af velfærden, som er vigtige for politikere at få med i beslutningerne. Dialogen herom vil kunne bidrage til øget forståelse for kommende prioriteringer og sandsynligvis også bedre løsninger.
6. **Fokusér på den langsigtede og strategiske politikudvikling.** De kommunale politikere skal formulere og lede den politiske retning. Det betyder, at der i kommunalbestyrelsen skal være færre enkeltsager og detailstyring og mere politikudviklende arbejde.
7. **Afsæt tid til at udvikle politik med borgerne.** De kommunale politikere skal bruge mindre tid på papirbunkerne på rådhuset og prioritere tid til at udvikle politik sammen med borgerne. Den gode løsning findes ikke på rådhuset. De mest optimale og bæredygtige beslutninger hviler på tæt og åben dialog, inden kommunalbestyrelsen træffer sine beslutninger. Alene på den måde kan forståelse mellem borgere og politikere synkroniseres og være fundament for en fremtidig udvikling.
8. **Opkvalificér Kattedatkurserne for de ny- og genvalgte politikere.** Borgmestre og kommunalpolitikere skal tænke i strategisk politisk lederskab.

Kattedatkurserne skal indeholde fag, der styrker de ny- og genvalgte kommunalpolitikeres lyst og mod til at påtage sig det strategisk politiske lederskab, som kommunens borgere forventer. Kurserne skal uddanne politikere til at turde stå tydeligt i spidsen for de forandringsprocesser, som kommunalpolitik i de kommende år vil handle om.

Kattedatkurserne skal - foruden den nødvendige faktuelle grundviden om kommunaløkonomi og administration - styrkes i retning af at gøre kommunalpolitikere fortlige med borgerinddragende modeller for politikudviklingen.

Kattedatkurserne skal styrke kommunalpolitikernes ønske om at delegere og turde overlade forvaltning til forvaltningen. Delegationen skal bidrage til, at kommunalpoli-

tikerne fjerner sig fra papirdyngerne og nærmer sig den egentlige politiske opgave om at lede kommunen.

5.2.3 Bedre vilkår for kommunalbestyrelsen

En vej til bedre politisk ledelse af kommunen er at sikre gode arbejdsvilkår i kommunalbestyrelsen. Således at de vigtigste politiske diskussioner foregår ude blandt folk og ikke i byrådsalen. Der skal være den bedste betjening af kommunalbestyrelsen. Dels ved at sikre kommunalbestyrelsesmedlemmerne en rimelig adgang til oplysninger og bistand fra forvaltningen. Dels ved at sikre en god arbejdstilrettelæggelse i kommunalbestyrelsen, hvor mødemateriale og mødeplanlægning er tilpasset grundvilkåret om, at kommunalbestyrelsesmedlemmer er lægmænd.

Som den kommunale styrelseslov ser ud i dag, har kommunalbestyrelserne stor frihed til at tilrettelægge arbejdet og beslutte, hvordan forvaltningen skal indrettes, og hvordan dens medlemmer skal betjenes med oplysninger og bistand. At kommunalbestyrelsen har mulighederne, er imidlertid ikke ensbetydende med, at de alle sammen udnytter dem fuldt ud. Det udgør i mange tilfælde en udfordring for mindretallet.

Vores anbefaling er:

9. **Kommunalbestyrelserne skal vejledes bedre om de muligheder, der findes i den kommunale styrelseslov.** Økonomi- og Indenrigsministeriet bør i samarbejde med KL udgive en vejledning, som har særlig fokus på de muligheder, som kommunalbestyrelserne har for at sikre sig en god betjening fra den kommunale forvaltning.

Vejledningen skal bl.a. omfatte spørgsmål om, i hvilket omfang og hvordan kommunalbestyrelsesmedlemmerne kan forlange, at forvaltningen fremskaffer og stiller oplysninger og bistand til rådighed, herunder hvilken adgang det enkelte medlem har til forvaltningen. Vejledningen skal medvirke til at sikre, at beslutninger herom træffes på grundlag af en generel og veldokumenteret drøftelse i kommunalbestyrelsen.

10. **Aftal god mødebetjening af kommunalbestyrelsen.** I starten af hver valgperiode bør kommunalpolitikere drøfte god mødebetjening med henblik på at sikre et bedre beslutningsgrundlag og samtidig frigøre tid hos kommunalbestyrelsen til politikudvikling og dialog med borgerne. Drøftelserne kan f.eks. munde ud i nogle retningslinjer for såvel politikere som embedsmænd, som bl.a. kan omhandle tidspunkt for møder, længden af møder, omfang af mødemateriale og brug af moderne teknologi.

5.2.4 Bedre dialog

Der er behov for at udvikle de demokratiske samarbejdsformer, således at det sikres, at politikudviklingen sker i samspil mellem politikere og borgerne. Både blandt borgere og lokalpolitikere er der tydelig vilje til dialog. Der er allerede i dag iværksat en række tiltag med henblik

på at forbedre dialogen, og der er flere eksempler på, at det er lykkedes at inddrage borgere, virksomheder og andre interessenter på en god og hensigtsmæssig måde.

Der kan ikke udvikles én model for borgerinddragelse og udrulle den i alle kommuner. Hver enkelt kommunalbestyrelse må i samarbejde med forvaltningen påtage sig opgaven med at udvikle og formulere en god model for dialog og borgerinddragelse, der er skræddersyet til netop den kommune. Lokale forhold og traditioner spiller ofte en stor rolle.

De nuværende regler om høringer og inddragelse sikrer ikke optimale betingelser for demokrati og borgerinddragelse. Tværtimod kan de måske give lokalpolitikere en falsk tryghed om, at de ved at overholde de formelle høringsregler også har sikret reel borgerinddragelse. Borgere og virksomheder oplever offentlighedsfaser og høringer som mere formelle og rituelle processer end som rum for dialog og reel inddragelse i beslutningsprocesserne. Ofte er der en oplevelse af, at kommunen har besluttet det hele på forhånd. Sådanne processer sætter spørgsmålstegn ved tilliden til det lokale demokrati. Det kalder på en helt anden fleksibilitet i kommunernes arbejde med borgerinddragelse, end de nuværende regler giver mulighed for.

Vores anbefaling er:

11. **Overvej 5 trin i udviklingen af en god model for dialog:** **1)** Indtænk borgerinddragelse fra starten, og overvej hvordan og hvorfor borgerne skal bidrage. **2)** Skab åbenhed og gennemsigtighed i processen og meld klart ud, hvordan borgernes bidrag vil indgå i beslutningsprocessen. **3)** Læg ærligt tal og fakta på bordet. **4)** Lyt til borgerne og vær parat til at justere beslutningen undervejs. **5)** Tydeliggør hvorfor den politiske beslutning blev, som den gjorde, og tag ansvar herfor.
12. **Regeringen nedsætter et bredt sammensat udvalg, som skal gennemføre et serviceeftersyn af de lovfastede kommunale høringer.** Udvalget tager ved vurderingen udgangspunkt i, om høringerne understøtter det lokale demokrati og sikrer en hensigtsmæssig inddragelse af borgere og erhvervsliv i høringsprocessen. Udvalget skal i den forbindelse blandt andet komme med forslag til, hvordan kommunalbestyrelsen kan få mulighed for at tilrettelægge en tidligere inddragelse af borgere og erhvervsliv i beslutningsprocesserne samt sikre mindre bureaukrati under samtidig hensynstagen til retssikkerheden.

5.2.5 Mere dannelse og bedre inddragelse af de unge

De unge vil gerne deltage og inddrages i lokalpolitik. For kommunalpolitikere udestår der derfor en særlig opgave med at vise de unge via dialog og inddragelse, at kommunalpolitik også kommer de unge ved, og at kommunalpolitikere har brug for de unges input. Det er imidlertid ikke kun en opgave for kommunalpolitikere. At danne de unge til demokrati er en samfundsopgave, som alle skal bidrage til: forældre, naboer, foreningslivet og lærere.

I forlængelse af Valgretskommissionens anbefalinger er der taget initiativ til en række tiltag, som kan bidrage til unges demokratiske engagement. Det vedrører initiativet om at gøre valgbehandlingen tilgængelig ved at flytte stemmestederne derhen, hvor de unge opholder sig, initiativet om at tydeliggøre valget ved at sende breve til førstegangsvælger og endelig initia-

tivet om at gennemføre prøvevalg i folkeskolen. Alle initiativer, som unge og lokalpolitikere på vores rundtur har udtrykt stor opbakning til.

Herudover anbefaler vi:

13. **Tag de unge alvorligt.** De unge vil tages alvorligt og opleve demokratiet som den "ældre generation". Formaliteten omkring valghandlingen skal bevares, og valghandlingen skal ikke tivoliseres til ære for de unge. I inddragelsen af de unge skal kommunalpolitikere være parate til at lytte og tage de unges input alvorligt.
14. **Tilpas ungeinddragelsen til de lokale forhold.** Det er centralt, at ungeinddragelsen tilpasses de lokale forhold – f.eks. forhold vedrørende uddannelsesmuligheder, foreningsliv og elevrådsarbejde. Uafhængigt af hvilken model der gøres brug af, er det afgørende, at de unge oplever, at det nytter at engagere sig, og at deres deltagelse har konsekvenser.
15. **Mød de unge, hvor de er.** Det kan være en udfordring at finde unge, der vil deltage i ungdomsråd eller ungeudvalg. Derfor bør der så vidt muligt tages udgangspunkt i de eksisterende strukturer – folkeskolen og foreningslivet – da det bidrager til en bredere deltagelse blandt de unge.
16. **Træn de unge i demokrati.** Demokrati er en måde at tænke på og være på over for sine omgivelser, som ikke kan læres ved at tage en multiple choice-test. Dannelsen af de unge til demokrati er et langt sejt træk og skal ske i alle hjørner af samfundet: I hjemmet, i skolen, i sportsklubben, i kommunen og i selskab med vennerne. Det er en samfundsopgave for alle.
17. **Styrk samarbejdet med organisationer, der repræsenterer unge nydanskere.** Samarbejdet skal foruden integrationsråd og tilsvarende institutioner udvides til at omfatte andre relevante organisationer og fora, der repræsenterer nydanskere. Hermed sikres der en bred repræsentation af nydanskerne.
18. **Udarbejd skriftligt materiale om valg målrettet nydanskere.** Der skal tages initiativ til at udarbejde – i dialog med relevante repræsentanter og organisationer – orienterende materiale om valg målrettet nydanskere.

Kapitel 5

Hvad nåede vi frem til, og hvordan kommer vi videre?

 Marianne Thyrring
@Thyrring

'Legitimitet gennem handling' siger borgmesteren i #Århus #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/Au14PPU6c7

30/04/13 16.41

← ↻ ★ ⋮ 🗑

 Marianne Thyrring
@Thyrring

Demokratirundtur i marsklandet. 6 små kommuner er nu store #tønder. Demokratiets tilstand? #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/5UIF8pOT8F

06/05/13 12.03

← ↻ ★ ⋮ 🗑

 Marianne Thyrring
@Thyrring

Spændende om folk i #Hillerød er klar til at tale om nærdemokrati, vil de mon have indflydelse? #kv13 #lokalpol pic.twitter.com/CGwVhQEaMk

08/05/13 14.41

← ↻ ★ ⋮ 🗑

 Marianne Thyrring
@Thyrring

Resultat af afstemning: 76 % går op i borgmesterens partifarve. Nu: debat med @vestager på Gæstgiveren #fmdk #kv13 pic.twitter.com/QLxh2I2bcv

14/06/13 12.41

2 RETWEETS

← ↻ ★ ⋮ 🗑

6. Anvendt materiale og litteratur

6.1 Litteratur

Agger, Annika; Löfgren, Karl og Torfing, Jacob (2010): *Nærdemokrati efter kommunalreformen: Erfaringer med netværksbaseret borgerinddragelse*, Roskilde Universitetsforlag

Andersen, Lotte Bøgh; Greve, Carsten; Klausen, Kurt Klaudi og Torfing, Jacob (red) (2012): *En innovativ offentlig sektor, der skaber kvalitet og fælles ansvar*. Bred kreds af samfundsforskere har bidraget.

Bhatti, Yosef og Hansen, Kasper Møller (2010): *Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata*, Københavns Universitet, Arbejdsrapport 2010/03

Blom-Hansen, Jens; Ibsen, Marius; Juul, Thorkild og Mouritzen, Poul Erik (2012): *Fra sogn til velfærdsproducent. Kommunestyret gennem fire årtier*, Syddansk Universitetsforlag

Christensen, Julian (2013) *Større politiske enheder – hæmmende for lokalpolitisk deltagelse?* Bachelorprojekt ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, vejleder Morten Jakobsen, juni 2013

Christensen, Jørgen Grønnegaard; Mouritzen, Poul Erik og Nørgaard, Asbjørn Sonne (2009): *De store kommissioner. Vise mænd, smagsdommere eller nyttige idioter*, Syddansk Universitetsforlag

Farum Kommissionen (2012), *Kommissoriet og sammenfatning*

Franklin, Mark N. (2004): *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*, Cambridge University Press

Kjær, Ulrik (2012): *Borgmesterledelse – om at løbe mellem broen og maskinrummet og om kunsten at sidde for bordenden ved et rundt bord*, Syddansk Universitet

Kjær, Ulrik og Mouritzen, Poul Erik (2003): *Kommunestørrelse og lokalt demokrati*, Syddansk Universitetsforlag

Koch, Hal (1945): *Hvad er demokrati?*

KORA (2013): *Lokalpolitik og borgere: Resultatet af borgerundersøgelse om deltagelse, kendskab, holdninger og ønsker til lokaldemokratiet.*

KREVI (2009): *Strukturreformen udfordrer nærdemokratiet. Borgernes lokalpolitiske tillid og selvtillid faldt, da kommunerne voksede*

Mandag Morgen (2013): *Vejen til resourcedanmark – et mere socialt og økonomisk bæredygtigt velfærdssamfund*, Mandag Morgen Innovation ApS

Melander, Preben (2012): *Lederskabsreformationen*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Mouritzen, Poul Erik (2010): *Opfundet til lejligheden*, Syddansk Universitetsforlag

Thorup, Søren (2013): *I fællesskabets tjeneste – 100 års kommunal ledelse*, Gyldendal

Valgretskommissionen (2011), *Demokrati for fremtiden, Valgretskommissionens betænkning om unges demokratiske engagement*

6.2 Andet materiale

Danske Regioner: *De frem borgertopmøder – slutrapport*, marts 2011

DUF - Dansk Ungdoms Fællesrådes rapporter om:

- Ungdomsforeninger er rugekasse for politikere, 28.10.10
- Foreninger giver demokratiet et boost, 25.05.11
- Politikere ønsker prøvevalg i skolerne, 14.07.11
- Kommunale ledere har foreningsbaggrund, 25.10.11
- Flest frivillige timer fra unges foreninger, 14.06.12
- Foreninger skaber større lykke, 01.08.12
- Unge er politisk aktive, 20.12.12

DUF FAKTA: Valgretsaldere og demokratisk deltagelse, 2013

DUF FOKUS: *Kommunerens støtte til foreningslivet betaler sig*, maj 2013

Hjemmesider for diverse kommuner og organisationer, vi har besøgt, samt oplysningsmateriale vi har fået udleveret

Indenrigs- og Socialministeriet og KL, *Nærdemokrati. 11 eksempler på nærdemokrati i de danske kommuner*, 2009

Indenrigs- og Socialministeriet, *Arbejdsgruppen om kommunalpolitikernes rolle og arbejdsvilkår*, 2009

Komdir.dk – Kommunaldirektørforeningen - *Vejen til ny forvaltningspolitik*, 2013

Redegørelse til Indenrigs- og Sundhedsministeren, *Tænk tanken om Nærdemokrati*, 2005

7. Bilag

7.1 Bilag A: Program og deltagerliste for forskerworkshop den 18. januar 2013

Formålet med workshoppen er at få en forståelse af, hvad "state of the art" er indenfor forskellige forskningsmiljøer i forhold til nærdemokratiets tilstand med særligt fokus på borgerinddragelses-vinklen. Hensigten med de forskellige oplæg er at give et pragmatisk indblik i aktuelle forskningsresultater, suppleret med en vurdering af tilstanden for det lokale demokrati. Det ønskes at hvert emne indledes med korte oplæg af ca. 10 minutters varighed med efterfølgende opklarende debat. Dagen afrundes med en fælles debat med et fremadrettet perspektiv.

<i>Program for forskerworkshop</i>			
Tid ca.	Titel	Indhold	Navn
10:00	Velkomst		Marianne Thyrring
10:15	Det kommunale repræsentative demokratis virke	<ul style="list-style-type: none"> • Overensstemmelse ml. beslutninger og borgerenes synspunkter • Kommunalpolitikeres lydhørhed overfor borgerne • (Perspektivering til internationale erfaringer) 	Poul Erik Mouritzen Ulrik Kjær
11:00	Borgerdeltagelse og borgerinddragelse i demokratiske processer	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan deltager borgerne • Hvad motiverer borgerne 	Annika Agger David Dreyer Lassen Søren Serritzlew Jacob Torfing
12:00	Frokost		
12:45	Valgdeltagelse med fokus på de unge vælgere / førstegangsvælgere, herunder anvendelse af moderne medier	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunalvalget 2007 • Unges deltagelse • Unges motivation 	(Johannes Andersen) Yosef Bhatti Kasper Møller Hansen Lars Torpe
14:00	Fælles debat	Fremadrettet perspektiv	Alle
14:45	Afrunding		Marianne Thyrring

Deltagerliste for forskerworkshop

- Marianne Thyrring, Økonomi- og Indenrigsministeriet
- Hans B. Thomsen, Økonomi- og Indenrigsministeriet
- Christina Ekmann, Økonomi- og Indenrigsministeriet
- Niels Jørgen Mau Pedersen, Økonomi- og Indenrigsministeriet
- Maja Frydkjær Frandsen, Økonomi- og Indenrigsministeriet
- Marie Nyhus, Økonomi- og Indenrigsministeriet
- Birgitte Durhuus Nielsen, Økonomi- og Indenrigsministeriet
- NN Kommunernes Landsforening
- David Dreyer Lassen, Københavns Universitet
- Kasper Møller Hansen, Københavns Universitet
- Annika Agger, RUC
- Jacob Torfing, RUC
- Ulrik Kjær, Syddansk Universitet
- Søren Serritzlew, Aarhus Universitet
- Ulf Hjelmar, KORA
- Sune Welling Hansen, KORA

7.2 Bilag B: Besøg i de 17 rundturskommuner

Albertslund Kommune

Program for besøg tirsdag den 12. marts

16-17: Møde med borgmester Steen Christiansen, kommunalbestyrelsesmedlemmerne: Danni Olsen, Pia Brandt Halling Helge Bo Jensen, kommunaldirektør Jette Runchel og borgmesterkonsulent Kristian Gladbo Platz

Program for besøg torsdag 14. marts

13:00-13:45: Besøg i det lokale miljøcenter Agendacentret

14:00-14:45: Besøg i daginstitutionen Toftekær

15.15-15.45: Oplæg om Albertslund 2024 - arbejde med gademøder og borgerværksteder

16.30-19.30: Demokrativærksted på Stadion

Konklusioner fra demokrativærksted – Albertslund Kommune

- Adskil ikke borger og bruger! Alle er både borgere og brugere i Albertslund Kommune.
- Borgerne ønsker tidlig inddragelse i politisk vigtige valg.
- Borgerne efterlyser konkrete emner og spørgsmål at drøfte med politikerne.
- Borgerne ønsker sikkerhed for, at der virkelig er plads til ideer og videre udvikling af de rammer, som politikerne melder ud.
- Vigtigt som grundlag for debatten, at fakta i sagerne er meldt ud til borgerne.

Holbæk Kommune

Program for besøg mandag 18. marts – Holbæk Kommune

12-14: Møde på rådhuset med borgmester Søren Kjærgaard, kommunalbestyrelsesmedlem Signe Agerholm, kommunalbestyrelsesmedlem Carsten Fink, Kommunalbestyrelsesmedlem Jørgen Topsøe Jensen kommunalbestyrelsesmedlem Anette Dreier, kommunaldirektør Hans Søie, Direktør René Junker m.fl.

14.00-16:30: Demokrativærksted på Holbæk Vandrerhjem

16:45: Dialogmøde i Kundby og Hagested

Konklusioner fra demokrativærksted – Holbæk Kommune

- Borgerne ønsker tidlig inddragelse i processerne omkring de vigtigste beslutninger
- Borgerne forventer, at udfordringerne tænkes hele vejen rundt; virkningen af en beslutning kan sprede ringe i vandet, som ikke først ses
- Det må kunne forventes af borgerne, at de deltager i processerne med et aktivt indhold, som ligger ud over deres egen interesse; ud over "hvad er der i det for mig?"-tilgangen
- Borgerne tilkendegiver at have mod til at turde få den viden om udfordringerne, som politikerne kender. Politikerne opfordres til at udnytte ekstern viden om tingenes tilstand.
- Målet for borgerinddragelsen skal være kendt

Assens Kommune

Program for besøg tirsdag 26. marts – Assens Kommune

13-13.45: Dialog om Unge og Demokratiprojektet i Assens i Arena Assens

13.45-14.45: Møde med borgmester Finn Brunse, kommunaldirektør Henning Qvick og direktør Vilhelm Halgren i Arena Assens

15-15.40: Besøg på virksomheden Plum

16-19: Demokrativærksted i Kompetencecentret Kompas'et.

Konklusioner fra demokrativærksted – Assens Kommune

- Udgangspunktet er, at nærdemokratiet opleves i nærmiljøet. Det aftales, at der skal arbejdes videre med at sætte kød og blod på begrebet "vore kommune"; status er i øjeblikket at kommunens borgere opfatter sig selv som borgere i Glamsbjerg, Årup, Vissenbjerg, Tommerup etc. men som brugere i Assens Kommune
- Politikerne opfordres til at udfordre borgerne til at udfylde rollen som "medborger" det kræver at politikerne spiller med åbne kort og dermed viser de reelle udfordringer, der skal findes løsninger på, ligesom politikerne skal vise, at de gerne vil lytte samt inddrage borgersynspunkter.
- Inddrag borgerne der, hvor de faktisk kan få indflydelse

Hjørring Kommune

Program for besøg mandag 8. april – Hjørring Kommune

12: Møde på Borgmesterkontoret med borgmester Arne Boelt, kommunalbestyrelsesmedlem Susanne Sander, kommunaldirektør Tommy Christiansen og fuldmægtig Sine Kjær.

14.30: Møde på Borgmesterkontoret om projektet "Samling og sammenhold"

17-20: Demokrativærksted. Nordsøen Oceanarium.

Konklusioner fra demokrativærksted – Hjørring Kommune

- Borgerne siger: hvis følelsen af at være borger skal styrkes, skal fællesskabet gøres mere synligt. Alle borgere er i udgangspunktet brugere.
- Hvis politikerne ønsker dialog med borgerne, skal den være konkret og relevant. Både set fra borgernes og politikernes synspunkt.
- I dialogen mellem borgerne og politikerne skal rammerne for dialogen være kendte. Spileregler om hvorfor, hvordan og hvornår skal være klare. Alt sammen for at undgå spild. MEN der skal i beslutningen være plads til gode ideer, kreativitet og begejstring. I beslutningen skal der være plads til nye ideer, kreativitet og begejstring
- I den tidlige dialog må fokus på vækst og udvikling fylde en del.

Herning Kommune

Program for besøg tirsdag 9. april – Herning Kommune

Kl. 10.30-11.30: Møde på Herning rådhus med borgmester Lars Krarup og stabschef Grethe Wilmoes

Kl. 12-13: Frokost på Innovatorium A/S

Kl. 13-16: Demokrativærksted. Innovatorum A/S i Herning.

Konklusioner fra demokrativærksted – Herning Kommune

- Alle er borgere og brugere. Men HVIS borgerne skal føle sig som rigtige borgere, kræver det, at borgerne har en følelse af fællesskabet; der skal drøftes emner, som er relevante for borgeren at have indflydelse på.
- MEN hvis borgeren oplever at få indflydelse, tyr borgeren til at føle sig som borger; men indflydelse kræver arbejde og engagement
- Borgerne gør klart, at dialog ønskes, der hvor borgernes indflydelser er reel. Ellers må dialogen nøjes med at omfatte politikernes meget pædagogiske udlægning og forklaring af beslutningen i kommunalbestyrelsen.
- Kravene til dialogen mellem borgere og politikere skærpes, når de svære beslutninger opstår i løbet af valgperioden og dermed ikke var kendt for borgerne på valgdagen

Mariagerfjord Kommune

Program for besøg onsdag den 10. april – Mariagerfjord Kommune

Kl. 13.30 – 14.30: Møde på rådhuset med borgmester H.C. Maarup, kommunaldirektør Niels Højgaard, direktør Jens Nørgaard og direktør Jørgen Basballe.

Kl. 14.45 – 15.45: Rundvisning på Hobro Søndre Skole – overbygningsskole for 7. – 9. klasse, Mariagerfjord Kulturskole og Ungdomshus

Kl. 16.00 – 19.00: "Demokrativærksted" i lokaler på Hobro Søndre Skole (Konferencerummet)

Konklusioner fra demokrativærksted – Mariagerfjord Kommune

- Alle borgere er også brugere. Men oplever borgerne kun at være bruger, forstås demokratiet ikke.
- For at forstå fællesskabet og få indblik i det, skal der skabes en dialog om noget konkret. Borgerne ønsker indflydelse, og at der bliver lyttet til dem
- Politikerne kan med fordel vende dagsordenen: spørg borgerne til råds om råd og vejledning.
- Borgerne ønsker tidlig dialog. Borgerne ønsker at være med til at vurdere, om politiske ideer skal leve eller dø. Projekter skal tænkes helt igennem; helt igennem rummer også driften i årene fremover. Borgerne forventer klarhed om de samlede omkostninger og deres pris.
- Borgerne er ikke til fals for "stegt flæsk & persillesauce"
- En praktisk inddragelses vej kan være at udvælge borgergrupper, der kan spørges til råds
- Borgerne efterspørger hos politikerne et vist politisk mod til, at kunne træffe de sværeste valg uden et behageligt politisk mandat. Dog skal de fulde konsekvenser af beslutningen være kendt.

Lejre Kommune

Program for besøg den 11. april: - Lejre Kommune

Kl. 12.30-13.30: Besøg ved borgernes nyttehave i Hvalsø

Kl. 14-16: Møde LØFF gården med borgmester Mette Touborg, repræsentant fra LØFF Jacob Ilskov, Kommunaldirektør Torben Gaarskær, direktør Lone Feddersen, centerchef Thure Dan Petersen, projektleder Poul Bjergager, kommunikationskonsulent Bella Trier m.fl.

Kl. 16-19: Demokrativærksted. LØFF gården

Konklusioner fra demokrativærksted – Lejre Kommune

- Vi er borgere og brugere! Og det er ikke forkert at være bruger. Afhængig af, hvor man befinder sig i sit livsforløb, har man større eller mindre mulighed for at bidrage og dermed være "borger".
- Dialogen mellem politikere og borgere skal handle om noget, der er nærværende og konkret. Timingen af dialogen skal være god og rigtig, så borgerne har mulighed for reel indflydelse.
- Borgeren ønsker tidligst mulig inddragelse og også gerne før, der tegner sig mulige løsninger af et problem. Der skal være indhold i debatten, og efterfølgende efterlyser borgeren en grundig forklaring fra politikerne på, hvorfor de traf netop den beslutning de rent faktisk traf.
- Borgerne efterspørger et samarbejde, der er tematisk og gerne organiseret i workshops.

Allerød Kommune

Program for besøg tirsdag 16. april – Allerød Kommune

Kl.: 15-16 Møde med borgmester Erik Lund, kommunalbestyrelsesmedlemmer: Nicolai Bührmann, John Køhler, kommunaldirektør Tommy Poulsen m.fl.

Kl.: 16.30-19.30 Demokrativærksted

Konklusioner fra demokrativærksted – Allerød Kommune

- Borgerne i Allerød Kommune opfatter sig som borgere! Og givet udtryk for en stærk følelse af lokal tilknytning. Men borgeren er også brugere meget afhængig af livsforløb, alder, behov mv.
- Politikerne har en rolle i at skabe aktivt medborgerskab.
- Borgerne vil gerne inviteres til reel dialog. Møderne skal være tilrettelagt, så der sikres en reel dialog, som finder sted på et meget tidligt tidspunkt i beslutningsprocessen.
- Der efterlyses en dialogform mellem politikere og borgere i Allerød, som skaber tillid og troværdighed omkring de beslutninger, der skal træffes.
- En reel dialog med borgerne fordrer åbenhed om konsekvenser ved mulige alternativer
- Et stort ønske om at se byen "løfte i flok" med henblik på at få Allerød til at have succes med de udviklingsmuligheder, som rent faktisk findes
- Tilgængelighed for alle borgergrupper er en vigtig forudsætning for, at demokratiet bliver for alle; tilgængelighed dels til valgsteder, men også til valgmøder, andre borgermøder mv.

Thisted Kommune

Program for besøg torsdag d. 18. april – Thisted Kommune

Kl. 12.00-13.00: Møde med borgmester Lene Kjølgaard Jensen, kommunaldirektør Carsten Sand Nielsen og presse og kommunikationskonsulent Anne Kristine Møllerup

Kl. 13.30 – 15.15: Introduktion til Masterplan for Cold Hawaii

Kl. 16.00-19.00: Demokrativærksted

Konklusioner fra demokrativærksted – Thisted Kommune

- Der er sket et vist skred fra borger i retning af bruger i kommunen; borgeren sætter sig selv først som forbrugere af velfærdsydelser, og det er svært at få folk til at tage ansvar.
- Hvis der skal være flere aktive borgere i Thisted, så skal indholdet af det, der drøftes mellem borgere og politikere, være mere konkret og nærværende.
- Folk i Thisted Kommune har lyst til at være borgere! Efterlyser kommunikation i forståeligt sprog om relevante emner.
- Politikerne og kommunen skal udvise en reel interesse og vilje til dialog med borgerne
- Der skal være tid til dialog! Fakta skal på bordet. Rammerne for debatten skal være klare. Thyboer er modige og tør godt høre sandheden. God ide at sætte en konkret udfordring (f.eks. skolebudgettet) ind i en større sammenhæng med henblik på at udvikle en strategi for løsningen af et problem.
- Dialogen skal føre til accept af den beslutning, som kommunalbestyrelsen træffer, selv om ikke alle kan være enige.

Bornholms Regionskommune

Program for besøg mandag 22. april – Bornholms Regionskommune

Kl. 9-10: Møde med borgmester Winnie Grosbøll, kommunaldirektør Laila Kildesgaard, analysekonsulent Kristian Pihl og sekretariatsleder Niels Chresten Andersen

Kl. 10-10.45: Orientering om borgerpanel

Kl. 10.45-11.30: Orientering om initiativet "EU & deltagerdemokratiet"

Kl. 13-16: Demokrativærksted

Konklusioner fra demokrativærksted – Bornholms Regionskommune

- Vi er bornholmere! Vores ø-status har en betydning for vores selvforståelse; navnlig når vi er væk fra øen, er bornholmer-identiteten meget stærk. Herhjemme er vi tilbøjelige til at være brugere, som kræver sin ret.
- Borgerne tilkendegiver et ønske om at udvikle "borger"-rollen. Ønsker at tænke i helheder og dermed styrke identitetsfølelsen.
- Bornholmerne forventer mere med politikerne end underholdning. Bornholmerne vil gerne – tør godt – vide sandheden. Gerne beskrevet i scenarier. Borgerne vil gerne bidrage til at forvalte de fælles goder og har fokus på de aktuelle økonomiske udfordringer.
- Borgerne forventer, at politikerne har en parathed til at lytte og inddrage borgerne i en reel dialog.
- Borgerne forventer klare spilleregler og en klar præsentation af problemstillingerne. Gennem en åben drøftelse af ideer, fokuseres feltet for løsninger, der træffes beslutning og efterfølgende er det vigtigt at det gøres tydeligt, hvor borgerne har spillet en rolle.
- Borgere og politikere er enige om, at der bør stilles noget i stedet, når der sker store forandringer, f.eks. som ved plejehjemslukningen. Borgerne strækker sig gerne efter den gode løsning, hvis den kan forklares.
- Borgerinddragelse er absolut nødvendig i afviklingsscenarier, og det stiller store krav til tilrettelæggelsen heraf

Ringkøbing-Skjern Kommune

Program for besøg tirsdag 23. april: Ringkøbing-Skjern Kommune

Kl. 14-16: Deltagelse i netværksmøde for frivillige aktivitetsledere i Ringkøbing-Skjern Kommune

Kl. 16-17: Møde med borgmester Iver Enevoldsen, kommunalbestyrelsesmedlem Kristian Andersen, kommunalbestyrelsesmedlem Kr Ahle kommunalbestyrelsesmedlem Peder Sørensens, kommunaldirektør Niels Erik Kjærgaard, direktør Flemming Juel-Nielsen, direktør Anette Ørbæk Andersen og direktør Mogens Pedersen

Kl. 17-20: Demokrativærksted

Konklusioner fra demokrativærksted – Ringkøbing-Skjern Kommune

- Vi er borgere og brugere!
- Vi ønsker større fokus på at være borgere. Det kræver, at politikerne er mere synlige og meget gerne på et tidligt tidspunkt i beslutningsprocessen. Politikerne skal komme ud til folk og drøfte synspunkter og opfordre til medansvar. Dermed kommer vi væk fra sognerådspolitik.

- Politik skal være konkret og skal ikke være lobbyisme. Men politiske debatter må ikke være enkeltsager, som åbner risiko for sognerådstænkning.
- Det skal gøres tydeligere, at det er politikerne, der træffer de politiske beslutninger og ikke embedsmændene i forvaltningen.
- Når politikerne inviterer til dialog, skal det fremgå klart af invitationen, at borgeren kan få reel indflydelse.
- Borgerne ønsker at kende perspektiverne for udviklingen. Borgerne roser f.eks. byrådets overordnede beslutning om at skoler med 75 børn og dagsinstitutioner med 30 børn må forventes at skulle lukke. Det er rammer, som borgerne kan forholde sig til
- Vigtigt med en tidlig dialog mellem politikere og borgere i "fredstid" om mulighederne for kommunens udvikling i lyset af den økonomiske situation.
- Politikerne skal turde sige sandheden! Borgerne er modigere, end politikerne tror - både når det gælder fakta i sagerne og de politiske budskaber
- Brugerbestyrelserne skal også have en reel rolle. Politikerne skal turde give kompetence og indflydelse fra sig med henblik på at styrke det lokale arbejde

Vejen Kommune

Program for besøg mandag 29. april – Vejen Kommune

Kl. 12:30-13:30: Møde med borgmester Egon Fræhr, kommunalbestyrelsesmedlem Malene

K. Nielsen, kommunalbestyrelsesmedlem Benny Jensen og kommunaldirektør Ole Slot

Kl. 14-15: Besøg på Rødding Aktivitetshus

Kl. 16-19: Demokrativærksted på Askov Højskole

Konklusioner fra demokrativærksted – Vejen Kommune

- Alle er borgere og brugere, men alle bør deltage, selv inden der stilles krav. Dog vil der gennem et livsforløb være større og mindre mulighed for den enkelte for at deltage i arbejdet i fællesskabet.
- Forudsætningen for, at borgeren deltager i den politiske debat, er, at politikerne tør vise dilemmaerne frem og reel tør lytte til borgeren.
- Politikerne må ind imellem gøre noget ekstra, noget overraskende for at tiltrække sig opmærksomhed.
- Borgeren vil gerne inviteres til dialog ved hjælp af personlige invitationer. Det virker godt. Borgerne ønsker sig reel indflydelse i stedet for envejs information
- Borgerne har en klar opfattelse af "god proces" ved beslutninger af alvorlig karakter, som f.eks. skolelukninger: Politikerne skal tilvejebringe et klart indhold, dog må ingen være i tvivl om, at det er byrådet, som bestemmer i sidste ende.
- Men byrådet skal vise sine kort, brugerbestyrelserne skal have en rolle, og endelig er det vigtigt, at borgeren kan forstå den beslutning, byrådet kommer frem til.
- Der skal udvikles visioner i de svære sager; visioner som bidrager til at stille noget i stedet

Aarhus Kommune

Program for besøg tirsdag 30. april – Aarhus Kommune

13:30-14:30: Møde på Aarhus Rådhus med borgmester Jacob Bundsgaard, stadsdirektør Niels Højberg, chef for medborgerskab og HR Per Jensen, udviklingskonsulent Cecilie Mortensen m.fl.

14:30-15:30: Møde med kommunens valgsekretariat, Aarhus Rådhus

16:00-19:00: Demokrativærksted, Folkestedet

Konklusioner fra demokrativærksted – Aarhus Kommune

- Vi er borgere og brugere, men budgetnedskæringer og vanskelige økonomiske tider kan kalde borgeren frem i os. F.eks. er der en tiltagende interesse i frivilligt arbejde. Der er en oplevelse af at have "fået meget"; nu er tiden kommet til at betale lidt tilbage.
- Vi står overfor en opgave, der handler om at fokusere på det, vi får, snarere end det, der i disse år forsvinder og bliver taget fra os; noget vi tror, vi har krav på.
- Borgerne efterlyser en reel dialog og budgettet og en reel inddragelse som åbner mulighed for såvel konkrete drøftelser som visioner for udvalgte områder.
- Kommunikationen til borgerne skal være klar, og tydeligt fortælle borgeren, hvad vi skal samt præsentere den brændende platform
- Den konkrete borgerinddragelse kan antage forskellige former. Det kan være en fordel med et visionsarbejde omkring svære beslutninger, men det er afgørende med dialog mellem borgere og politikere om de konkrete løsninger.
- Åbenheden fra politikerne skal rumme en reel mulighed for borgerne til at kunne komme med alternativer. Men der lægges vægt på, at det rent faktisk er det folkevalgte repræsentative system, som træder i karakter og træffer beslutningen.

Tønder Kommune

Program for besøg mandag 6. maj – Tønder Kommune

Kl. 13-13:45: Hvad betyder ECCO for lokalområdet, ECCO centeret, ECCO Alléen 4,

Kl. 14-14:45: Rundvisning i ECCO A/S i Bredebro

Kl. 15-16:00: Møde med Borgmester Laurids Rudebeck og kommunaldirektør Svend Erik Møller, Løgumkloster Refugium

Kl. 16-19:00: Demokrativærksted, Løgumkloster Refugium.

Konklusioner fra demokrativærksted – Tønder Kommune

- "Skærbæk Kommune opstod i borgernes bevidsthed, da Ny-Tønder kommune opstod", konstaterer en borger
- Brugerrollen er forstærket og forstærket af den retorik, der anvendes i forholdet mellem borgerne og det offentlige samt millimetermålinger af ydelser
- Borgene opfatter det som sværere at være borger i den nye, store kommune end i de gamle mindre pga. distancen til politikere og embedsfolk.
- Borgeren vil gerne være borger. I 2013 opfatter borgerne sig selv mere som borgere end tilfældet var i 2009, fordi kommunen nu ved hårdt arbejde har fået styr på sig selv, bl.a. økonomisk, hvilket skaber stor tryghed og tillid til kommunalbestyrelsen.

- Borgerne efterlyser sul på invitationerne til dialog. Emnerne skal være konkrete og borgerne. Der skal være plads til input i debatten. Dialogen må gerne være af visionær karakter.
- Politikerne skal sætte præcise rammer omkring diskussionen. Hermed undgås "sognerådspolitik" og resourcespild.
- Ved de allersværeste beslutninger må det repræsentative demokrati – det vil sige kommunalbestyrelsen - træde helt i karakter. Brugerbestyrelser kan evt. involveres som "ambassadører", hvis rolle kan være at bidrage til at forklare nødvendigheden i den forstående beslutning, selvom det er kommunal bestyrelsens ansvar at træffe den og lægge ryg til. Vigtigt signal til borgerne og meget tryghedsskabende, hvis kommunalbestyrelsen kan holde sammen fra A-Z i beslutningsprocessen.
- Vigtigt at lytte til, hvad de mest højrådende siger! Sikrer legitimitet af beslutningen, men skaber ikke nødvendigvis accept.
- Vigtigt at sætte noget "i stedet", når beslutninger tager noget fra borgerne; det var en god oplevelse med "Rejseholdet", som fulgte i kølvandet på skolelukningerne

Hillerød Kommune

Program for besøg onsdag 8. maj – Hillerød Kommune

Kl. 16-17: Møde frivillighedscenter med borgmester Kirsten Jensen.

Kl. 17–20 Demokrativærksted i Hillerød Kommunes frivillighedscenter

Konklusioner fra demokrativærksted – Hillerød Kommune

- "Der er mennesker som vil dø for de rettigheder vi har", siger en borger i værkstedet. Alle er både borgere og brugere og der følger rettigheder og pligter med begge roller.
- Der har udviklet sig en vis distance mellem politikerne/forvaltningen og borgerne, som snarere gør folk til brugere end borgere.
- Ejerskab findes lokalt. Borgerne kalder på dialog snare end information. Emnet skal være konkret og nærværende, og dialogen skal være reel.
- Borgere ønsker indflydelse; borgerne ønsker fingrene ned i "bolledejen"; kunne en idé som Participatory Budgetting måske være en mulighed?
- Borgerne ønsker inddragelse i svære beslutninger relativt tidligt, men grundlaget, som oplyser om den brændende platform, skal være tilvejebragt. Der skal være reelle muligheder for borgeren til at komme med indspark og ideer med henblik på at den videre proces
- Borgerønske om at skabe en positiv fortælling fremfor altid negative budgethistorier; f.eks. "Hvad betyder noget for jer?" svaret vil give fingerpeg om, hvor tilpasninger skal ske. Endvidere et borgerønske om dialog i fredstid, dvs. at borgeren i dialog med politikerne løbende klæder dem på med "viden om" hvad borgerne mener og prioriterer.

Guldborgsund Kommune

Program for besøg tirsdag 14. maj – Guldborgsund Kommune

Kl. 14:30-15:30: Møde med borgmester John Brædder på borgmesterkontoret

Kl. 16-19: Demokrativærksted i Lolland-Falster Folketidendes kantine.

Konklusioner fra demokrativærksted – Guldborgsund Kommune

- Borgerne opfatter sig selv som både borgere og brugere, men noterer sig, at der er bevægelse i retning af at være mere brugere end borgere. Kommunesammenlægningen har haft betydning: der er tilbøjelighed til at føle sig som borgere i "de gamle" kommuner, men bruger i Guldborgsund Kommune. Borgerne finder dog kommunalbestyrelses medlemmer med bekymringspunkter, hyppigst pr mail.
- Borgeren oplever en øget tilslutning til kredsen af frivillige. Grundlæggende vil folk gerne gøre noget for hinanden, hvis rammerne er til det.
- Borgeren takker nej til klassiske (kedelige) borgermøder, men ønsker sig i stedet dialog om noget konkret og gerne med et værdipolitisk indhold. Borgerne ønsker indflydelse og tændes ikke på en kedelig, generel indbydelse.
- Borgerne ønsker dialog ud fra et "helikopterperspektiv": Hvordan vil vi gerne have det i vores kommune vedr. XX emne??
- Borgeren understreger, at det repræsentative organ – kommunalbestyrelsen – i sidste ende træffer beslutning, men at den forudgående dialog tjener til at kvalificere og forstå beslutningerne bedre. Borgeren udtrykker bekymring for embedsværkets styrke set i lyet af arbejdspresset for kommunalbestyrelsens medlemmer og mulighederne for at rekruttere nye kandidater.
- Generel enighed om med reference til sagen om digitalisering af borgerservice, at en kvalificering af debatten blandt borgere og politikere i kommunen om løsningen af udfordringer som er meget borgernære, skal udvikles.

Viborg Kommune*Program for besøg torsdag 16. maj – Viborg Kommune*

Kl. 9-9.45: Besøg på Ungdomsskolen, Reberbanen 13

Kl. 10-10.45: Besøg på Borgerhuset Stationen om Vibstock og 3.sal

11-11.45: Besøg i den gamle bydel med fokus på Hærvejsfestival og Snapsting

14-15: Møde med borgmester Søren Pape på rådhuset

16.30-19: Demokrativærksted i student House, Ammunitionsvej 1

Konklusioner fra demokrativærksted – Viborg Kommune

- Borgerne opfatter, at kommunen har mange ansigter i forhold til borgene og løser mange opgaver. Kommunen opfattes som et fællesskab, som løfter opgaver i fællesskab, om end der peges på, at det kan tage nogen tid at få svar på henvendelser.
- Borgeren udtrykker ønske om en dialog mellem borgere og politikere, som er konkret, og som rummer et ægte ønske om at inddrage borgerne.
- Invitationen til dialog skal være direkte; den skal rettes direkte til de berørte borgere og formen, hvorunder dialogen gennemføres, må moderniseres og nytænkes; Det er ikke nok med et møde på rådhuset. Men en form, hvor synspunkterne kan skærpes og hvor borgerne kan være aktive og debatterende.
- Borgeren efterlyser tidlig inddragelse. Men der er i inddragelsesprojekter risiko for at alene "Tordenskjolds soldater" dukker op. Derfor efterlyses udviklingen af metoder og ideer til at engagere andre "ambassadører" eller ildsjæle.
- De unge borgere vil gerne deltage i hele processer. Rammerne skal sættes af kommunen, men de unge borgere vil gerne selv fylde dem ud. Det er vigtigt, at projektet tænkes

helt igennem, og der ofres opmærksomhed på afledte effekter af en beslutning, som kan have betydning for den samlede problemstilling.

7.3 Bilag C: Flere gode eksempler

Nedenstående eksempler stammer fra de kommuner, som ikke var en del af rundturen, men som har reageret på Thyrring klumme om frivillighed.

Varde Kommune

I Varde Kommune arbejder de strategisk med frivillige kræfter.

Eksempelvis hjælper flere hundrede frivillige til på kommunens plejecentre, der er "skoleonkler" (hjælper børn på en skole) og hakedamer, der i en landsby hjælper med at holde kommunale bede pæne.

Varde Kommunes erfaringer er, at disse pointer er vigtige for arbejdet med frivillige:

- Meld politisk ud, at frivilligt arbejde er accepteret. F.eks. ved vedtagelsen af en frivilligpolitik.
- Anerkend de frivilliges arbejde. F.eks. via events, hvor man "hylder" de frivillige.
- Sig ja, når frivillige kommer med et forslag
- Prioriter samspillet ledelsesmæssigt. F.eks. ved at samspillet med frivillige indgår i aftaler mellem byrådet og institutionerne.
- Brug de frivilliges kræfter uden at misbruge dem. Man kan ikke budgettere med det frivillige arbejde, men man kan glædes over det, som de frivillige præsterer.
- Skab gode rammer for den enkelte frivillige. Kan ske ved at samspillet mellem kommune og frivillige tilrettelægges lokalt, så organisering og opgaver er tilpasset den enkelte institution og de konkrete frivillige i lokalområdet.

Varde Kommunes frivillighedspolitik.

http://publikationer.vardekommune.dk/vk/politikker_strategi/32/1/

Silkeborg Kommune

I Silkeborg Kommune har de skabt rammer for et godt samarbejde med frivillige.

Silkeborg Kommunes erfaringer er formuleret i 5 råd til arbejdet.

Det er vigtigt, at:

- Samarbejdet giver mening og har et klart formål, som medarbejdere, ledere og frivillige har ejerskab til
- Der er klare rammer for samarbejdet
- Der tages vare på et gensidigt behov for tillid og respekt ved at investere tid og energi i samarbejdet
- Frivillige inviteres tidligt ind i forløbet. Det giver ejerskab, anerkendelse og ansvar
- Frivillige har deres egen organisering. To selvstændige kulturer, med hvert sit organisatoriske ståsted, gør samarbejdet mere overskueligt

Silkeborg Kommunes frivillighedsarbejde: <http://silkeborgkommune.dk/Borger/Arbejde-og-ledighed/Frivillig-i-Silkeborg-Kommune>)

Ikast-Brande Kommune

I Ikast-Brande Kommune har de gode erfaringer med samarbejdet med de frivillige. Kommunen er opmærksom på, at kommunen skal bakke op og give gode rammer. Opbakningen sker eksempelvis både i form af økonomiske midler, og i form af at kommunen påtager sig en faciliterende rolle.

Det er kommunens opfattelse, at disse mindre investeringer kommer tifold igen gennem borgernes store engagement. Det kræver, at kommunen giver slip på kontrollen og viser tillid og lydhørhed.

Eksempelvis anvender Ikast-Brande Kommune frivillige til arbejde på biblioteket, renhold i Nørre Snede og styring og samtækning af renoveringsproces af en kommunal bygning (Skole og SFO).

Kolding Kommune

Kolding Kommune har i forhold til frivillighedsarbejdet satset på at være faciliterende og at stille sig til rådighed for at forskellige sektorer møder hinanden.

Kommunen har gode erfaringer med få fat på nogle nye målgrupper, nemlig byens virksomheder og erhvervsdrivende. Den private sektor har vist sig overordentlig villig til at bidrage til at løse nogle af de velfærdsudfordringer, som kommunen står overfor, når de bliver indviet i disse udfordringer.

Dette arbejde har bl.a. resulteret i:

- Et samarbejde mellem en privat virksomhed, et virksomhedsnetværk og det lokale frivilligcenter har udarbejdet et projekt, der har til formål at finde virksomheder og frivillige foreninger, der vil indgå et mere forpligtende og langsigtet samarbejde.
- Frivillig Fredag - en uge, hvor byens butikker stiller et vindue til rådighed for en frivillig forening.
- 4 håndværkere, der frivilligt og gratis har istandsat baglokalet i en cafe for udsatte borgere.
- Direktører og virksomhedsejere er gået ind i bestyrelser i frivillige foreninger, f.eks. i Børnekontakten og Kvindehuset.
- I efteråret igangsættes en kampagne på 6 uddannelsesinstitutioner, som skal bidrage til at få unge til at interessere sig mere for det frivillige sociale område.

Kolding Kommune har valgt at anvende Facebook som platform til at facilitere frivilligheden.
<http://www.kolding.dk/borger/frivillighed/fritid-og-idraet/malsaetninger>